

Onsdagen den 26 Februari 1868.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 22 samt protokollen för den 8, 12 och 15 dennes.

Grefve Wachtmeister, Hans: Jag får hos Kammaren anhålla om ledighet från riksdagsgörömlen under tiden mellan den 2 och den 20 nästkommande Mars.

Till denna anhållan lemnade Kammaren sitt bifall.

Herr Berg: Jag anhåller ödmjukligen om permission på fjorton dagar räknade från och med nästa Tisdag.

Jemväl denna begäran bifölls.

Friherre von Essen: Jag får hos Kammaren anhålla om tjenstledighet under tiden från och med den 28 i denna månad till den 7 nästkommande Mars.

Kammaren lemnade härtill sitt samtycke.

Föredrogs Riksdagens Revisorers berättelse om den år 1867 af dem verkställda granskning af Statsverkets samt andra af allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1865; jemte de i anledning af samma berättelse infordrade och till Kongl. Maj:t afgifva underdåniga utlåtanden.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att denna berättelse jemte utlåtandena skulle hänvisas till Stats-Utskottet och delgifvas Andra Kammaren; hvilket bifölls.

Upplästes två protokoll af följande lydelse:

År 1868 den 22 Februari sammanträdde Kamrarnes valmän för att

utse Riksdagens Justitie-ombudsman; och befunnos. efter valsedlarnes öppnande, dervid en valsedel förklarats ogiltig, rösterna hafva utfallit sålunda:

Företvarande Justitie-ombudsmannen, Herr Advokatfiskalen Nils August Fröman 46 röster;

Herr Revisions-sekreteraren Claes Albert Lindhagen 1 röst;
till följd hvaraf Advokatfiskalen Fröman blifvit till Riksdagens Justitie-ombudsman utsedd.

År 1868 den 22 Februari sammanträdde Kamrarnes valmän för att utse den man, som skall efterträda Riksdagens Justitie-ombudsman, i fall han, innan nästa lagtima Riksdag anställt nytt val af Justitie-ombudsman, skulle med döden afgå, samt utöfva embetet under den tid Justitie-ombudsmannen kan vara af svår sjukdom eller annat laga förfall derifrån hindrad; och befunnos, efter valsedlarnes öppnande, rösterna hafva utfallit sålunda:

Herr Revisions-sekreteraren Claes Albert Lindhagen 46 röster;

Herr Assessoren i Kongl. Hofrätten öfver Skåne och Blekinge Per Axel Bergström 2 röster

till följd hvaraf Revisions-sekreteraren Lindhagen blifvit till Riksdagens Justitie-ombudsmans suppleant utsedd.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att dessa protokoll skulle läggas till handlingarne och deras innehåll meddelas Riksdagens Kansli-deputerade, med anmodan att låta uppsätta och till Kamrarne ingifva förslag till så väl förordnanden för de valde som ock underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t om de anställda valen; hvilket bifölls.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 15 och 19 dennes bordlagda Ut-låtande N:o 14. i anledning af Kongl. Maj:ts nädiga Proposition om användande af medel, som i Riksgälds-kontoret inestå och blifvit anvisade till allmänna arbeten, hvilka icke kommit till stånd.

Herr Wijkander: Då jag en längre följd af år varit bosatt inom norra Wermland, anhåller jag, att få lemna några upplysningar om den vägomläggning inom nämnda provins, hvarom ifrågavarande Utlåtande till en del handlar.

Det är naturligt att hvarje förbindelseväg mellan så folkrika och så vidsträckta dalgångar, som de ifrågavarande — Fryksdalen har nemligen 43.000 inneånare och Elfdalen 33.000 — att hvarje sådan förbindelseväg, säger jag, är af utomordentlig vigt för hela trakten. Men utom denna omständighet tillkommer i afseende å den nu ifrågavarande vägen äfven det särskildta förhållande, att densamma med hvarandra förenar två särskilda segelbara vattendrag. Fryken är nemligen, till hela sin längd af 8 mil, segelbar och navigeras af anghätar, och från dess norra ända går den ifrågavarande vägen öfver den höjd, som utgör vattendelaren mellan nämnda sjö och Klarelfven och träffar elfven vid Osebols gästgifvaregård. Fyra mil norr om sistnämnda punkt och nära 5 mil

söder om densamma, efter landsvägen räknadt, är äfven elfven segelbar och navigeras med ångbåt. Den ifrågavarande vägen har dessutom fått en ökad betydelse till följd af den sträckning, som Nordvestra stambanan erhöi vid 1866 års riksdag. Denna jernväg kommer nu, såsom bekant är, att skära Klarelfven vid dess mynning och beröra Frykens södra ända. Deraf blir det en följd, att, derest den nu ifrågavarande vägen omlägges och blir af den beskaffenhet, att den kan begagnas för foror under alla tider af året, så blir också denna kommunikationsled den ginaste förbindelsen för Fryksdalen och Elfdalen med de mera sädesproducerande delarne af landet. Tanken på ifrågavarande vägomläggning är för öfrigt så gammal, att jag ej vet, när den först upprann, men planerna till arbetet uppgjordes under åren 1857 och 1858 samt hafva blifvit granskade i vederbörlig ordning och af alla myndigheter gillade. Styrelsen för väg- och vattenbyggnader har om detsamma fällt det omdöme, att det vore väl förtjent af Kongl. Maj:ts uppmärksamhet, särdeles som det tillika kunde bereda tillfälle till arbetsförtjenst för nämnda trakters ganska nödställda befolkning. Kongl. Maj:t har också funnit företaget förtjena en sär-kild nådig Proposition. Jag tvekar derföre icke att uttala den åsigt, att detta arbete i och för sig är förtjent af statsbidrag, såsom afseende förbättring af en högst vigtig kommunikationsled. Men den omständighet, som föranledt Kongl. Maj:t, att utan afseende på Statsverkets närvarande betryckta ställning nu aflåta den ifrågavarande nådiga Propositionen, är bristen på arbete och bristen på bröd i dessa trakter. Emellertid då Kammaren under flera timmars debatt i Lördags afhandlade Statens pligt, att lemna understöd åt de af missväxt hemsökta delarne af landet; då kraftigare stämmor än min vitsordat det bedröfliga tillstånd, hvori Wermland för närvarande befinner sig; och då Kammaren utan votering anslagit ett belopp af en half million Riksdaler till beredande af arbetsförtjenst åt de nödlidande, så torde det vara lika litet behöfligt som lämpligt, att i dag ånyo behandla denna del af frågan. Jag inskränker mig derföre, att vördsamt anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga Proposition och afslag å Stats-Utskottets Betänkande. Jag gör detta så mycket heldre, som ett sådant förfarande torde vara det enda sätt, hvarigenom vid den kommande gemensamma voteringen, med anledning af Andra Kammarens beslut angående Stats-Utskottets Utlåtande N:o 13, Första Kammarens majoritet kan, derest den blir i voteringen besegrad, åstadkomma det lägre alternativa anslaget höjande från 200.000 till 289.000 R:dr.

Herr von Geijer, B. B. G.: I motsats till den siste värde talaren uppträder jag till försvar för Stats-Utskottets hemställan uti ifrågavarande Utlåtande. Vid sednaste plenum afslog Kammaren Stats-Utskottets då föredragna Betänkande N:o 13 och biföll en Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, hvarigenom till väganläggningar, vägförbättringar, sjösänkningar och vattenaftappningar, under år 1868, begärdes ett anslag af 500,000 R:dr. Motivet till beviljandet af en så stor summa var, att Kammaren behjertade det förevarande behovet att under nuvarande dyra tid, så mycket ske kunde, bereda genom allmänna arbeten arbetsförtjenst åt den nödställda delen af Sveriges befolkning. I den nådiga Proposition, som utgör föremål för Utskottets nu föredragna Betänkande,

har Kongl. Maj:t begärt, att till två arbetsföretag, nemligen en vägomläggning i Wermland; och en sjösänkning i Elfsborgs län få använda några äldre anslag, som blifvit för vissa arbeten inom dessa orter anväsdade, men lemnats obegagnade. Dessa anslag begäras nu till aldeles samma ändamål som de förut af Kammaren beviljade 500,000 R:dr. Det heter nemligen i Kongl. Maj:ts nu ifrågavarande Proposition, att syftmålet med de begärda anslagen vore, »att bereda en väl behöflig utväg till förtjenst åt den arbetande befolkningen till en betydande del inom samma orter med dem, der de äldre arbetsföretagen skulle komma till stånd». De båda föreslagna arbetena, hvartill summan 89,700 R:dr skulle användas äro vidare af aldeles samma slag, som de, hvartill de beviljade 500,000 R:dr få användas. Jag som tror, att Staten vid beviljande af sistnämnda summa för beredande af arbetsförtjenst redan gått nog långt, kan därför ej finna skäl för annat, än att bifalla Utskottets förslag.

Om de föreslagna arbetsföretagen i Wermland och Elfsborgs län skulle befinnas företrädesvis lämplige för att bereda arbetsförtjenst, får nödiga medel tagas af redan beviljade runda summan 500,000 R:dr.

Grefve af Ugglas: Den förste värde talaren framhöll vigten af det ena af de arbetsföretag, hvartill Kongl. Maj:t i förevarande nädliga Proposition begärt anslag. Jag vill i afseende härå ej inlåta mig i någon tvist med honom; men jag ber, att få fästa uppmärksamheten derpå, att dessa företags större eller mindre nytta ej nu kunna komma i betraktande, emedan Statens tillgångar äro sådana, att, så framt ej andra skäl här talade, skulle säkerligen vid denna riksdag anslag för det begärda ändamålet icke beviljas. Något annat ändamål kan i afseende å dessa anslag icke komma i betraktande än det, att bereda arbetsförtjenst åt en nödlidande befolkning, och i detta afseende gestaltar sig denna Kongl. Proposition lika med den, som vi behandlade i Kammararens sista plenum. När jag i Utskottet tillstyrkte bifall till det nu afgifna Utlåtandet, var det hufvudsakligen därför, att jag fann det mindre lämpligt, att i en anslagsfråga, sådan som denna, stycka sönder det belopp, som Staten skulle vilja gifva, i två mindre poster. Jag ansåg mig nemligen blott böra tillse huru stor summa, som för den allmänna nödens lindrande kunde ställas till Kongl. Maj:ts disposition, och jag medgifver, att då jag här understödde Kongl. Maj:ts förslag, att ett anslag af 500,000 R:dr skulle beviljas till allmänna arbeten, så skedde detta, emedan jag för min del var öfvertygad, att de 200,000 R:dr, som Utskottet föreslagit, voro för det afsedda ändamålet otillräckliga, och jag ej ville till samma ändamål anvisa det lilla kreditivet. Emellertid står nu denna fråga, om 500,000 eller 300,000 R:dr skola till nämnda arbeten användas, ännu oafgjord. Vid sådant förhållande, och då jag dels ej vill, att lilla kreditivet skall härtill användas, och jag dels är fullkomligt öfvertygad, att mer än 200,000 R:dr för ändamålet behövas, så vill jag här för närvarande frångå den mening, jag i Utskottet biträdt, och rösta för beviljande af de 89,000 R:dr, hvarom här är fråga, på det att åtminstone 289,000 R:dr måtte blifva ställda till Kongl. Maj:ts disposition; med förbehåll likväl, att, derest vid den kommande gemensamma voteringen de begärda 500,000 R:dr skulle oafkortade beviljas,

jag, i det fallet och enär denna summa torde vara för ändamålet fullt tillräcklig, kommer att rösta nej till det nu begärda anslaget.

Friherre Funck: I motsats mot den siste värde talaren kan jag ej frängå min, i Stats-Utskottet uttalade mening, att nemligen afstyrka den Kongl. Propositionen. Detta afstyrkande grundar sig på samma skäl som det, hvilket föranledde Stats-Utskottet, att nedsätta det här förut omtalade, af Kongl. Maj:t begärda anslaget till verkställande af allmänna arbeten från 500,000 R:dr till 300,000 R:dr, nemligen brist på medel; och jag skulle tro, att då vi nu hafva iråkat en statsbrist på mellan 14—15,000,000 R:dr det vore skäl att behandla summor, som belöpa sig på hundratusentals Riksdaler med någon sparsamhet. Utskottet har ej inlåtit sig i pröfnings af de ifrågavarande arbetenas större eller mindre behöflighet. Jag torde derföre ej behöfva ingå i något svaromål på hvad den förste värde talaren i sådant afseende för en stund sedan anfört; men för min enskilda del hyser jag stora tvifvelsmål, huruvida denna väg verkligen är af den synnerliga vigt, att den under nuvarande förhållanden förtjenar ett extra anslag.

Vi få dessutom ej glömma, att i Wermland pågår för närvarande byggandet af Nordvestra stambanan, hvilken är Statens största nuvarande allmänna arbete, och att derigenom tillfalle till en högst betydlig arbetsförtjenst lemnats provinsens nödställda befolkning. På dessa skäl och då det torde finnas äfven andra utvägar till lindrande af nöden i norra Wermland än ifrågavarande arbete, får jag vördsamt påyrka, att hvad Utskottet i denna fråga föreslagit, måtte af Kammaren bifallas.

Grefve Sparre, Eric: Statsverkets inkomster äro för det närvarande hårdt anlitade, och jag är sannerligen ej den, som ställer några förebräelser till Stats-Utskottet, för det att det iåkttager den största möjliga sparsamhet; tvärtom jag respekterar på det högsta ett noggrannt iåkttagande af debet och credit, och jag anser att Stats-Utskottet, framför allt annat, bör tillse att de gå ihop. Men jag kan ej underlåta att påpeka att i förevarande fråga det ej är tal om uppförande af någon ny post hvarken i debet eller i credit, utan blott om disponerande af en i våra räkenskaper redan förut upptagen summa. Det är af Utskottet Betänkande klart ådagalagt, att till allmänna arbeten inom två af Rikets provinser blifvit anslagna särskilda belopp, för den ena omkring 50,000. för den andra omkring 30,000 R:dr. men att man försummat att uttaga och tillgodogöra dessa medel. Frågan gäller således nu: Skall Staten lägga vantarna på dessa medel, eller låta de provinser, hvilka en gång fått dem, behålla dem? Jag hemställer till Er, mine Herrar, huruvida under en tidpunkt sådan som den närvarande, då stor förlägenhet och penningnöd är rådande öfverallt i landet, det kan vara rätt, billigt och lämpligt, att beröfva en provins de medel, som Staten till allmänna arbeten en gång gifvit densamma? För min del måste jag på denna fråga svara ett obetingadt nej.

Det finnes i vårt land en liten afkrök, långt bort ifrån öfriga mera odlade och civiliserade delar af riket, innesluten på ena sidan af Småland och på andra sidan af Halland och så belägen, att den ej kan

komma i åtnjutande af de fördelar, som förbättrade kommunikationer beredt åt öfriga delar af mellersta och södra Sverige: jag menar södra delen af Kinds härad. Det är riktigt märkvärdigt, Mine Herrar! att komma in i denna bygd, hvilken ännu bevarar en ursprunglighet, som man förgäfvos skulle söka annorstädes: och dit civilisationen ännu fått göra endast små in-teg. Nu är det åt denna vanlottade trakt, som man begärt ett litet understöd. Frågan derom har varit på tapeten redan i mera än tio år: förslaget om sänkning af sjöarne Kalfven och Fegen väcktes nemligen i medlet af 1850-talet. På den tiden var det med anslagen som med kringlan i bagarboden och, jag medger det gerna, man gick måhända nog liberalt tillväga. Redan vid 1856—1857 års riksdag väcktes fråga om anslag till nämnda sjösänkning och anslaget skulle säkerligen också hafva blifvit beviljadt, såvida icke en process uppstått mellan strandegarne och egaren till ett vattenverk, hvars utförande var nödvändig för sänkningens företagande. Frågan blef derföre vid nämnda riksdag undanskjuten och först år 1860 blef processen med vattenverksegaren afgjord genom en Kongl. Maj:ts dom, hvilken berättigade innehafvarne af stränderna, att lösa vattenverket, hvilken lösen dock skulle vara erlagd före den 1 Juni samma år. Till denna dag måste således ett betydligt penningebelopp sammanskaffas af strandegarne. Nu ber jag att få nämna för Herrarne, att den ifrågasvarande trakten är ytterst fattig, att der finnes nästan uteslutande allmoge och endast en enda herreman, och att denne sistnämnde måste, för att kunna ästadkomma nämnda löseskilling, i betydlig mån anlita sin enskilda kredit. De hinder för beviljande af anslag, som förefunnits vid riksdagen 1856—1857, voro således nu häfda, och framställning om anslagens beviljande gjordes också vid 1862 års riksdag; men då var luckan stängd och penningarne slut. Sedan dess har denna fråga kommit åter vid hvarje riksdag, men alltid mötts med samma svar, nemligen att penningebrist hindrade anslagens beviljande. Emellertid hafva strandegarne nödgats att är ifrån är balansera löseskillingen för vattenverken utan att kunna draga något parti af dem förr än de blifva försäkrade om ett statsanslag, som möjliggör sjösänkningens företagande. Härtill har nu kommit den allmänna stagnationen i rörelsen, hvarigenom de stackars strandegarne kommit i en förlägenhet vida större än den de varit i förut. Det ifrågasvarande företaget skulle likväl blifva af synnerlig nytta, ej blott för Elfsborgs län, utan äfven för angränsande delar af Småland och Halland. Förslaget till detta arbete har derföre under flera riksdagar blifvit af Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen upptaget i första klassen, och det är utom all fråga, att, om medel till dess utförande funnits tillgängliga, hade det redan längesedan varit satt i verket, och en fattig befolkning, som nu balanserar med ett för dem tills vidare fullkomligt onyttigt län, uppgående med räntor till omkring 30.000 Rdr. blifvit med ett jämförelsevis ringa anslag hulpen ur sin förlägenhet.

Slutligen ber jag, att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att det ej ensamt är Norrland, som lider af frostländighet och kan åberopa den såsom skäl för beviljande af anslag, ty äfven i Elfsborgs län och synnerligen i den ifrågasvarande delen deraf, anställer frosten esomoftast betydliga härjningar. Det har redan blifvit här erinradt, att An-

dra Kammaren afslagit det förut här omtalade, af Kongl. Maj:t begärda större anslaget, och att frågan derom såsom beroende på gemensam votering är mer än oviss. Skulle nu Kammaren bifalla Utskottets ifrågavarande hemställan, och skulle vid den blifvande gemensamma voteringen Andra Kammarens beslut blifva det segrande och således endast 200,000 R:dr till allmänna arbeten anslås, så återstår intet hopp, att till den ifrågavarande sjösänkningen erhålla erforderliga medel. Här är dessutom ej fråga om ett vanligt anslag, utan blott om ett läneunderstöd, här gäller ej heller, att anslå några nya medel, utan endast att disponera sådana, som för annat ändamål blifvit beviljade. På alla dessa skäl och då det ej kan anses Staten värdigt, eller under nuvarande omständigheter klokt, att från en provins återtaga hvad man redan en gång gifvit densamma, får jag på det lifligaste yrka, att Kammaren måtte afslå Stats-Utskottets förevarande Betänkande och bifalla Kongl. Maj:ts i ärendet afgifna nådiga Proposition.

Herr Montgomery-Cederhjelms: Vi se här alla tydligen hvad som inträffat, nemligen att sedan vederbörande föreslagit ett belopp af 500,000 R:dr, att anslås till allmänna arbeten, så kommer straxt derpå ett annat förslag om ytterligare anslag af ett ej obetydligt belopp också till allmänna arbeten. Man behöfver verkligen ej hafva stor divinationsförmåga för att för att inse, att, om Regeringen skall anse sig förpliktigad att lindra den nu allmänna nöden, så komma hvarken de begärda 500,000 R:dr, eller de nu ifrågavarande 80,000 R:dr, att förslå dertill, utan betydligt större summor blifva dertill nödvändiga. Till allmänna arbeten äro redan beviljade årliga anslag:

för anläggning af nya och förbättring af mindre goda vägar	150,000:
till mindre hamn- och brobyggnader	20,000:
till utdikning af frostländig mark	120,000:
dito i mellersta och södra Sverige	50,000:

eller tillhoppa 340,000 R:dr.

Härtill komma vidare för åtskilliga arbeten, som, efter Proposition af Kongl. Maj:t, blifvit vid 1867 års riksdag bifallna till jernvägsbyggnader samt på grund af Kongl. Maj:ts Proposition efter Stats-Utskottets förslag i Betänkandet N:o 13

280,000:
2,000,000:
200,000:

Summa 2,820,000 R:dr.

hvilken sednare summa kan efter votering möjligen blifva ökad med ytterligare

300,000:

således tillsammans 3,120,000 R:dr.

Mera än hela allmänna bevillningen, hvilken uppgår till 2,600,000 R:dr, äro således redan anslagen till allmänna arbeten. Jag vill ej trötta Herrarne med att anföra vidare siffror, men af hvad jag yttrat torde det vara klart, att de anspråk, som man rimligtvis kan ställa på Staten att komma till nödställde medborgares hjälp och förse dem med arbete, blifvit genom dessa anslag tillräckligt uppfyllda. Det finnes, såsom Grefve Ugglas redan anmärkt, en märkvärdig frändskap mellan det förevarande Betänkandet och det Betänkande, som vi afgjorde i Lör-

dags. Jag förutser också, att samma majoritet, som då beviljade det högre anslaget, 500,000 R:dr, skall äfven bevilja hvad Kongl. Maj:t i förevarande Proposition begärt. Om det öde, som dessa båda Betänkanden röna inom Första Kammaren, sålunda blir lika, så hoppas jag dock att vid den blifvande gemensamma voteringen deras öden också måtte blifva lika, nemligen att båda de begärda anslagen icke blifva bifalna. För min del kommer jag då, likasom nu, att rösta för bifall till Utskottets förslag.

Herr Lagerstråle: Jag skulle hafva tvekat att med hopp om framgång yttra mig för bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande Proposition, derest Stats-Utskottets närmast förutgående Betänkande vore definitivt afgjordt; men en föregående talare har redan fäst uppmärksamheten derpå, att de båda anslagen ega ett sådant samband med hvarandra, att de kunna betraktas gemensamt. I motsats mot den siste värde talaren hoppas jag att icke begge anslagen måtte blifva afslagna; och jag anser mig pligtig nämna, att det från Regeringens synpunkt vore synnerligen önskvärdt, att båda anslagen, eller åtminstone det ena af dem, blefve beviljadt.

Det har af en talare blifvit såsom motiv för afslag framhållet, att Kongl. Maj:ts ifrågavarande Proposition afsåg användande af anslag, hvilka blifvit öfvergifna af de provinser, som fått sig dem tilldelade. Jag ber med anledning häraf, att få fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som torde förklara hvarföre Kongl. Maj:t för ifrågavarande ändamål begärt ett särskildt anslag. Vid fördelning nemligen af de fonder, som lemnats till allmänna arbetsföretag, har man sökt att gå så till väga, att dessa medel skulle tillgodokomma olika trakter, så att ingen del af riket skulle blifva mera gynnad än den andra. Vid en sådan fördelning af förut beviljade anslag, har gifvits åt provinsen Wernmland ett visst belopp för anläggning af båtled jemte slussar mellan sjöarne Kläggen, Flaten och Kilen, och genom detta anslag har man ansett berörda provins vara vid fördelningen af nämnda medel tillgodosedd. På enahanda sätt har förfarits vid anvisande af anslag till de i Utskottets Betänkande omnämnda allmänna arbetena i Kronobergs och Elfsborgs län. Sedan nu dessa särskilda anslag ej kommit att begagnas, derföre att vederbörande arbetsdirektioner underlåtit att fullgöra de för erhållande af anslaget uppställda vilkor, hafva följaktligen nyssnämnda trakter fått tillgodonjuta en mindre del af de till allmänna arbeten beviljade medel. Kongl. Maj:ts ifrågavarande nädiga Proposition afsåg derföre att återlöra jemnvigten härutinnan.

En af Stats-Utskottets medlemmar har såsom sin mening uttalat, att de hvilande förslagen till allmänna arbeten skulle vara tillräckligt tillgodosedda genom det anslag af 200,000 R:dr, som Stats-Utskottet för sådant ändamål tillstyrkt, jemte de årliga anslag, hvilka redan förut blifvit för detta ändamål beviljade. Härvid torde dock ej böra lemnas utan uppmärksamhet det förhållande, att de fullkomligt utredda arbetsförslag, som omnämnas dels i den Kongl. Propositionen, dels i Väg- och Vattenbyggnads-styrelsens generalförslag, kräfva en anslagssumma af mer än 2,000,000 R:dr.

Hvad nu særskildt angår Wermland, samt tillståndet derstädes och nödvändigheten af företagandet utaf det i den Kongl. Propositionen föreslagna vägarbetet i nämnda provins, så torde jag ej begå någon indiscretion, om jag för Kammaren redogör för innehållet af ett mig nyligen tillhandakommet bref från Landshöfdingen i nämnda län, dateradt den 20 i denna månad. Landshöfdingen yttrar deri: »Under en nyss slutad färd genom länets norra socknar, föranledd af inlupna oroande underrättelser från Finnskoga-kapellen, har jag förvissat mig om den stora vigten af att ett något mera omfattande arbete varder så snart som möjligt i år att tillgå för den nödställda och arbetslösa befolkningen, för att den må kunna lifnära sig. Enligt allas sammanstående vitsord, kan heller icke något annat arbete företagas, som skulle verka så välgörande för orten, som omläggning af den särdeles branta och backiga vägen öfver höjderna mellan Fryksdalen och Elfdalen, hvilken utgör hufvudkommunikationen för hela öfre Elfdals tingslag och större delen af öfre Fryksdalen. Den allmänna frågan af alla dem jag talade med, och allmogen var mig öfverallt talrikt till mötes, utgjorde alltid: få vi icke något arbete att lifnära oss med? och då jag underrättade dem, att Kongl. Maj:t af Riksdagen äskat medel för omförmälda företag, fylldes deras hjertan synbarligen af glädje och förtröstan på en mindre svår tid under den stundande sommaren.

Inom södra delen af södra Finnskoga kapellag, norra Kapellaget, Dahlby och Hvitsands socknar behöfvas ytterligare hjälp till brödföda och utsäde, äfvensom i Lysviks socken af nedra Fryksdalen, Finnskoga-socknarne, likasom Dahlby socken, hvars fionbygd är i stor nöd, vägade icke förliden höst begära något lån; men behofven hafva visat sig långt större och mera allmänna, än man förmodade. En stor, ja största delen af undsättningsmedlen måste tagas till utsädesspannål och denna kommer att stå mycket dyrt. 17 å 18 R:dr tunnans för hafre och 25 R:dr för kornet. Kunna socknarne icke erhålla sysselsättning genom arbete, dock icke af den vanliga inskränkta beskaffenheten, enär sådana smärre företag icke räcka långt, när fråga är om sysselsättning åt en ort på 27.000 människor, så ser jag icke huru sommaren skall gå förbi utan svåra lidanden. All verksamhet vid de inom orten belägna jernbruk är, med ytterst ringa undantag, afstagnad, och icke blott för tillfället, utan fullkomligen nedlagd vid åtskilliga verk, såsom Konradsfors och Kristinefors i Östmarks och Hvitsands socknar. Enskilde hemmanssegare, som äro i något bättre ekonomisk ställning, inskränka sig på alla ställen, och för kommunalstyrelserna är uppgiften att bereda arbetsförtjenst synnerligen svår.

Så långt Landshöfdingens skrifvelse! Nu har man visserligen förutsatt, att befolkningen i denna del af Wermland skulle kunna förtjena sitt uppehälle vid de arbeten, som försiggå i sydliga delen af länet. Men man får härvid taga i betraktande, att de fattiga socknar, om hvilka här är fråga, äro belägna i nordligaste delen af länet, och att afståndet till Carlstad är från dessa socknars sydligaste del tio mil, från deras nordligaste tjugo mil. Det har sig ej så lätt för en nödställd befolkning, att vandra ut från sina hem, för att i en aflägsen ort söka inkomst till brödfödan. Jag önskar och hoppas derföre, att Kammaren måtte taga dessa

af mig nu anförda skäl i öfvervägande och på grund af desamma ogilla Stats-Utskottets Betänkande och bifalla Kongl. Maj:ts Proposition i ämnet.

Grefve Mörner, C. G.: Den siste värde talaren började sitt yttrande med att säga, att han skulle tveka att yrka bifall till det ifrågavarande Betänkandet, så framt Kammarens beslut i afseende å Stats-Utskottets Betänkande N:o 13 vore definitivt afgjort. För min del anser jag, att just derföre, att denna fråga ännu är oafgjord, böra vi behandla det nu förevarande förslaget med största försigtighet och ej spänna bågen alltför högt. Vi veta alla, att Andra Kammaren har nedsett det af Kongl. Maj:t, till lindrande af det allmänna betrycket, begärda anslaget fran 500.000 till 200.000 R:dr. och att den helt och hållet afslagit hvad Kongl. Maj:t, i förevarande nädiga Proposition begärt. Det torde derföre vara att befara, att Första Kammaren, genom att bifalla hvad Kongl. Maj:t i denna fråga begärt, ej synnerligen vinner Andra Kammarens bevägenhet och jag befarrar, att ett bifall till begge anslagen skulle föranleda dertill, att vid den gemensamma voteringen begge Propositionerna blifva afslagna. Sakens eget intresse torde derföre kräfva, att man säg närmare på denna fråga och noga pröfvade i hvad mån det anslag, som nu är föremål för Kammarens pröfning, kan anses vara af ett trängande behof påkalladt. Det har här blifvit uttalandt säsom en grundsats, att, om en provins fått sig anslaget ett belopp till allmänna arbeten, men vederbörande arbetsdirektioner försummat att iakttaga de vilkor, som varit fästade vid anslagens åtnjutande och dessa anslag följaktligen ej kommit att utgå, så skulle provinsen icke desto mindre anses berättigad att komma i åtnjutande af de beviljade medlen. Detta sätt att se saken anser jag vara origtigt. Det kan väl vara oangenämt att ej få — för att begagna en föregående talares ord — lägga vantarna på hvad man redan tror sig hålla i handen, men den, som visar mindre nit, torde väl också böra hafva mindre anspråk: och i afseende på statsanslag kan man väl i allmänhet ej tillämpa den gamla regeln: att det som är i Guds namn gifvet, skall i Guds namn förtäras. Just den del af riket, som Grefve Sparre lagt sig ut för, nemligen Elfsborgs län, har vid flera föregående riksdagar varit i åtnjutande af stora anslag och torde vara vida mindre att beklaga än många andra landsändar. Jag har visserligen ej sjelf varit i den omtalade delen af Kinds härad, men såvida de upplysningar, som blifvit mig meddelade, äro rigtiga, skall detta härad ha haft att glädja sig åt en god årsväxt och förden skull icke vara synnerligen nödställdt. — Hvad åter Wermland angår, så kan man väl med skäl antaga, att denna provins skall få sin tillhöriga andel med af den halfva millionen, som Kongl. Maj:t begärt. Dessutom pågår der, som redan blifvit nämndt, Statens för närvarande största allmänna arbete. Vi veta härjemte alla, att innevävarne i Fryksdalen och öfriga socknar, hvarom här varit fråga, pläga hvarje år utvandra, för att söka sig arbetsförtjenst, och jag har ej hört något rimligt skäl anföras, hvarföre vi just nu skulle tvinga dem att stadna kvar hemma och befria dem från att i sommar vidtaga den sedvanliga utvandringen. Jag yrkar derföre bifall till Stats-Utskottets förevarande Betänkande.

Grefve Sparre, E.: Den siste värde talaren yttrade, att det skulle vara skäl att se närmare på saken, innan man beviljade det ifrågasvarande anslaget. Det är just hvad jag har försökt att göra, och om det ej lyckats mig att anföra skäl, som kunnat öfvertyga honom, kan jag blott beklaga mig, ty nog har jag försökt att bjuda till så mycket som möjligt.

Här har blifvit sagdt, att det ej vore skäl att till allmänna arbeten bevilja anslag till obegränsadt belopp. Jag medgifver mer än gerna rättigheten af en sådan åsigt. Men det belopp, som jag förordat, uppgår blott till 35,000 R:dr och kan väl således ej gerna kallas för obegränsadt.

Den siste värde talaren yttrade vidare, att ett bifall till det ifrågasvarande anslaget skulle kunna ofördelaktigt inverka på Andra Kammaren. Första Kammaren består af 120 ledamöter. Andra Kammaren består af 190, och då en stor majoritet i den sistnämnda afslagit det begärda, 500,000 R:dr, finnes det föga chance, att detta anslag skall vid gemensam votering blifva beviljadt. Att nu denna omständighet skulle utgöra ett skäl till afslag å Kongl. Maj:ts ifrågasvarande Proposition är verkligen Hebreiska för mig. Just därför att det är föga hopp om att dessa 500,000 R:dr skola komma att utgå, torde det vara så mycket större skäl att bifalla ifrågasvarande mindre belopp.

Samme talare har vidare förmålt, att den försummelse i afseende på förr beviljade anslag, som dessa orter låtit komma sig till last, borde utgöra en anledning till afslag. Nu frågar jag: om de som bo omkring sjön Ömren gjort sig skyldige till en försummelse, kan då den anföras såsom ett rimligt skäl därför, att de, som bo omkring sjön Kalfven, tjugu mil derifrån, icke skulle få åtnjuta ett anslag, eller för det att länet skulle helt och hållet förlora de beviljade medlen?

En af Regeringens ledamöter har upplyst, att man i allmänhet, vid utdelandet af anslag, beviljade till vattenaltappningar, tillsett att någorlunda proportion mellan de särskilda länen iakttagits. När nu så är förhållandet, kan man naturligtvis ej, utan att rubba den jemnvigt som Regeringen med dessa åtgärder å-yftat, frantaga ett län ett anslag, som det fått sig beviljadt och öfverflytta detta anslag till en annan ort. Orättvisan här af blir så mycket större, som betrycket inom Ellsborgs län i sjelfva verket är ganska svårt, och man mångenstädes är i största förlägenhet om medel att finna ett lämpligt arbete för att sysselsätta de nödlidande. Hvad den förträffliga skörden angår, som den siste värde talaren omnämndt, så hade jag trott, att jag såsom landshöfding skulle i främsta rummet fått reda på densamma; men under de resor, som jag gjort dernere, har jag väl sett elände och hört talas om bekymmer för ordnandet af en vidlyftig fattigvård, men någon lysande skörd har jag hvarken sett eller hört omtalas.

Jag vill ej trötta Kammaren med att vidlyftigt orda i denna sak, ty jag hyser den fasta öfvertygelse, att den billighet, som förut rådt inom Representationen, skall veta att fortfarande göra sig gällande och att det anslag, som en gång blifvit en provins beviljadt, icke skall blifva densamma frantaget. Det har en gång uppstått fråga om att öppna en väg för Kinds härad, nemligen genom att kanalisera Lelången. Jag har under den nuvarande betryckta ställningen ej vågat att hos Repre-

sentationen väcka förslag om bidrag härtill; jag har ej ens för Regeringen omnämmt provinsens önsknings härutinnan. Men då jag tegat i detta afseende, har det synts mig, att jag med så mycket större skäl kunde påyrka att en trakt, som sträfvar redligt och fått åtnjuta ringa uppmuntran, måtte få åtnjuta ett anslag af så obetydligt belopp som det nu ifrågavarande.

Grefve af Ugglas: Jag skulle önska, att Kammaren fränsäge de särskilda orter, som i denna sak kommit på tal, och i dess ställe fästade sig mera vid hufvudsaken, som rör den kredit, som Regeringen under nuvarande omständigheter behöfver för lindrande af landets betryck. Det ifrågavarande Betänkandet står, som jag redan haft äran nämna, i närmaste samband med det af Kammaren vid vårt sista plenum behandlade, och i afseende ä dem båda hyser jag en motsatt åsigt mot den, som anförts af en annan ledamot af Stats-Utskottet, hvilken, till stöd för sitt anförande, åberopade en hel mängd siffror. Vi måste nemligen taga i betraktande, att större delen af de anslag, hvarom han talat, äro afsedda för sådana orter, hvilka ej äro hemsökta af någonöd, och att de orter, hvarom nu är fråga, ej få någon del af dessa anslag. Då jag är i saknad af bestämda fakta, på hvilka jag kunde bygga min öfvertygelse i fråga om beloppet af den kredit, Regeringen kunde behöfva i och för nödens afhjelpande, så har jag ansett, att jag ej borde frängå de summor, som Regeringen för sådant ändamål begärt. Bifaller Representationen hvad Regeringen härutinnan fordrat, så anser jag Regeringen skyldig att också sörja för, att de nödlidandes behof blifva med dessa medel fyllda, och i sådant fall skulle också Regeringen ej kunna, utan att utsätta sig för befogade anmärkningar, till lindrande af nöden använda det lilla kreditivet, hvilket är beviljadt endast för *oförutsedda* fall. Hela frågan gäller således blott siffror, ej en eller annan ords ansråk, och kan reduceras till den enkla formen: skall den kredit, som Regeringen begärt, beviljas till 500.000 R:dr. eller nedsättas till 200.000 R:dr?

En talare, som nyss hade ordet, yttrade, att det, efter hans förmenande, vore oklokt att bevilja det ifrågavarande anslaget, emedan på sådant sätt Andra Kammaren skulle föranledas att motsätta sig Regeringens båda Propositioner i ämnet. Jag tror likväl, att våra tankar här i Kammaren ej stadna inom detta rummet, utan ganska lätt sinna vägen till Medkammaren, och att denna således skall utan svårighet erlara, att anledningen, hvarföre röster höjts äfven för det nu begärda anslaget, har till en del varit den, att Kammaren, genom att bifalla detta anslag, vill bevara möjligheten att, derest vid den gemensamma voteringen det högre beloppet afslås, kunna med ytterligare 89,000 R:dr höja det lägre. Jag får forfarande och under de af mig förut anförda vilkor, yrka bifall till den Kongl. Propositionen och afslag ä Stats-Utskottets Betänkande.

Friherre Sprengtporten: Jag fruktar att vi ännu alltför mycket lefva i traditionerna från den tid då Staten hade tillgångar, och det, som en talare nyss anmärkte, gick rundligt till. För Stats-Utskottet, som sitter vid en tom kassakista, torde det emellertid ej vara synnerligen uppmuntrande, att, på samma gång Utskottet från alla håll uppmanas till sparsamhet, Riksdagen ständigt drager nya vaxlar på det-

samma, hvilka detsamma tyfvelsutän icke kunna honorera på annat sätt, än genom fortsättning af det vigilanssystem, som vi beklagligtvis irakat. Jag får derföre yrka bifall till Utskottets Betänkande.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Stats-Utskottets förevarande Utlåtande, och dels att Kammaren, med afslag å Utlåtandet, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna nådiga Proposition: framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet, hvarvid svarades talrika nej, blandade med ja, samt sedermera proposition på afslag dera och bifall till den Kongl. Propositionen, da svaren utföllo med talrika ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande N:o 14, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition om användande af medel, som i Riksgälds-kontoret inestä och blifvit anvisade till allmänna arbeten, hvilka icke kommit till stånd, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren detta Utlåtande och bifaller Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga Proposition.

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 46:

Nej — 61.

Föredrogs änyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts dén 15 och 19 dennes bordlagda Utlåtande N:o 4, i anledning af väckt motion om ändring af nu gällande föreskrifter rörande tiden för allmänna vägars lagning och grusning.

Herr Hasselrot: Då jag är reservant i förevarande fråga, ber jag att få redogöra för mina åsikter rörande densamma. I Kongl. Brefvet den 13 September 1790 var tiden för allmänna vägarne lagning bestämd från den 1 till den 24 Oktober. De väghållningsskyldige funno denna tid olämplig, och till följd deraf anhöllo Rikets Ständer, i underdanig skrifvelse den 1 April 1818, att tiden för vägarne iståndsättande måtte bestämmas ifrån vårens början till den 1 Juli. Detta biföll Kongl. Maj:t genom det den 30 Juni sistnämnda år utfärdade Kongl. Brefvet,

hvilket ännu gäller. Utskottet har nu föreslagit, att man skulle gå tillbaka till hvad som var stadgadt före 1818, och att vägarne lagning och grusning således skulle få verkställas höstetiden. Efter min uppfattning är Oktober den olämpligaste af alla månader för verkställande af detta arbete. Under denna månad har nemligen landtmannen i många orter ej inhöstat sin säd och säkert icke sina jordfrukter. Tiden är dessutom så upptagen af höstplöjning, att man icke utan den största olägenhet kan afbryta detta vigtiga arbete, för att skicka folk och ökar ut på vägarne för deras lagning. Dagarne äro dessutom så korta samt väglaget tungt, så att man endast kan taga små lass. Då dertill komme, att de vid vägsynerna, hvilka skulle hållas först i början af November, befunkna brister icke kunde under hösten afhjelpas, enär i de flesta orter af Sverige snö och köld inträffa under medlet af sistnämnda månad, torde olämpligheten af hvad Utskottet föreslagit vara tillräckligt ådagalagd. Dercmot är det klart, att våren är den tid, som lämpar sig bäst för väglagning. Man kan då köra fram gruset till vägen under vintren, då dagarne äro längre och vägarne goda, och det kan sedan på ganska kort tid utspridas på vägen i källossningen, hvilken alltid inträffar före vårarbetet, så att denna väglagning icke hindrar vårarbetet. Erfarenheten har ådagalagt, att väglagningen i källossningen är den lämpligaste, enär vägen derigenom blir mest fast och hård. Man säger, att intet hindrar att köra fram gruset på vintren och laga vägen på hösten. Ja! det är visst sannt; men, med den kännedom man eger om allmogens benägenhet att till yttersta tiden uppskjuta väglagningen och förberedelserna dertill, kan man vara öfvertygad derom, att de skola vänta med framkörning af gruset till den olägliga tiden. Då landtbrukarne emellertid på olika orter hysa olika åsigtter om lämpligaste tiden för väglagningen, hvilket har sin grund i de olika klimatiska förhållanden. — då Norrland har vinter är det vår i Skåne — så synes det mig icke vara välbetänkt att för hela landet bestämma någon viss tid, då väglagningen bör ske, utan öfverlemnna bestämmandet häraf till hvarje ort särskildt. Och då vi numera ega en länsrepresentation, så synes väl intet naturligare än att låta landstingen yttra sig öfver samt Konungens Befallningshafvande derefter, i öfverensstämmelse dermed, bestämma den tid, som för hvarje län eller särskilda orter derinom är lämpligast. Man har invändt, att någon lagförändring, beträffande denna fråga, icke vore behöflig, emedan orterna äfven nu kunna öfverenskomma om tiden för väglagningen. Det är visserligen sannt, att de hafva en sådan rättighet; men öfverenskommelsen måste nu ske på häradsting inför Domaren; och den, som känner allmogens obenägenhet för väglagning å tid, som ej faller sig beqväm för den, inser huru svårt det måste vara att bringa en dylik öfverenskommelse till stånd. Lyckas icke detta, så skall väglagningen försiggå på tid, som bestämmes i Kongl. Brevet den 30 Juni 1818: hvarigenom man får odugliga vägar, då dessa eljest äro goda. Därföre anser jag en lagförändring härutinnan vara högligen af behofvet påkallad. Genom att nu åt landstinget öfverlåta bestämmandet af den tid, som för hvarje ort vore lämpligast för väglagningen, kunde man hoppas, att denna institution framdeles finge på sig öfverlåtet afgörandet af åtskilliga andra ekonomiska frågor, bland hvilka jag vill nämna den rörande stängselskyldigheten, hvilken ingalunda borde vara inom hela riket på enahanda sätt

reglerad; och äfven ur denna synpunkt vore det önskligt, att afgörandet öfverlemnades till landstinget.

Jag får, på grund af hvad jag haft äran anföra, anhålla, att Kamraren ville godkänna det, i min. Utlåtandet bifogade, reservation, upptagna förslag, hvilket är af följande lydelse:

»att Riksdagen ville i underdänig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t, med upphäfvande af Kongl. Brevet den 30 Juni 1818, kungjordt genom Kongl. Kammar-kollegii kungörelse den 4 Augusti samma år, täcktes uppdraga åt Sine Befallningshafvande, att, hvar inom sitt län, efter landstingets hörande, för allmänna vägarne lagning och grusning samt vägsyners hållande, för en tid af fem år i sender, bestämma den tid, som för länet eller särskilda orter derinom finnes lämpligast, med föreskrift derjemte, att tillfälliga brister, när helst de uppkomma, skola genast afhjelpas, men att allmän väglagning ingenstädes får verkställas å de tider, under sommar eller vinter, då vägarne deraf göras tunga: äfvensom att Kongl. Maj:t täcktes förordna, att uti de om vägsynerna utgående kungörelser skall bestämmas ej mindre dagen och timman, då de på hvarje ställe taga sin början, än äfven huru stor del af vägen hvarje dag kommer att besigtigas, samt att de väghållningsskyldige om vid synen befunna brister underrättas genom kungörelser, som ovilkorligen böra uppläsas å andra Söndagen efter syneförrättningens slut, med antydan derjemte att de, hvilkas vägar befunnits ogilda, skola inom viss förelagd tid hafva dem lagade, vid äfventyr, om sådant underlåtes, att med den försumlige kommer att förfaras efter 25 Kap. 11 § Byggnings-balken.«

Herr von Gegerfelt: Äfven med fara att synas för mycket formalist, kan jag icke underlåta att emot Utskottets förslag anmärka, att det icke är så redigeradt, att det såsom lag kan godkännas. Utskottet föreslår nemligen att »allmänna vägarne lagning och grusning skall verkställas efter den 1 Oktober samt vägsynerna öfver fullbordandet af väglagningen vara verkställda inom den 1 November»: men om det viktigaste — tiden inom hvilken väglagningsarbetet skall vara verkställt och när vägsynerna i följd deraf må börjas, — derom nämner Utskottet ej ett ord. Om nu vägsynerna företagas i September och väglagningen sker i November, så strider detta väl mot meningen, men ej emot ordalydelsen i Utlåtandet. Vidare talas om vägsyner »öfver fullbordandet af väglagningen», ehuru vägsynerna böra afse ej blott den fullbordade, utan äfven och snarare den icke fullbordade väglagningen. Slutligen föreslås, att den allmänna väglagningen icke må tillätas på de tider, »sommar eller vinter, då under vanliga förhållanden är att påräkna hårda vagnsvägar eller slädföre.» Detta synes mig vara ett alltför obestämdt stadgande för att stå i en lag. I fråga om sjelfva saken, kan jag måhända icke anses kompetent att yttra mig, men jag kan dock icke undanhålla mitt tvifvel, att, efter den 30 Juni 1818, då Kongl. Brevet, om förändrad tid för vägarne lagning, utfärdades, i enlighet med hvad Rikets Ständer i underdänig skrifvelse anhållit, så förändrade omständigheter inträffat, att skäl förefinnes att återgå till ditintills gällande föreskrifter. Den föregående talaren har framhållit de stora olägenheterna för landtmannen, om väglagningen skall verkställas på hösten; och man bör fästa något afseende härpå, på det att detta allmänt öfverklagade

onus ej må göras mera betungande. än det redan i och för sig sjelf är. Enligt min åsigt har reservanternes förslag framför Utskottets ett afgjort företräde, men dess företräde framför nu gällande stadganden synes mig alltför ringa för att påkalla en lagförändring. Redan enligt nu gällande lag kan Konungens Befallningshafvande bestämma annan tid än den i lag föreskrifna för väglagningens verkställande: och detta har på många ställen skett. Men om de väghållningsskyldige, hvilka äro de, som sjelfve mest begagna vägarne, anse den nu bestämda tiden fördelaktigast, och med afseende derå heldre underkasta sig att vägarne under samma tid göras tunga, än att väglagningsarbetet mer än oundgängligt är göres tungt, så kunna väl öfrige vägfärdande nöjas deråt. Emot reservanternes förslag anmärkes ytterligare, att enligt detsamma skulle ingen tid för väglagningen vara bestämd förr, än Konungens Befallningshafvande derom förordnat. I detta hänseende synas mig nu gällande bestämmelser hafva företräde. Hvad landstingets härader angår, så kunde måhända den föreslagna åtgärden vara gagnelig för landstingsinstitutionen; men nog synes det vara mera principenligt, att de väghållningsskyldige, hvilka frågan närmast rör, få yttra sig. Att för fem år i sender bestämma tiden för väglagningen är, enligt mitt förmenande, hvarken behöfligt eller lämpligt. Sådana frågor få enligt nu gällande lag när som helst återupptagas, och mig veterligen, har icke någon olägenhet af denna frihet påkallat inskränkning i densamma.

På dessa skäl får jag yrka afslag å Utskottets Betänkande.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Det är få saker, der så stora meningsskiljaktigheter finnas, som i fråga om väghållningen. Man vill å ena sidan söka att få så goda vägar som möjligt, men å den andra förskaffa väghållare den största möjliga bekvämlighet. Ifrån den gamla grundsatsen, att vägarne böra lagas på hösten, skedde stor förändring genom 1818 års Kongl. Bref, enligt hvilket, som vi veta, vägarne få grusas på våren. Huruvida detta var någon förbättring, derpå tviflar jag, ty härigenom inträffar, att, då hösten kommer och gruset gjorde bästa nyttan, detta under sommaren hunnit att bortdamma, så att vägarne äro lösa och ofarbara. Huruvida de af Utskottet föreslagna åtgärder för väglagningen äro bättre: det är skäl att granska. Det har i reservationen blifvit sagdt, att landtbrukarens tid ej tillåter någon väglagning på hösten. Jag vill fråga hvad som hindrar, att vintertiden föra fram gruset till vägkanten samt på hösten sprida ut det; och sjelfva utspridningen på vägen måtte väl ej taga mera tid på hösten än på våren. Såsom ett axiom har det blifvit framställt, att väglagningen lämpligast verkställdes i källossningen. Min erfarenhet föranleder mig att bestämdt förneka rättigheten häraf. Under flera år har jag haft betydligt allmän väg att underhålla: och, ehuru för 10 eller 12 år sedan det i min ort, i motsats till hvad som förut varit bestämdt, stadgades, att väglagningen skulle ske på våren i källossningen, har jag likväl icke brytt mig om detta sednare stadgande, utan grusat mina vägar på hösten, sedan jag föregående vinter kört fram gruset och lagt det i högar på vägkanten. Vederbörande hafva icke haft något deremot; och någon betydlig anmärkning på mina vägar har aldrig blifvit gjord. Reservanternes förslag, att tiden för väglagningen skulle bestämmas för fem år i sender,

anser jag ingalunda lämpligt. Detta skulle endast föranleda till ombyte — fem år skulle en, fem år en annan äsigt göra sig gällande — och derigenom menligt inverka på vägarne underhållande. Att i denna fråga hoppas på det frivilliga intresset kan man beklagligtvis icke, hvilket bäst bevisar sig af det sätt, hvarpå allmogens utfartsvägar underhållas: dessa äro oftast sådana, att de, som färdas på dem, måste gå bredvid och hålla uti åkdonet. Vår enda räddningsplanka är kronobetjeningen; och man bör i denna fråga, öfverlemnas så litet som möjligt af godtycket. Således anser jag, att ju bestämdare lagarne i detta fall äro, desto bättre. Deraf följer dock ingalunda, att jag skulle såsom oriktig vilja bestrida den af Utskottet föreslagna åtgärden, att, der den af Utskottet bestämda tiden för vägarne lagning skulle befinnas mindre lämplig, Konungens Befallningshafvande må, efter landstingets hörande, bestämma annan tid. Denna åtgärd anser jag tvärtom vara ganska välbetäckt, och jag instämmer derföre, på grund af hvad jag anför, till alla delar i *Utskottets förslag*. En talare har sagt, att Utskottets förslag till förordning icke, från stilistisk synpunkt, tillfredsställer hans smak, och att det derföre ej borde antagas. Jag ber få erinra den värde talaren derom, att detta endast är ett *förslag*; och att det således läres tillhöra Kongl. Maj: att redigera sjelfva förordningen. Denne ledamots uttalade förmodan, att, enär det icke stred emot Utlåtandet, vägsynerna kunde företagas i September, ehuru väglagningen ej skedde förr än i November, anser jag vara ogrundad, ty vederbörande Konungens Befallningshafvande lära nog draga försorg om afsättning af sådana länsmän, hvilka icke ega så mycket sundt förnuft, att de låta väglagningen föregå vägsynerna. Jag anhåller om bifall till Utlåtandet, hvilket, enligt mitt förmenande, kommer att gagna, men icke att skada. Genom att godkänna reservanternes förslag tror jag deremot, att mycken villervalla skulle uppstå.

Herr Almquist. Erik Viktor: Det är ej stor skiljaktighet emellan Utskottets och reservantens förslag. Den väsendtliga olikheten består deri, att Utskottet föreslagit viss tid, då vägarne böra lagas, men att, der denna befunnes mindre lämplig, Konungens Befallningshafvande skulle, efter landstingets hörande, bestämma annan tid, som vore tjenlig; samt att reservanten, som ansett, att icke någon tid borde i lag städgas, föreslagit, att man skulle till Konungens Befallningshafvande öfverlåta att, efter landstingets hörande, bestämma tiden för väglagningen. Men såväl Utskottet, som reservanten och den talare, hvilken framställt anmärkningar emot Utskottets förslag, synas vara ense derom, att någon tid bör för väglagningen bestämmas. Tvisten rörer sig således blott derom, att Utskottet föreslagit viss tid, nemligen Oktober månad, då väglagningen borde ske. Orsaken, hvarföre Utskottet bestämt denna tid, har varit *dels* den, att det inom Utskottet upplystes, att i de flesta delar af landet det blifvit bestämdt, att väglagningen skulle verkställas på hösten, hvaraf allmänhetens önskan att erhålla denna tid således blifvit ådagalagd, *dels* den, att Utskottet sjelf är af den öfvertygelsen, att hösten är den årtid, som bäst lämpar sig för väglagningen, samt *dels* och väsendtligast den, att på hösten, då vägarne äro djupast, det grus, som då påföres, stadnar i vägen samt gör denna fast och hård. Det har så mycket större skäl för sig, att väglagningen verkställas på hösten, enär.

om kölden inträffade först sent på hösten. man annars skulle få färdas i tunga, djupa och nästan ofarbara vägar; hvilket lagstiftaren måste söka förekomma. Hvad beträffar invändningen, att tiden skulle vara dyrbarare för landtmannen på hösten än på våren, så lemnar jag den derhän. Om förhållandet skulle vara sådant, så är ju ingenting, som hindrar, att man, i likhet med hvad som sker på åtskilliga ställen, kör fram gruset till vägen på vintren samt sprider ut det på hösten, hvilket sednare arbete, enär det, såsom reservanten erkänt, kan på ganska kort tid verkställas, icke lärer medföra större olägenhet för landtmannen, om det sker en dag på hösten än en dag på våren. Men våren har dock det emot sig, att landtbrukaren är då upptagen med den mängd arbeten — uppställande af stängsel, rensning af diken m. m. — hvilka föregä det egentliga vårarbetet; samt att allmogen då icke gerna vill köra ut sina dragare, hvilkas krafter hårdt anlitas till jordbruket. Det är eget nog, att man just från reservantens ort helt nyligen, i en tryckt officiel handling, nemligen Februarihäftet af Skaraborgs Hushållningssällskaps Tidskrift, finner den, emot hans stridande, åsigten uttalad, att hösten vore lämpligast för väglagningen. Jag anser mig böra nämna, att Utskottet haft ett ytterligare skäl att, såsom regel, föreslå hösten till väglagning; det nemligen, att, om väglagningar sker på våren, det är ytterst svårt träffa den rätta tiden. Endast några få dagar genast efter källossningen lämna sig härför; derefter torka vägarne mycket snart, och om gruset påföres, sedan vägarne äro torra, så köres det sönder till stoft, hvilket blåser bort i damm.

På alla dessa skäl får jag yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Landgren: Jag har begärt ordet för att tillkännagifva, det jag till alla delar instämmer med hvad Herr Hasserot, i sin angifna reservation samt mundtligen, anført. Man har talat om lättheten att på hösten verkställa väglagning. Det må vara, att förhållandet är sådant i vissa delar af landet; men säkert är, att det i åtskilliga delar somliga år är förenadt med största svårigheter att laga vägarne på hösten, emedan tiden emellan skördens afslutande och jordens tillfrysning icke räcker till verkställande af höstplöjningen, hvilken derföre måste uppskjutas till våren. Att då tvinga landtmannen att vanvärda sitt åkerbruk för att verkställa en föga väl afpassad väglagning, är icke lämpligt. För min del tror jag, att väglagningen lämpligast sker på våren, i källossningen. Vägarne blifva då hårda och fasta. Men om väglagningen sker på hösten, sönderköras vägarne och erhålla djupa spår, under det att marken både höst och vår är i upplösningstillstånd samt måste derföre på våren ånyo lagas. Jag anser derföre reservantens förslag väl befogadt. Äfven deri anser jag detta välbetänkt, att, endast för fem år i sender, tiden för väglagningen skulle bestämmas; ty derigenom är det öppet lemnadt, att, efter fem års erfarenhet, ändra beslutet, om sådant vore af behovet påkalladt.

På grund af hvad jag anført får jag derföre anhålla, att Kammaren, med afslag å Utskottets Utlåtande, ville bifalla det i reservationen framställda förslaget.

Herr Lilliehöök: De af föregående talare uttalade åsigter, att

hvarje landsting bör få bestämma den tid, som för väglagningen är lämpligast inom hvarje särskildt län. delar jag fullkomligt, likasom jag finner det vara lämpligt att endast för fem år bestämma den tid, då väglagningen skall verkställas, enär man då icke för all framtid är bunden vid det en gång fattade beslutet, utan kan, efter fem års erfarenhet, ändra det, derest sådant erfordras.

Jag för min del vill icke längre upptaga Kammarens tid rörande denna fråga, utan inskränker mig till den anhållan, att Kammaren ville afslå Utskottets samt bifalla reservantens förslag.

Herr Faxe: Jag har egentligen begärt ordet för att afråda Kammaren från antagande af reservantens förslag, enär, såsom en talare yttrat, villervalla derigenom skulle uppstå. I detsamma föreslås "att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t. med upphäfvande af Kongl. Brevet den 30 Juni 1818, kungjordt genom Kongl. Kammar-kollegii Kungörelse den 4 Augusti samma år, täcktes uppdraga åt Sine Befallningshafvande, att, hvar inom sitt län, efter landsringets hörande för allmänna vägarne lagning och grusning samt vägsyners hållande, för en tid af fem år i sender, bestämma den tid etc." I samma stund som 1818 års Kongl. Bref blifvit upphäfdt, finnes således ingen tid bestämd för väglagningen; och innan Konungens Befallningshafvande hunnit i vederbörlig ordning bestämma sådan tid samt Kammar-kollegium pröfvat de besvär, hvilka möjligen öfver Konungens Befallningshafvandes beslut komme att anföras, skulle verkligen en stor osäkerhet och villervalla uppkomma i fråga om tiden för väglagningen.

Jag får derföre anhålla, att, ehvad Kammaren bifaller Utskottets förslag eller förblifver vid det närvarande stadgandet, reservationen måtte lemnas utan afseende.

Herr Hasselrot: I anledning af hvad den siste talaren yttrat, ber jag få nämna, att då, i en fråga sådan som den förevarande, lagstiftningen tillkommer Kongl. Maj:t, det ock är uppenbart, att Kongl. Maj:t icke skulle göra sig skyldig till en sådan blunder, att han förordnade om upphäfvande af 1818 års Bref förr, än ett annat stadgande kunde blifva satt i stället. Det är klart, att Kongl. Maj:t icke kan förordna så, att icke ordning skulle blifva inom Staten iakttagen. En föregående talare har ansett, att någon förändring uti nu gällande författning med afseende på tiden för väglagningen icke behöfdes. Men man kan väl icke tänka sig något olämpligare än att under sommaren, då vägarne af sig sjelfva äro goda, förstöra dem genom påkörning af grus. Att denna tiden måhända är lämpligast för väghållarne, det kan väl så vara: men man bör icke framsta rummet afse, att få goda vägar, och först i andra rummet väghållarnes beqvämlighet. Det är vidare sagdt, att man kan köra fram gruset på vintren och grusa på hösten; men det är hvarken vackert eller nyttigt att under hela sommaren på vägarne hafva högar med grus liggande. Man har också anmärkt emot mitt förslag, att det icke skulle vara tjenligt att, endast för fem år i sender, bestämma tiden för väglagningen; men i alla de orter, jag känner, der öfverenskommelse blifvit träffad om annan tid för väglagningar än den 1818 års Kongl.

Bref innehåller, har denna öfverenskommelse blifvit ingången endast för fem år.

Jag anhåller fortfarande vördsamt om bifall till min reservation.

Friherre Sprengtporten: Med den erfarenhet, jag eger såsom landtbrukare, kan jag icke finna annat än att Utskottets förslag är välbetänkt, och jag tillstyrker bifall åt detsamma.

Grefve Mörner, J. O.: Man har, emot bestämmande af hösten såsom lämplig tid för väglagning, invändt, att landtmannen då skulle hafva så mycket att göra. Jag medgifver, att detta är förhållandet; men hvilken tid på året har landtmannen icke brådt. Jag vet åtminstone icke af någon latmansperiod för honom. Man har sagt, att väglagningen lämpligast verkställdes i källossningen; men om man bestämde en viss tidpunkt på våren för dess verkställande, förorsakades derigenom endast villervalla, ty på ett ställe inträffar källossningen den 10 April, under det den kan på ett annat närbeläget inträffa först den 10 Maj. Emot väglagningen på våren har dessutom redan den befogade anmärkningen blifvit framställd, att man härigenom skulle nödsakas att med körningen på landsvägen utmatta sina dragare, hvilkas fulla kraft så väl behöfvas till vårbruket. Jag tror således, att det icke är svarare för landtmannen att verkställa väglagningen på hösten än på våren. Man har sagt, att det icke skulle vara vackert lägga grushögar på vägkanten; men i min ort, der man brukar köra fram gruset på vintren och sprida ut det på hösten, har något missnöje häröfver icke försports. Jag anser det vara mycket betänkligt att hvar femte år ånyo företaga till pröfning frågan om den tid, som är lämpligast för väglagning; ty om, för hvarje gång, en annan tid än den, som först gällt, bestämdes för väglagningen — hvad kunde inträffa? Jo, alldeles detsamma, som i en ort, der man, såsom jag har mig bekant, ändrade tiden för väglagningen från höst till vår. När våren kom och de väghållningsskyldige uppmanades att laga sina vägar, svarade de: »nej, vi lagade våra vägar i höstas, hvartill vi voro berättigade, och därför laga vi dem ej nu.» Då de uppmanades laga dem påföljande höst, förklarade de, att, enär det blifvit bestämdt, att väglagningen skulle ske på våren, de icke heller voro skyldige förr än påföljande vår verkställa väglagning. På detta sätt blefvo de befriade från ett års grusning, men jag lemnar derhän, om detta var nyttigt för vägarne. Mig synes Utskottets förslag, att väglagningen bör ske på hösten, vara billigt och rimligt; och, när de orter, der klimatiska förhållanden göra denna tid mindre lämplig, sjelfve få, på sätt förslaget innehåller, bestämma annan tid, anser jag att detta förslag bör antagas; hvilket jag fortfarande påyrkar.

Herr von Gegerfelt: Jag har aldrig ett ögonblick fruktat, att, såsom en föregående talare uttryckt sig, Kongl. Maj:t skulle begä en »blunder», men mitt lugn i detta hänseende kan icke hindra mig att söka förekomma, det Första Kammaren gjorde sig skyldig till en sådan »blunder», hvilket ovilkorligen skulle ske genom godkännande af redaktionen i Utskottets förslag. Då ingen understödt min framställning om afslag å Utskottets Betänkande, så anser jag mig böra frän-

träda mitt yrkande om proposition derä. och yrka ärendets återförvisning.

Sedan öfvertläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förevarande Utlåtande, dels afslag derä och antagande af det förslag, som Herr Hasselrot i sin vid Utlåtandet fogade reservation afgifvit, och dels slutligen att Utlåtandet skulle till Utskottet återförvisas; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till merberörda Utlåtande, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, sedermera proposition på afslag derä och antagande af Herr Hasselrots förslag, då svaren utföllo med många nej jemte åtskilliga ja, och slutligen proposition på återremiss af Utlåtandet, hvilken proposition besvarades med många ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogs änyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 15 och 19 dennes bordlagda Utlåtande N:o 5, i anledning af väckt motion om åtgärders vidtagande till hämmande af lösdrifveriet och tiggeriet i landet.

Herr von Geijer: Jag tillåter mig till en början nämna, att i Utlåtandet insmugit sig ett skrif- eller tryckfel, nemligen på sidan 6, hvarest återopas 3 § i stället för 2 § 3 mom. af 1853 års Fattigvårdsförordning.

Hvad sjelfva saken beträffar, så kan jag icke instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit, då det hemställt, att Herr Landgrens motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Motionären, bosatt i Norrland, har i hjerta färger framhållit, hurusom i den delen af riket under de sednare åren tiggeriet och lösdrifveriet tilltagit i en förfärande grad, ja ända derhän, att socknarne sett sig nödsakade uppföra särskilda herbergen för vagabonders hysande. Jag kommer från rikets sydligaste provins, och kan försäkra att i den landsändan är förhållandet ungefärligen enahanda. Det onda är således allmänt och påfordrar kraftiga hjälpmedel. Hvilka åtgärder i lagstiftningsväg, som kunna lända till batnad, är ej godt att nu säga; och Riksdagen lärer icke lämpligen kunna besluta något i den saken förr än den genom en komité blifvit utredd. Att vissa ändringar i fattigvårdsförordningen kunde lända till nytta, utan att medföra någon olägenhet, tror jag för min del.

På många ställen kunde, till stor fördel för fattigvårdens behöriga ordnande, flera små fattigvårdsdistrikt sammanslås till ett, hvarigenom ock fattigskatten blefve jemnare fördelad. I min ort gå fattighjon från flera hvarandra tillgränsande socknar omkring och tiggarna öfver hela det territorium socknarne omfatta. Jag tror, att fattigvården der blefve bättre, om dessa socknar, af hvilka en del äro mycket små, vore förenade till ett fattigvårdsdistrikt.

I sjelfva verket hafva till hvarandra gränsande socknar redan någon gång förenat sig om gemensam fattigvård. Men detta har, såsom

mig synes. skett snarast i strid mot fattigvårdsförordningen, som blott medgifver, att socknar på landet, hvilka tillhöra samma pastorat, må förena sig om gemensam fattigvård. Uti Malmöhus län hafva dock fem socknar, tillhörande olika pastorat, förenat sig om gemensam, så kallad arbetsinrättning. Men denna lär icke kunna betraktas såsom en arbetsinrättning i den mening, ordet har i 2 § 3 mom. af fattigvårdsförordningen. Den är helt enkelt ett för alla socknarne gemensamt fattighus, dermed naturligtvis alltid kan vara förenad arbetsinrättning, enär de ä ett fattighus intagna hjonen, när de äro arbetsföre, kunna af fattigvårdsstyrelsen, som öfver dem har husbondevälde, tillhållas att arbeta.

I de nämnda fem socknarne lærer icke finnas något annat fattighus än den ifrågavarande s. k. arbetsinrättningen. oaktadt lagen talar om fattigstuga i hvarje socken.

Om socknar, fastän icke tillhörande samma pastorat, ändock önska förena sig om gemensam fattigvård, borde det väl icke vara dem förmenadt.

Jag anhåller, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifaller motionärens förslag.

Herr Landgren: En för min motion ogynnsammare tidpunkt kan väl svärligen tänkas än den närvarande, då den allmänna nöden på många ställen sprängt all ordning och gjort hvarje författning overkställbar. Också skulle jag visst icke förebringat den, om icke saken redan förlidna år, och innan, åtminstone inom det län jag tillhör, någon nöd var på färde, kommit under liflig och allvarlig öfverläggning ä landstinget, som dock omöjligan kan gifva den en nöjaktig lösning. Jag anhåller derföre, att Kammaren täcktes betrakta saken icke efter detta årets tillfälliga förhållanden, utan tillse, huru proletariatet oberoende af något missväxtår under de förlutna decennierna varit i oupp- hörligt tilltagande.

Min motion hade, såsom jag skarpt och bestämdt uttalat, tvänne hufvudsyftemål, hvilka äfven tydligen innefattas under det allmänna yrkande, som slutstrofen innehåller, och hvari jag ogera ville medgifva någon inskränkning. Det ena är att skydda den arbetande befolkningen mot lättjan och vanarten; det andra syftemålet var att söka lyfta proletärbefolkningen ur sin förnedring, att skaffa undervisning åt den talrika ungdom, som nu ströfvar omkring landet såsom vilda djur, och att vänja den vid en kristlig samhällsordning. På den förra delen har Utskottet ingått i svaromål, men ungefär såsom en urmakare, hvilken med konsternaren bevisning styrker, att ett urs alla beståndsdelar äro i ett fullgodt och komplett skick, ehuru det har det lilla felet att påinga vilkor kunna bringas i gång.

Man fordrar af motionären, att han skall framlägga ett fullständigt förslag, innefattande de brister, som han vill hafva afhjelpa, äfvensom medlen dertill. Jag frågar: ligger den ringaste rimlighet i en sådan fordran? Är ej fattigvården en konst, som fordrar ett allvarligt studium, ett noggrannt iakttagande af alla förbättrade åtgärder, som bland de bildade folken blifvit vidtagna för frågans lösande? Eger ej ett oupp- hörligt framåtskridande rum i all mänsklig verksamhet? Huru vill man

då inbilla sig, att kunna likasom ur armen framskaka en ny fattiglag med alla dithörande anordningar.

Men jag har påpekat ett förhållande, som är så framstående, att detta ensamt mer än tillräckligt motiverar nödvändigheten af den begärda underdåniga skrifvelsen. Den som var med ifrån början, då den nuvarande lagstiftningen utkom, minnes alltför väl, huruledes ett allmänt bemödande röjdes både hos kommuner och myndigheter att genomföra den nya ordningen, till följd hvaraf äfven dagdrifvarnes antal på ett i ögonen fallande sätt förminskades. Men när det visade sig att en stor mängd personer förefunnos, som ej kunde hänvisas till någon viss försörjningsort, och ingen anstalt var förfogad till deras vårdande, så återstod för myndigheterna ingenting annat än att antingen lägga sådana frågor till handlingarne eller ålägga med magtspråk den kommun, som vägat anmäla de hjälplöse, att äfven försörja dem. Att kommunerna på detta sättet skulle mista all smak för att blanda sig i saken, och att hvar man måste inskränka sig dertill att skjuta ifrån sig alla sådana saker, var ju ganska naturligt. Borde ej Utskottet finna att detta är en så kolossal brist, att den ensam gör all tanke på lagens tillämpning omöjlig? Och måtte ej allaredan denna omständighet är nog vigtig att påkalla Statsmagternas uppmärksamhet?

Det andra ändamålet, som motionen afser, är att förhjelpa den stora skaran af kringströfvande ungdom till undervisning och kristliga lefnadsvanor. För att nu ej tala om den *icke Svenska* befolkning, som af ålder haft landsvägen till sitt hemvist; så har det blifvit ett mode på sednare tiden för vanartige föräldrar att rymma med sina barn för att undkomma skolpligtighet, skuld eller andra olägenheter. Motionären har haft besvär med sådana familjer från flera trakter af riket och är öfvertygad, att särskilda åtgärder erfordras för att i räddningsanstalter upphemta och uppfostra en sådan ungdom.

Vi hafva nyligen läst, huruledes i Englands städer, och särdeles i London, hela kvarter äro uppfyllda af människor, som lefva i vilda äktenskap, och der barnauppfostran icke kommer i fråga. Vi äro redan på god väg att bland oss uppamma en sådan befolkning. Mig synes det både klokare och värdigare att söka stäfja det onda i sitt ursprung, än att vänta till dess det vuxit oss öfver hufvudet.

Jag fortfar derföre att vidhålla mitt yrkande, att man tager i betraktande denna fråga i hela sin utsträckning, och icke insöfver sig i den föreställningen, att det onda skall botas genom en eller annan paragrafförändring i de gamla författningarne. Jag yrkar afslag å Betänkandet och bifall till motionen.

Herr Säve: Jag medgifver, att den närvarande tidpunkten måhända är den minst lämpliga för att vidtaga några stränga åtgärder mot den landstrykande befolkningen. Det är också ej heller egentligen derom fråga är väckt uti den förevarande motionen, ehuru den äfven hänvisar åt detta håll och syftar på att kunna hålla den uppsvällda strömmen inom vissa gränser. Måhända skulle det dock synas omildt, om man nu vidtog alltför energiska åtgärder, då under nuvarande brydsamma tider många kommuner och delar af län, till följd af missväxt och andra ogynnsamma förhållanden, äro urständsatta att försörja sina

fattige, utan nödgas låta dem draga ut att på andra håll söka sin bergning. Man måste ock komma ihåg att, sedan utvandringsströmmen väl kommit i gång, den ej stadnas så lätt, utan kan fortlara i flera år. landet till mycken tunga. Visserligen skulle jag derföre för min del gerna sett, om Utskottet fästat så mycket afseende vid motionen, att det tillstyrkt Kammaren att till Kongl. Maj:t ingå med underdånig begäran att här, likasom i Norge, måtte genom offentliga författningar meddelas bestämda föreskrifter och regler angående inrättandet af allmänna arbetshus.

Det är påtagligt för hvar och en, att det kommer att blifva för- enadt med ganska stora svårigheter att anordna dylika arbetsinrättningar i landsorterna, och att de der ej så snart kunna komma till stånd. I större städer, såsom Stockholm och Göteborg, lär det väl lätt nog gå för sig, men jag tviflar på att inom öfriga delar af landet kommunerna kunna träffa någon öfverenskommelse, utan att initiativet tages ofvanifrån. På sådant sätt hafva ock de flesta af våra nya institutioner tillkommit, såsom t. ex. folkskolan. Det är ej kommunerna, som här vid lag i första hand varit verksamma, utan man har för sakens framgång att tacka Riksdagens och Regeringens samfälda bemödanden. Att den förevarande frågan är af största vikt, torde ingen vilja bestrida: och mig förefaller det, som om de ifrågasatta arbetsinrättningarne skulle vara nästan oundgängliga såväl för kommunerna sjelfva, hvilka derigenom lemnades tillfälle att försörja sina fattiga medlemmar och förse dem med arbete, som äfven och isynnerhet för Staten, då man besinnar, att den stora mängd af lössläppte fångar, hvilka vid deras utträdande ur fängelserna ofta af brist på arbete tvingas att åter beträda brottets bana, genom dessa institutioner skulle kunna beredas tillfälle till sysselsättning och arbetsförtjent och derefter kunna åter blifva i samhället upptagen. Det är uppenbart, att, om sådana inrättningar i hvarje län funnes, skulle ett mindre antal förbrytare, efter slutad penitens, återvända inom fängelsernas murar. Att vår nu gällande fattigvårdslag och försvarslöshetsförordning icke mågta afhjelpa de öfverklagade svårigheterna, har redan visat sig, och skulle det efter nämnda förordning strängt förfaras med försvarslöse personer, så skulle följderna endast blifva den, att våra redan strängt anlitade fängelser blifva öfverbefolkade af sådane, som antingen redan derifrån en gång utgått, eller äro på väg att dit inträda, till följd af bristande försvar och saknad af arbete.

Jag anhåller att Kammaren måtte taga saken i noga öfvervägande och skänka sitt bifall till motionärens förslag, som obestriddigen har det goda med sig att åtminstone kunna föranleda till vidtagande af förberedande åtgärder för att tillvägabrinda en institution, som för hela landet skulle medföra en obestriddig nytta. Då fråga dessutom nu icke är å bane om något anslag af Statsverket, ej ens om några omedelbara åtgärders vidtagande, utan endast om en hemställan till Regeringen, finner jag så mycket större skäl vara för handen att instämna med motionären.

Herr Grefve Cronstedt: Motionären har föreslagit, att Riksdagen måtte »till Kongl. Maj:t ingå med en underdånig anhållan, att

Kongl. Maj:t täcktes genom sakkunnige män låta utreda, hvilka åtgärder kunna och böra vidtagas, med hänseende till den tiggande landstrykarebefolkningen, och, i händelse Riksdagens medverkan erfordras, derom, så fort ske kan, aflåta nådig Proposition. Det Tillfälliga Utskottet har afstyrkt motionen, under förmenande att några åtgärder från Statens sida för ändamålet icke äro behöfliga. Utskottet har vidare förklarat, att »kringstrykandet af tiggande lättingar kan hämmas genom de lagstadganden vi redan ega, om de tillämpas».

Beträffande den första frågan, eller om några ytterligare åtgärder från Statens sida äro af behofvet påkallade, lärer det väl ej vara någon hemlighet, att befolkningen på landsbygderna derom tänker helt olika med Utskottet. Ett bevis derpå är den oro, som öfverallt förspörjes öfver det tilltagande lösdrifveriet och tiggeriet, ett tiggeri som ofta utöfvas af personer, hvilka finna det bekvämare att drifva utefter landsvägarne än genom ärligt arbete förtjena sitt uppehälle. Klagomål förspörjas öfverallt öfver det sätt, hvarpå denna lösa befolkning går till väga, då den söker genom hotande och poekande tilltvinga sig både föda, kläder och herberge, hvarföre och ofta på många ställen de offentliga myndigheterna blifvit uppmanade att träda emellan, för att afstyra ofoget. I städerna, der polisen genast är till hands och kan befordra kringstrykande och bettlande personer till den i författningarna föreskrifna behandling, der är det lätt att stäfja öfvermodet och skydda hus- och hemfriden, men ej så på landsbygderna med sin fåtaliga polis, der befolkningen befinner sig, om icke rättslös, dock i det närmaste redlös gent emot den kringstrykande proletärskaras försök att tilltvinga sig föda och herberge. Landsbygdens innevägnare betagas ofta af en helt naturlig rädsla, och tillfredsställa hellre de oförskämda fordringarne än de äfventyra att se hus och hem uppgå i lågor. Det är nemligen ej ovanligt, att dessa kringstrykare framkasta hotelser, hvilka, om de också ej alltid ställas direkte till de personer de gälla, man dock vet att på omvägar skaffa fram.

Jag vill visserligen ej förebrå det Tillfälliga Utskottet någon missförstådd filantropi. Jag tror deremot, att skälet, hvarföre Utskottet afstyrkt motionen, varit villrådighet, huruvida genom Statens mellankomst något väsendtligt må kunna uträttas, med mindre än att anordningar vidtagas, så kostsamma, att de åtminstone för det närvarande ej kunna ifrågasättas. Men, mine Herrar, man bör ej hafva svårt att öfvertyga sig om något, som man hvarje dag ser; och hvarje dag bär vittnesbörd derom, att nu gällande författningar ej äro tillräckliga att afstyra detta ofog, ej äro tillfylllestgörande att bota detta samhällslyte; att besvärja detta spöke, som hvarje stund rycker oss allt närmare på lifvet. Visserligen äro vi fattige, men dock äro vi väl ej, och kunna icke gerna blifva så fattige, att vi ej mäga vidtaga de anordningar, som erfordras för att den idoga och arbetssamma befolkningen på landsbygderna må kunna skyddas för att blifva utplundrad af kringstrykande lättingar.

Vi hafva ännu en pligt att uppfylla, som jag tror ej ännu blifvit antydd, den nemligen att tillse, att man må kunna återbringa dessa olycklige till arbetsamhet, och då vi se allt detta elände, denna moraliska förnedring

förnedring omkring oss, så blifver det en samvetssak att ej undanskjuta denna fråga, som, huru mycket man än blundar, dock alltid ställer sig i vår väg och aldrig kan falla. Min tro är, det nationen ovilkorligen fordrar, att vi ej visa likgiltighet i detta afseende.

Jag började mitt anförande med att yttra, att motionären begärt tillsättande af en komité. Hvad denna komité skall göra, hvad den skall föreslå, är ej lätt att säga; och tankarne derom kunna vara delade. Men hvad jag tror vara lätt att säga, det är att *något* måste göras, ty att lägga armarne i kors är det sämsta man kan taga sig till.

För att lemna stöd åt de åsigter, jag i mitt anförande uttalat, ber jag att få lemna några faktiska upplysningar från det län jag tillhör; ett län som ingalunda gjort sig känt för att skicka ut sin fattiga befolkning, att förskaffa sig uppehälle på andra provinsers bekostnad. Uti de rapporter, som på Regeringens befallning blifvit från kommunerna infordrade rörande spanmålstillgången samt utvägarne för anskaffande af arbetsförtjenst åt de fattige, förekommer ifrån alla håll klagan öfver lösdrifveriet, som visserligen på sednare tider kunnat ökas genom tillfällig nöd och brist på arbetsförtjenst, men som, oafsedt dessa tillfälliga förhållanden, har, under det sista årtiondet, år från årtilltagit i en hotande skala.

Sålunda förekommer:

ifrån *Sahlbergs* fögderi, att hvarje hemmansegare kan hafva besök af 20 till 30 tiggare dagligen, af hvilka de fleste med pockande och hotelser tilltvinga sig mat och kläder, och för att stäffa detta oskick hafva några församlingar beslutit att inrätta matanstalter dit främmande tiggare skola hänvisas;

ifrån *Bergslags* fögderi, att orten betungas af ett stort antal kringvandrande, till större delen arbetsföre personer, hvilket oskick vore svårt att hindra; att behovet af bröd svårigen kunde beräknas, emedan man ej blott har sina egna fattige att försörja, utan äfven måste dela med sig åt en mängd långväga bettlande;

ifrån *Strömsholms* fögderi, att en betydlig tillgång för egne medellöse och behöfvande medtages af en mängd främmande bettlare, hvilka till ett antal af minst 1400 till 1500 om året genomströfva orten; att utredande af det nödvändiga spanmålsbehovet betydligt försvåras genom den oerhörda mängd af kringstrykande, som, ända till 20 personer om dagen, tiggande och pockande taga välgöreheten i anspråk, samt att, derest denna bedröfliga folkvandring icke kan stäffas, det vore omöjligt att förekomma brist emot våren;

ifrån *Kungsöhrs* fögderi, att orten vore öfver måttan besvärad af främmande tiggare, hvarföre önskas att lagstiftningen snart måtte sätta en gräns derför; att de massor af menniskor, som ifrån aflägsnare orter stryka utefter de större vägarne, föregifvande sig söka arbete, men besvärande orten med bettlande och pockande, synes för hvarje år tilltaga och ingifva, synnerligen under närvarande svåra tid, allmänheten oro och bekymmer, som tillämpningen af gällande lagar och författningar icke förmår häfva; att åtgången af spanmål med största svårighet kan beräknas, då man dagligen får spisa ej allenast eget folk, utan äfven sysslolöse dagdrifvare till ett antal af 15 till 20 om dagen — en verklig landsplåga för jordbrukaren.

På dessa skäl och med dessa fakta för ögonen kan jag ej annat än förena mig med dem, som önska afslag på Utskottets hemställan och bifall till Herr Landgrens motion.

Jag nämnde likaledes i början af mitt yttrande, det Utskottet sagt, att det af motionären öfverklagade kringstrykandet af tiggare och lättingar kan hämnas genom de lagstadganden vi redan ega, om de tillämpas. Ja, det är just detta ordet *om*, som står oss i vägen. Det tillhör kommunerna att underhålla sina fattige, förskaffa dem arbete och genom begagnande af husbonderätten tillhålla dem att arbeta. Men huru står det väl i allmänhet till i kommunerna på landet? Jo, ganska beklagligt, ty i allmänhet äro deras angelägenheter allför sorglöst skötta. Många undantag gifvas, och hvad bättre är, ganska många, men jag tror att man skall hufvudsakligen gifva mig rätt. Hvad är nu skälet dertill? Jag svarar: Jo, skälet är det, att alla vilja att yxan skall gå, men ingen vill hålla i skäftet. Personer, som äro vuxne att ställa sig i spetsen för angelägenheterna, undandraga sig detta af bekvämlighet eller ömtålighet. Detta gör att bestyren måste öfvertagas af de mindre jordbrukarne; och att under sådana förhållanden allt ej ställes på det ändamålsenligaste sättet, deröfver bör man ej förundra sig, likasom man ej heller bör bedöma detta alltför strängt. Allmogens lefnadsomständigheter och uppfostran hafva icke tillåtit den att sträcka sina blickar utom den tränga krets, hvarinom den lever och verkar, och den har således icke kunnat förskaffa sig den erfarenhet, det vetande, som erfordras, för att kunna göra sig en klar föreställning om samhällets behof. De mindre jordbrukarnes näringsomsorger taga uteslutande deras uppmärksamhet i anspråk, och deras lefnadsregel blifver dertill, att enhvar har hufvudsakligen till pligt att bära omsorg om sig sjelf och de sina. Sköte hvar och en sig sjelf — heter det — så får jag göra, och ingen hjälper mig. Under sådana förhållanden är det nödigt, att Staten genom verksamma lagar ersätter den brist på allmänanda, som förefinnes; och detta förhållande har öfvertygat mig om att Herr Landgrens motion bör bifallas.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdet fortsättning kl. 6 e. m.

Herr Hasselrot: Motionären klagar i sin framställning öfver den tilltagande arbetslösa befolkningens kringstrykande; och han gör det icke utan fog. Jag anhåller dock att härvid få anmärka, att ett undantagsförhållande för närvarande eger rum, och att till följd af nöd och fattigdom inom vissa orter en del af dess befolkning nödgats drifva omkring för att slippa hemma dö af hunger. Ehuru väl något bör åtgöras i saken, är det dock icke lämpligt att ästadkomma en ny lagstifning för det undantagsförhållande, som nu eger rum. Motionären föreslår inrättandet af arbetsinrättningar. Utskottet instämmer i önskan att sådana måtte komma till stånd; men dertill fordras penningar, och då för det närvarande Statens tillgångar knappast förslå att fylla dess oundgängligaste behof, lärer väl tidpunkten ej vara inne att nu ästadkomma några dyrbarare institutioner.

Jag ber särskildt få nämna, att nuvarande fattigvårdslag redan medgifver kommunerna och länsstyrelserna rätt att inrätta allmänna arbetshus, hvarom stadgas i 2 § 3 mom. af gällande fattigvårdsförordning och icke i 3 §, såsom till följd af något misstag i Utskottets Utlåtande blifvit anfördt. Visserligen innehåller icke denna författning några så bestämda föreskrifter, som den Norska lagstiftningen i ämnet, men långt ifrån att anse detta såsom en brist, anser jag detta vara en förtjenst, emedan derigenom lennas kommunerna fria händer att, efter anmälan hos länsstyrelsen och Kongl. Maj:ts pröfning, ordna dessa inrättningar på lämpligaste sätt. Dylika arbetsinrättningar hafva äfven på sina ställen uppstått, såsom t. ex. i Stockholm, hvars arbetshus gjort sig förtjenta af goda vit-ord. Botemedlen finnas således redan för de olägenheter, som motionären påpekat. och hvilka föranledt honom att föreslå, det Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t ingå med underdånig anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes genom sakkunnige män låta utreda, hvilka åtgärder kunde och borde vidtagas, med hänseende till den tiggande landstrykarebefolkningen, och, i händelse Riksdagens medverkan erfordrades derom, så fort ske kunde, aflåta nädig Proposition.

Då nu motionären icke föreslagit, hvilka åtgärder borde vidtagas, och Utskottet icke egde motionsrätt, och sålunda sjelf ej kunde föreslå något, ansåg Utskottet icke lämpligt att till Kongl. Maj:t ingå med en skrifvelse, deruti endast de öfverklagade olägenheterna, men ej några botemedel derför kunde antydas. Då man begär tillsättandet af en komité, bör man på samma gång tillkännagifva i hvad syfte den bör arbeta, emedan något resultat annars ej står att vinna. Det syntes äfven Utskottet, som om vår nuvarande lagstiftning lemnade vederbörande tillräckliga res-urser för att ordna de ifrågavarande fattigvårdsförhållandena. Så stadgas t. ex. i 7 § 4 mom. af författningen: att, vägrar arbetsför person, som står under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde, att fullgöra det arbete, honom af styrelsen eller annan af styrelsen utsedd husbonde föresättes, och låter sig ej rätta, då må sådan person till behandling såsom försvarslös i vederbörlig ordning anmälas. Vidare heter det i 20 §: att hvar som söker tilltvinga sig gifva eller med begäran eller anropande af allmosa i penningar, varor eller klädespersedlar vänder sig till någon, hvilken icke med fattigvården eger befattning, eller i sådant hänseende besvärar allmänheten, anses derigenom hafva bettlat. Den, som bettlar, är således förfallen till samma ansvar som försvarslös person, och om han efter tillsägelse icke sig rättar, eger Konungens Befallningshafvande att förordna om hans hållande till allmänt arbete. Våra nuvarande lagar innehålla sålunda tillräckliga kontroller; och om dessa icke tillämpas, gagnar det ej till stort att stifva nya. En talare har anmärkt, att fattigvården skulle blifva bättre ordnad, om de särskilda fattigvårdssamhållena utgjordes af flera kommuner. Jag betvivlar dock, att detta skulle medföra någon fördel; och lennas det kommunerna öppet att efter godtycke förena sig om upprättandet af gemensamma fattig- och arbetshus, tror jag att det ej kommer att leda till något resultat, hvad de aldra flesta kommunerna beträffar. Hvarje socken bör lämpligast underhålla sina fattige, likasom den bäst är i tillfälle att öfver dem utöfva kontroll. Då nu våra lagar kunna anses innehålla lämpliga stadganden för de åsyftade olägenheternas afhjelpande,

samt något förslag om förbättrade föreskrifter icke blifvit framlagdt, får jag för min del, ehuru jag erkänner sakens stora vigt och betydelse, anhålla om bifall till Utskottets hemställan.

Herr Almquist, Erik Victor: Den föregående talaren har bemött de hufvudsakligaste inkast, som blifvit gjorda mot Utskottets betänkande; och jag ämnar derföre icke änyo upptaga desamma utan endast yttra några ord om saken i dess helhet.

Det kan visserligen ej nekas, att erfarenheten gifver vid handen det bekymmersamma och beklagansvärda förhållandet, att fattigpersonalen ökas inom kommunerna likasom strömmen af kringdrifvande personer. Men om man erkänner att detta är ett ondt, hvaraf samhället i dess helhet lider, så måste man vid dess botande tillvägagå på samma sätt som läkaren vid sjukbädden, söka utreda hvarifrån det onda härleder sig och förebygga dess utvidgning och olycksbringande verknin-
gar. Söka vi till en början efter upphofvet till det onda, så är det ganska klart, att detta återfinnes i bristen på arbetsförtjenst, som under sednare åren uppstått, svaga skördar och det deraf föranledda ekonomiska betryck, som i flera orter gjort sig gällande. Lämpligaste sättet att afhjelpa detta onda syntes derföre såväl mig som Utskottet vara att söka bereda arbetsförtjenst åt den utblottade befolkningen. Kan endast arbete förskaffas, så är det högst antagligt, att ingen flitig och sparsam person, han må tillhöra hvilken klass som helst, bör sakna tillfälle att bereda sig uppehälle inom den ort han tillhör, eller nödgas drifva omkring för att i främmande trakter anlita den allmänna välgö-
renheten. Då nu detta egentliga onda, denna brist på arbete, är af så omfattande beskaffenhet, att det ej kan afhjelpas genom de medel, som stå kommunerna till buds, och ej heller är af den art, att det kan anses vara ett naturligt samhällsont, som alltjemnt skall fortfara, utan under kommande tider torde upphöra, så har Utskottet ej heller ansett sig för det närvarande kunna bifalla det förslag, motionären till de öf-
verklagade olägenheternas afhjelpande framställt.

Motionären har, såsom skäl för tillsättandet af den ifrågavarande komitéen, påpekat, att det dels sagnades tillfälle att under den nuvarande lagstiftningen förebygga det onda, dels ock att detta skulle kunna upphävas genom officiella föreskrifters meddelande om inrättande af allmänna arbetshus. Jag tror äfven att resultatet på det antydda sättet skulle kunna vinnas, om sådana arbetsinrättningar inrättades i så stor mängd, att arbetstillfälle kunde beredas åt hela den sysslolösa och utfattiga befolkningen, men sådant låter sig icke göra utan kostnader, så stora att man nu ej ens vågar tänka derpå. Redan för tio år sedan aflät Kongl. Maj:t till Rikets Ständer en proposition om beviljande af medel för uppförande af sådana arbetshus, som nu äro i fråga. Ständerna ansågo sig dock ej kunna bevilja Kongl. Maj:ts begäran, emedan kostnaderna funnos alltför dryga. Enligt mitt förmenande är förhållan-
det nu oförändradt, och det synes ganska påtagligt, att, då icke kommu-
nerna af egen drift finna sig föranlättna att införa dessa institutioner till sina fattiges fromma, det icke är lämpligt att genom allmänna författningar förpligta dem dertill.

Ehuruval de föreskrifter, som för närvarande i vår fattigvårdslag-

stiftning äro gällande, ej kunna anses fullt utförliga, så äro de likväl tillräckligt omfattande att lemna kommunerna medel i händerna till fattigvårdens ordnande och lösdrifveriets hämmande, derest ej sådana extra ordinarie förhållanden inträffa, som nu ega rum. Af dessa skäl finner jag föranlåten att instänna i Utskottets förslag och hemställa om proposition på bifall till detsamma.

Grefve Sparre, Eric: Ehuru jag delar Utskottets åsigt derutinnan, att inrättandet af tvångsarbetshus inom de särskilda kommunerna eller länen svårligen skulle kunna åstadkommas, såsom ett alltför dyrbart arrangement. kan jag likväl ej underlåta att instänna med motionären deruti, att åtgärder för det närvarande kunna och böra vidtagas till fattigvårdens ordnande och lösdrifveriets hämmande.

Den myndighet, som, beträffande den utfattiga befolkningen, blifvit tillagd Konungens Befallningshafvande, är temligen begränsad. Visserligen är det föreskrifvet, att bettlare skola behandlas såsom lösdrifvare, och de kunna såsom sådana äläggas att skaffa sig försvar. Dock är härmed icke mycket vunnet, ty de egentliga fattighjonerna äro urständsatta härtill, och någon utväg finnes icke att tvinga dem att förse sig med laga försvar. Dessutom förekommer inom fattigvården och beträffande frågan om försvarslöse personers behandling i allmänhet åtskilliga brister, som äro förtjenta af uppmärksamhet, många omständigheter, som böra behjertas. Synnerligen hvad beträffar förhållandet mellan Sverige och Norge och fattigvården i gränsprovinserna, återstår mycket att önska: och om några åtgärder till fattigvårdens reglerande skulle komma att vidtagas, tror jag att de böra vara mera omfattande än dem motionären föreslagit. Ehuru jag icke skulle hafva väckt en motion rörande ifrågavarande ämne, kan jag dock, då den en gång blifvit framlagd, ej underlåta att uttala den önskan, att några mera omfattande åtgärder blifvit förestagna, lämpliga att åstadkomma en reglering af fattigvården i dess helhet, ty inom detta område återstår mycket ogjordt arbete. Min mening kan naturligtvis icke vara att nu framlägga något utförligt förslag, emedan sådant ej kan ske annat än genom en ny motion; utan inskränker jag mig till att, på det Utskottet må blifva i tillfälle att undersöka, om ej några lämpliga åtgärder skulle kunna vidtagas beträffande fattigvården och försvarslöse personers behandling, yrka återremiss af Betänkandet.

Friherre Sprengtporten: Det tilltagande lösdrifveriet, som utvecklat sig på ett sätt, hvilket är lika hotande för hemfriden som vådligt för allmänna säkerheten, bör, enligt mitt förmenande, endast betraktas som en symptom af våra näringars fortfarande betryck. Derifrån leder det sitt ursprung, och endast genom att väcka näringarne till nytt lif och verksamhet, kan man hoppas att det skall upphöra. Då det visar sig, att en fattig befolkning börjar uppkomma och allt mer och mer tillväxa, som genom arbetsbrist är urständsatt att förvärfva sitt uppehälle, ligger den tanken nära för handen, att den lagstiftning, som i det ena eller andra fallet har ett inflytande på näringslivet och arbetet, kan vara bristfällig eller ensidig. Det är då på denna väg som en rättelse bör sökas, hvilken endast på ett högst ofullständigt och otillfredsställande sätt

uppnås genom yttre medel. Man misstager sig för öfrigt alltför mycket, om man tror att den bettlande och kringstrykande befolkningen, som öfversvämmar bygderna, tillhör de socknar eller det län, inom hvilket den uppträder. Sådant bör räknas till de sällsporda undantagen och finner lätt rättelse. Nej, den kommer till största delen från främmande orter och städer och tillhör allmännast en enda klass af befolkningen. Att under sådana förhållanden fordra, att kommunerna skola anskaffa sysselsättning, husrum och underhåll åt denna vandrande befolkning, lärar väl icke billigtvis kunna fordras och vore för öfrigt icke verkställbart.

Man åberopar lösdrifveriförfattningen och polismagtens mellankomst, för att rätta missbruken; men att båda dessa utvägar äro lika magtlösa, för att hejda en sådan ström, blir lätt fattligt för hvar och en, som är i tillfälle på ort och ställe taga kännedom om detta missförhållande och dess art och väsende. Motionärens förslag om nedättande af en komité för att taga frågan i betraktande tror jag mig icke böra biträda, enär jag anser det vara af den egenskap att utan en sådan omgång kunna upptagas af Regeringsmagten sjelf, hvarför och då jag fruktar, att Riksdagen icke, utan att förbise sina förbindelser till landet, kan lemna de rättvisa klagomålen, som spörjas från alla håll, utan uppmärksamhet, jag föreslår den jemkning i motionärens förslag, att Riksdagen måtte beluta aflåtandet af en underdänig skrivelse till Kongl. Maj:t, med anhållan det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande de utvägar, som kunde erbjuda sig till hämmande af det öfverhandtagande lösdrifveriet inom landet.

Herr Dickson, Ch.: Om denna motion hade afsett något annat än en revision af fattigvårdsstadgarne, skulle jag gerna velat biträda densamma, men nu finner jag mig dertill ej föranlåten, ehuru väl jag medger att nämnda stadgar i sitt nuvarande skick väl behöfva omarbetas. Min öfvertygelse är, att ett försök att genom skärpta instruktioner söka förekomma eller hindra lösdrifveriet måste stranda, såsom olämpligt och till en del outförbart. Vår nuvarande fattigvårdsstadga innehåller dessutom redan så stränga föreskrifter, att, om de vederbörligen tillämpades, några skärpta bestämmelser i den riktningen icke skulle vara erforderliga. Utan något vidare reglementerande skulle fattigvården kunna betydligt lyftas, om våra fattigvårdsstyrelser sökte på ett rätt sätt fatta och uppfylla sina åligganden, om de på ett sannt kristligt och kärleksfullt sätt vårdade sig om sina fattige inom kommunen, och om de dervid understöddes af kommunens innevånare. På detta sätt skulle det öfverklagade onda lättast kunna hjälpas; och för min del får jag på nu anförda skäl tillstyrka bifall till Utskottets förslag.

Friherre Raab, C. A.: Vi hafva nu under behandling en af dessa stora frågor, som beröra det menskliga eländet, nemligen den om pauperismen, hvilken sjelf är ett barn af civilisationen. Redan från äldre tider kände statsekonomerne Smith och Say till denna företeelse, men de trodde att botemedlet skulle ligga nära till hands i förökade arbetsförtjenster och utvecklade industri. Sednare statsekonomer Mill och Chevalier hafva uppgifvit såsom botemedel de lägre klassernas upplyftande och förädling, som beverkas genom bättre skolundervisning och arbetare-

associationer. Cherbuliez uppgifver, att lösningen af problemet om pauperismens afhjelpande ännu icke blifvit funnen.

Man kan dela eländet i tvänne klasser: det sjelfförvållade och det oförvållade eländet; och med hänsyn dertill kunna vi uppställa systemet så, att till första klassen hänföras de, som vilja arbeta men icke erhålla arbetsförtjenst; till den andra de, hvilka erhålla arbetsförtjenst, men icke vilja arbeta, och slutligen till tredje klassen de, som sakna förmåga till allt slags arbete. såsom: sjuke och vanföre personer, krymplingar och barn.

Till den nöd, som plägar drabba de inom första kategorien upptagna fattige kunna orsakerna vara mångahanda, såsom: tillfälligt obestånd, missväxt, farsoter och krig m. m.; dessutom andra orsaker, som ofta nog blifvit förbisedda, men dock af verksammaste inflytande på besutenheten och välmågan, och till hvilka förnämligast må räknas bristande stadga i lagstiftningen för näringslivet samt ovist och oklokt tillämpade statsekonomiska systemer. Det är derföre ett stort ansvar statsmannen ädrager sig, då han förändrar ett lands näringslagstiftning, ty med ett penndrag kastar han 1000:detals familjer från den utkomst och vinst arbetet lemnat i fattigdom och elände. Om denna art af fattigdom kan man icke säga med Montesquieu »att man ej är fattig, derföre att man ingenting eger, utan derföre att man ej vill eller kan arbeta».

I fråga om den andra klassen af samhällets olycksbarn, nemligen de som hafva arbetsförtjent att tillgå, men ej vilja gagna den, så får jag säga, att vi i gällande fattigvårdslagstiftning hafva åtskilliga stadgar, som äro för samhällets heisa rent af skadliga. Så återfinna vi i 6 § 5 mom. af 1853 års fattigförordning ett stadgande, som visar att vi gått i samma fotspår, som Tysklands, Hollands, Belgiens och Englands ekonomiska lagstiftare redan trampat. Vi hafva för ögonen Englands varnande exempel, och dessa fattigtaxor, hvilka under år 1817 uppgingo ända till 180 millioner Sv. R:dr. Vi skola slutligen komma till ett proportionsvis likartadt resultat, om vi fortsätta med ett envist fasthållande af samma grundsatser, som beredt England dessa bördor. Såsom exempel härpå ber jag få anföra följande:

Fattigvårdstadgan i dess 6 § mom. 5 föreskrifver: »Om, i följd af missväxt eller annan allmänare olycka, sådan inskränkning i eljest vanliga tillfällen till erhållande af arbetsförtjenst eger rum, att arbetslöse personer, utan eget förvållande, äfventyra nöd, skall fattigvårdstyrelsen söka bereda möjlighet för dem att erhålla arbete — — —»

Hvarje socken har således skyldighet att föda icke allenast de verkligt fattige, utan äfven dem, som, utan förvållande, äfventyra nöd. Högst få äro de, som utan eget förvållande råka i nöd. Af dem skulle icke samhället hafva mycken olägenhet. Men så mycket mera nedtrycket det utaf alla dessa late och liderlige personer, som äro sjelfve förvållande till sitt elände. Så tillämpas också allmänt förordningen, och det är denna omständighet, som har ett så olyckligt inflytande på samhällets moraliska och materiella tillstånd. Denna lag gör den late ännu latare, den liderlige ännu liderligare och sorglösare, emedan de slå bekymren om utkomsten för sig och de sina ifrån sig och kasta dem på sina idoge likar. Den sporre till arbete och omtanke, som sjelfbevarelsen framkallar, går derigenom förlorad.

Den Gudomliga lagen säger oss: »Du skall arbeta i ditt anletes svett»

och vidare, att »den som icke vill arbeta skall icke heller äta»; men den borgerliga säger helt annat.

Hvilka motsatser! Kan den borgerliga lagen upphäva den Gudomliga? Visserligen icke! Den förre måste ställas i öfverensstämmelse med den sednare, ty eljest kan man med allt skäl säga att samhället blir sjukt.

Den borgerliga lagens påbud leder härförutan till ett ondt af lika demoraliserande beskaffenhet som det anförda.

Rättigheten till underhåll leder till skyldigheten att arbeta, som, vid sådant förhållande att den late tredskas, beröfvar honom friheten och ålägger honom fängelse. Derigenom komma vi till en lagstiftning af skadligaste inverkan på samhällets moraliska helsa och proklamera illviljan och hatet mellan samhällets olika klasser och derigenom skapa eländet i stort. Vi införa kriget mellan de fattige och rike och bilda en slödder i samhället, som lefver för ordningen såsom regel och såsom en ständig protest mot det goda och lugna i samhällsutvecklingen. Jag anför några ord härom af Cherbuliez: »Menniskan visar sig på sådana ställen (han åberopar några fabriksdistrikt) nedfallen från den frie mannens och den hederlige arbetarens värdighet, hvarifrån hon ej mera kan uppresa sig, utan nedsjunker allt djupare, emedan hon dväljes ibland endast sådana varelser, som lefva i samma förnedring som hon och således lätteligen tror, att denna förnedring tillhör hennes klass och hennes öde på jorden». Hvad är emellertid under nuvarande förhållanden att göra? För min del skulle jag anse det lämpligast, att de §§ i fattigvårdslagen, som stå i strid med ofvannämnda moraliska bud, hvilket måste utgöra lagstiftningens rättesnöre, borde förändras och lämpas härefter.

Det är ett obestriddt faktum, att inom den moraliska världen allting är bestämdt, insett och ordnad, då deremot inom den politiska världen allt är vexlande, obestämdt och oordnad. Det är därför också gifvet, att, om man bygger lagarne för fattigvården på dessa vexlande principer utan fasthet och grund, så, långt ifrån att afhjelpa eländet och minska det onda, vidgar man klyftan allt mer och mer, och gör det onda slutligen ohjelpigt. Det är ej nog med att vidtaga tillfälliga åtgärder för att förekomma den fara, man ser, och söka för ögonblicket afhjelpa det onda; man måste äfven och framför allt se till, att lagstiftningen inrättas så, att de late och liderlige finna sig nödsakade underkasta sig moralens bud och åter såsom idoge medborgare inträda i samhället.

Jag vill inskränka mig till de nu gjorda antydningarne om åtskilligt inom vår fattigvårdslagstiftning, som borde ordnas på ett annat och bättre sätt. Den motion, som i ämnet blifvit väckt, har visserligen icke haft så vidsträckt omfattning för afsigt, som jag önskade, men jag hopades att, då den afsåg tillsättandet af en komité för att utreda frågan, den skulle kunna gifva anledning till åtskilliga betraktelser, dem jag, som under en längre tid med intresse sysselsatt mig med denna fråga, anser vara förtjent af uppmärksamhet; och, på det att tillfället dertill icke måtte gå oss ur händerna, yrkar jag, att Kammarerna måtte afslå Betänkandet och bifalla motionärens förslag.

Grefve Ehrensvärd: Den näst siste talaren har sagt, att vore det fråga om en revision af vår nu varande fattigvårdslagstiftning, skulle

han hafva biträdt motionen, men så begränsad, som den är, kan han icke annat än instämma i Utskottets Betänkande, som tillstyrkt afslag. Jag instämmer med honom deruti, att, om man strängt vill hålla sig endast till hvad motionären föreslagit, så kan man ej komma till annat resultat än att afslå motionen; men då det vill synas mig, som om Utskottet väl kunnat af de förhållanden, motionären påpekat, taga sig anledning att föreslå en välbehöflig revision af fattigvårdslagstiftningen, önskar jag att Kammaren ville i sådant syftemål återremittera Betänkandet. Detta har äfven, så vidt jag fattat hans yrkande, Grefve Sparre begärt, och får jag således, instämmande med honom, anhålla, att Kammaren ville återremittera Betänkandet till Utskott, på det detsamma måtte undersöka, om icke i anledning af motionen skäl förefinnas till en framställning till Kongl. Maj:t om en allmän revision af ifrågavarande lagstiftning.

Herr Landgren: Några talare hafva yttrat, att, om nu gällande författningar rätt tillämpades och om kommunerna gjorde sin skyldighet, så skulle det onda lätt vara afhjelpat. Hvem erinrar sig ej härvid det gamla ordspråket: »hade ej om varit, så hade gumman bitit björnen»? Hvarken kunna nuvarande författningar tillämpas, ej heller är någon kommun så mäktig, att den billigtvis kan förpligtas att föda alla dagdrifvare, af hvilka en stor mängd dessutom troligen aldrig tillhört eller kunna tilldömas någon kommun.

Man har framkastat den insinuationen, att motionen skulle afse införandet af *drakoniska lagbestämmelser* mot samhällets olycksbarn. Men hvarest i min motion finner man anledning till sådana vålljudande kraftord för att afskära alla åtgärder till frågans fullständiga lösning, då jag ingenting annat begärt än ett på rationel grund ordnad fattigvårdsväsende. Hvad samtidens framstående kristliga kulturfolk pröfvat rätt och lämpligt torde väl icke på förhand böra stämplas med förhatliga epitet.

Man har vidare framkastat det sällsamma påståendet, att ingen arbetsför person, som kan få arbetsförtjenst, gifver sig ut på tiggeri. Och likväl hafva långa rader af dagdrifvare strukit efter vägarne just de år och i de län, der landtmannen i högsta mätto varit i behof af mera arbetsbiträde för sin jords och grödas skötsel. Man försöke blott att anmoda en sådan vagabond att kröka sin rygg för att bära in en vedböda, och han skall genast med stolthet aflägsna sig. Då jag förra gången hade ordet, förutsåg jag och bemötte den invändning, som nu blifvit gjord, att dagdrifveriet uppkommit med missväxtåren och skall med dem försvinna. Jag vill nu blott tillägga att, om missväxten framkallat tiggarehoparne, så skulle de hufvudsakligen komma från de norra provinserna, hvilket alldeles icke är händelsen, och då skulle ej klagomålen förspörjas lika högljudt från de södra länen, som i allmänhet egt goda skördar.

Jag förnyar derföre min anhållan, att Kammaren täcktes behjerta frågans vikt och icke tillåta, att den genom juridiska klyftigheter undanskjutes eller inskränkes, utan tillser att den uppfattas och behandlas i hela dess samhällsviktiga djup och omfång, samt yrkar i detta afseende bifall till min motion, antingen i dess ursprungliga form, eller i de ordalag, som Friherre Sprengtporten föreslagit, derest de finnas antagligare.

Herr Hasselrot: Ehuru jag icke hört uppgifvas några brister i

fattigvårdsförordningen, hvilka skulle kunna föranleda en underdånig framställning om revision af densamma, vill jag likväl icke motsätta mig en återremiss för sådant ändamål. Jag skulle likväl önska, att motiver-
na för en dylik skrifvelse måtte för Utskottet tillkännagifvas. på det det-
samma måtte få en ledning för sitt omdöme.

Herr Nordström: Jag erkänner det vackra syfte, motionen eger, men kan icke tillstyrka bifall till densamma. Af riksdagshistorien fram-
går, hurusom, då inom samhället hvarjehanda missförhållanden i ett eller
annat afseende visat sig, man, i stället för att låta den kommersiela och
sociala kraften fritt verka, tagit sin tillflykt till Riksdagen med motio-
ner, som blott i allmänna ordalag innefattat förslag till det ondas af-
hjelpande. Så har äfven förhållandet varit med frågan rörande fattig-
vården och den kringvandrande lösa befolkningens sysselsättning. Vi
hafva emellertid, hvad denna fråga beträffar, en författning, som flera
gångar citerats såsom obestriddt innehållande sunda och goda grundsats-
ser, och då land-tingen med under dem hörande kommuner onekligen
äro bäst i tillfälle att realisera idéerna i denna författning, är det till
dem, man i främsta rummet borde vända sig för afhjelpandet af ifråga-
varande olägenheter. Jag är äfven öfvertygad om, att man redan till
fullo har medlen i sin hand att motarbeta det öfverklagade onda, såvida
man handlar med kraft och på ett förståndigt sätt tillämpar gällande
stadganden. Sålunda böra personer, som af liderlighet och lättja undan-
draga sig att genom ett nyttigt arbete förtjena sitt livsuppehälle, intagas
uti inom länen eller häraderna inrättade arbets-hus, der de kunna hållas
till lämpligt arbete. Orkeslöse personer äfvensom barn bilda en helt
annan kategori. För dem bör man sörja genom lämpliga föreningar
eller åtgärder af annat slag. Man säger visserligen, att det är inhumant
att beröfva personer friheten, derföre att de tiggas, men ehuru det kan så
synas, finnas likväl förhållanden, som göra detta till en samhällets pligt:
de kringstrykande demoralisera icke blott sig sjelfva utan ock andra.
Något som emellertid är af synnerlig vigt att uppmärksamma, och som
enligt min tanke mycket bidrager till det öfverklagade kringströfvandet
af tiggande lättingar, är den brist på ett allmänt samverkande från alla
håll, som i fråga om fattigvården så ofta framträder. Så har det visat
sig, att, då man på en ort vidtagit ändamålsenliga åtgärder för det ondas
afhjelpande, hafva andra närgränsande blifvit öfversvämmade af dessa
kringvandrande bettlare, derför att man derstädes, lätit saken gå vind
för väg, och alltså funnit sitt fattigvårdsväsende blifva särdeles betungadt.
Det är i denna punkt jag anser, att man borde undersöka, huruvida icke
något skulle kunna åtgöras, och jag är öfvertygad om, att, derest man
lyckades att i detta afseende koncentrera sin verksamhet, skulle goda
följder icke uteblifva. Jag anser för min del frågan nu ej kunna vinna
något på en återremiss, och yrkar derför bifall till Utskottets Betän-
kande.

Friherre Sprengtporten: Det lider intet tvifvel, att ju denna frå-
ga ligger djupt, att den äfven kan leda, icke blott till en revision af nu
gällande fattigvårdslagstiftning, utan derutöfver till en granskning af

många andra ingripande samhällsfrågor. Detta vore likväl att gifva motionen en utsträckning, som icke varit afsedd, hvarföre jag nu endast förnyar det förslag till underdånig skrifvelse i ämnet, som jag aflemnadt, och anhåller att detsamma måtte uppläsas.

Sedan den begärda uppläsningen försiggätt, yttrade sig vidare:

Grefve Sparre, Eric: Jag har yttrat, att de af mig anförda författningar tarfvade en revision, och då en af Utskottets ledamöter med skäl anmärkt, att det förslag jag framställt icke vore närmare motive-radt, ber jag nu att i största korthet få angifva skälen för detsamma. De nu gällande förordningarne angående fattigvården och försvarslösheten äro numera alltför gamla och till sina grundprinciper helt och hållet förändrade. De hvila, för så vidt det är frågan om att tvinga personer till arbete, på den grundsats, att okynnige fattige skola sättas under husbondevälde af fattigvårdsstyrelsen, som åter eger att sätta dem i arbete hos enskilda personer. Då dessa förordningar stiftades, betydde detta husbondevälde detsamma som husaga. — en magt som den närvarande tiden med förändrade åsikter med skäl ej längre medgifver husbonden. Detta visar emellertid, att den magt, som lagstiftningen för 20 år tillbaka gaf fattigvårdsstyrelsen öfver okynnige lättingar, numera är försvunnen, och att hörnstenen till dessa författningar ramlat, hvarigenom kommunalstyrelserna och polismyndigheterna blifvit urståndsatta att följa de meddelade föreskrifterna. Att detta är förhållandet, kan jag såsom landshöfding i ett större län nogsamnt vitsorda, och mängen gång har jag nödgats vidtaga åtgärder, som möjligen kunna anses mindre rigtiga. I allmänhet öfverlemna kommunalstyrelserna kringströfvande tiggare till Konungens Befallningshafvande, som då icke har annat att göra än att ålägga dem att förskaffa sig laga försvar: man kan icke ådöma en person fängelse, därför att han kringstryker.

Utom de skäl jag nu anført för en omarbetning af författningarne, hafva derjemte förhållandena i landet under dessa sednare tjugu åren så förändrat sig, att äfven till följd deraf en sådan omarbetning är af behovet påkallad. Så hafva de stora allmänna arbetena bildat en stor mängd lös befolkning, som jag visserligen tror förskaffar sig arbetsförtjenst, men då tillfällen dertill tryta stryker omkring och tigger.

Jag är öfvertygad om att, derest något skall kunna göras för att afhjelpa de af motionären omnämnda olägenheter, det långt ifrån är nog att, på sätt han föreslagit, inrätta tvångsarbetshus, hvilket dessutom, såsom jag till en början tillkännagifvit, är enligt min tanke alltför dyrbart.

Då mitt förslag nu icke kan till omedelbar pröfning företagas och afgöras, anhåller jag att detta mitt yttrande må få åtfölja remissen till Utskottet.

Friherre Sprengtporten: Det är möjligt, att man vid en revision af fattigvårdsförordningen kan komma att föreslå inrättandet af arbetshus; för min del hyser jag likväl mycken betänklighet emot sådana. I England betraktar man de så kallade workinghouses som ett ondt, icke som ett godt. Inrättar man arbetshusen i alltför liten skala, blifva de snart uppfyllda, overksammas för sitt ändamål att hejda lättja och sys-

löshet; sker det åter i stor skala, blifva de alltför kostsamma. Man tror sig skapa barmhertighetsanstalter, men skapar i det stället en hård för vanart och sedeförderf. Att emellertid, på grund af en motion som afser hämmandet af lösdrifveriet, vid riksdagen företaga frågan om inrättandet af arbetshus och i denna principfråga fatta beslut, innan lands-tingen och kommunerna fått tillfälle att framställa sina åsigter och de villkor, hvarunder de möjligen skulle vilja gifva sitt samtycke härtill, kan jag för min del icke tillstyrka.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälde Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förevarande Utlåtande, dels afslag derå och bifall till den i ämnet väckta motionen, dels af Frih. Sprengtporten, att Kammaren, med afslag å Utlåtandet, skulle för sin del besluta aflåtandet af en underdänig skrivelse till Kongl. Maj:t, med anhållan det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande de utvägar, som kunde erbjuda sig till hämmande af det öfverhandtagande lösdrifveriet inom landet, och dels slutligen att Utlåtandet måtte till Utskottet återförvisas.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet, sedermera proposition på afslag derå och bifall till den i ämnet väckta motionen, samt vidare proposition på afslag å Utlåtandet och antagande af Friherre Sprengtportens ofvanomförmälda förslag, hvilka alla propositioner besvarades med många nej, blandade med ja: hvarefter proposition på återremiss af Utlåtandet gjordes, och då dertill svarades många ja, blandade med nej, förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 15 och 19 dennes bordlagda Utlåtande N:o 6, i anledning af väckt motion om inskränkning i rättigheten att idka landthandel.

Herr Almquist, E. V.: Då jag i hufvudsakligaste delar är af samma åsigt som motionären i afseende på det beklagliga inflytande, som landthandeln utöfvat på befolkningen i de norra orterna, anser jag mig böra meddela de skäl, som föranledt mig att instämma i Utskottets beslut.

Jag vill likväl dessförrinnan i största korthet angifva det sätt, hvar-på landthandeln gestaltar sig i de norra orterna. Den bedrifves der af personer, som, oftast utan insigter att ordna affärer och deröfver föra ordentliga böcker, helt och hållet sakna tillgång till kapitaler. De förskaffa sig från handlarnerna i kuststäderna ett litet förlag, som de betala ganska högt, och som, då de icke kunna inköpa de dyrare varorna spanmål, mjöl och salt, beklagligen nästan uteslutande utgöres af sådana varor, som af befolkningen kunna undvaras. Landthandlarnernes intresse är således att för ofta ganska höga pris kunna utprängla värdelösa artiklar. Dessa inköpas på kredit af allmogen, som måste, då kapitaler saknas för handlarnerna i kuststäderna, erlägga betalningen på tider, då densamma blir ganska kännbar, hvarigenom äfven köparen

kommer i vida större trångmål, än om tillfälle för honom saknades att få varan på nära håll. Detta är skälet, hvarföre jag instämmer i den af motionären uttalade åsigt.

Hvad åter landthandeln i mellersta och södra Sverige beträffar, så var pluraliteten inom Utskottet af den mening, att landthandeln derstädes hufvudsakligen afser fyllandet af allmogens behof. och att devaror, som af landthandlande tillhandahållas, till största delen utgöras af behöfliga, oundgängliga artiklar, hvilka understundom erhållas till bättre pris än i kuststäderna och till och med ofta icke betalas högre, än hvad de kosta i inköp på aflägsna produktionsorter. Då således landthandeln i dessa orter utöfvat ett särdeles gagneligt och godt inflytande på befolkningens ställning, och någon förändring i lagstiftningen angående landthandeln i dessa större delar af landet af sådan anledning ej ansågs erforderlig, ansåg jag mig skyldig understödja Utskottets förslag.

Herr Beckman: Jag är tacksam för det intresse den förste värde talaren visat min motion. Det skulle emellertid icke fallit mig in att taga initiativet i en statsekonomisk fråga sådan som denna, om jag icke dermed uttalat deras åsigt, som i min landsort äro bekanta med förhållandena, och som fästat uppmärksamheten på den yppighet, som utgör en af landthandelns sorgliga följder. Jag har föreställt mig, att de öfverklagade olägenheterna skulle till någon del kunna öfvervinnas, om, sedan kommunerna blifvit öfver ansökan om landthandelns bedrivande hörda, en annan myndighet, efter pröfning, meddelade tillståndet. Jag styrkes i denna mening af den omständighet, att, så länge landthandeln så fritt bedrivs som nu, kontrollen öfver handeln med spritvaror i de norra orterna nästan är omöjlig. Jag vill likväl ej yrka, att Betänkandet skall återremitteras till Utskottet, om jag ej härutinnan understöddes af andra talare; utan får åtnöja mig med att hafva uttalat min tanke i frågan.

Herr Lilliehöök: Med anledning af den förste talarens yttrande har jag begärt ordet, för att säga det min erfarenhet är densamma som hans. Om äfven landthandeln på åtskilliga orter medfört mycket godt, tror jag likväl att missbruket af densamma å andra orsakat för folket högst menliga följder.

Utom det att landthandlanden omsätter varor, som allmogen kan undvara, försälja de dessa varor på kredit och taga sedermera sin betalning därför vanligen på hösten, då allmogen inskördar hvad som erfordras för fyllandet af dess lefnadsbehof för kommande år. Härtill kommer hvad af den siste värde talaren anfördes i afseende å kontrollen vid försäljning af spritvaror. Utskottet säger visserligen, att ansvar drabbar den handlande, som utan tillstånd idkar sådan försäljning, men detta förutsätter, att han skall tilltalas och kunna öfverbevisas, hvilket likväl är förenadt med många svårigheter, då man vet, på huru många olika sätt de, som idka oloflig bränvinshandel, söka att undandra sig det därför stadgade ansvaret. Atminstone vet jag, att det i min hemort är ganska svårt att komma åt sådana personer. Vidare säger Utskottet, att man i allmänhet hos landthandlarnas erhåller de flesta förnödenhetsvaror lika goda som i staden och emot samma pris. Jag erkänner,

att detta är förhållandet med den landthandlande, som handlar redbart och som säljer verkligt goda varor för billigt pris, men jag fruktar, att den stora mängden af handlande, som uppstått i stället lemna mindre goda varor, hvarför köparne få sitta emellan.

Jag anser, att motionärens förslag är af behovet påkalladt och anhåller, att motionen måtte återremitteras till Utskottet för vidare behandling.

Grefve Mörner, C. G.: Att landthandeln på många ställen gjort mycket godt, vill jag ej bestrida. Frågan om densamma har undergått hvarjehanda skiften och har onekligen, som det tyckes, gått framåt. Under den tid, då rättigheten att idka landthandel berodde på kommunernas hörande och Konungens Befallningshafvandes pröfning, vet jag, att det åtskilliga är var hos Kongl. Maj:t nära nog antagen grundsats, att, då kommunen ej ville tillåta ny landthandels upprättande och Konungens Befallningshafvande afstyrkt ansökningen, densamma icke af Kongl. Maj:t godkändes. Sedan kom en annan tid, då kommunernas och Konungens Befallningshafvandes yttrande voro af noll och intet värde, och då, utan afseende derå, ansökan att anlägga landthandel af Kongl. Maj:t beviljades. Nu är det emellertid ej fråga om någon pröfning: man anmäler sig blott och rättigheten kan ej förnekas. Genom denna stora frihet har likväl en stor lockelse uppstått för många att slå sig på denna bekväma väg att få sin försörjning, och unga personer finnas, som anse det angenämare att sysselsätta sig med landthandel än med arbete.

Utskottet säger i sitt Betänkande, att landthandeln under sednare tider blifvit så väl ordnad, att man hos landthandlande erhåller de flesta förnödenhetsvaror lika goda som i staden och oftare till bättre pris. Men huruvida det egentligen är förnödenhetsvaror, som är hufvudsakligaste föremålet för landthandeln, vill jag lemna osagdt. Jag tror deremot snarare, att de varor, som ofta anlitas af den stora massan, kunna kallas öfverflödsvaror, och utgöras isynnerhet af kaffe, socker, tobak, snus, klädestyger och en sorts viner med högst litet drufva. Detta, jemte åtskilligt annat, är det egentliga lagret, som utminuteras på kredit, så framt icke varorna gå i byte, på hvilket sätt denna handel stundom bedrifves. Sker det på kredit, lemnas valuta på hösten, då något finnes i bondens förråd att få. Priset på hans vara bestämmer han då icke sjelf, utan sättes detta af landthandlanden såsom denne finner för godt. Då tiden är inne för betalning, har den, som begagnat krediten, att antingen lemna sin vara för hvilket pris som helst, eller ock utsätta sig för en lagsökning, då han i sednare fallet får underkasta sig kanske större utgifter än den, han haft för att inköpa varan.

Då handeln drifves såsom byteshandel, är den föga bättre. Bondens hustru byter då bort det nödvändigaste för dessa kaffeböner och för detta socker, som hon sätter högt värde på. Kaffepannan står hela dagen och kokar i bondstugan. Huruvida detta kan vara helsosamt, lemna jag osagdt. Jag var sistlidne höst på en resa till Wermland, och der öfverklagades det förderf, som sprides från desse landthandlande. För min del tror jag, att det loftal, som kommit landthandeln till del i Utskottets Betänkande, är i hög grad oförtjent. Emellertid tror jag att vi kommit derhän, att det är svårt att rätta hvad en gång skett, och

jag vet icke heller hvad man för närvarande skulle kunna åtgöra i saken. Jag tror, att man bör finna sig i det onda man ådragit sig, och hoppas att tiden medför bot för detta som för allt annat ondt.

Herr Hasselrot: Hvad den siste talaren yttrade är ej något nytt, det är ganska gammalt.

Ända intill sednaste tid har landthandeln varit förbjuden och strängt ansvar stadgadt för den, som köpte varor annorstädes än i städerna. Först medgafs rättighet till landthandeln idkande å orter, belägna på minst tre mils afstånd från närmaste stad eller köping, men sedermera utsträcktes denna rättighet, så att den, som bodde en mil utom stad, fick köpa hvar som helst. Genom den sista nu gällande näringsförfattningen är det medgifvet att å landet idka handel utan afseende på afstånd ifrån stad, hvadan man numera eger rättighet att köpa sina varor, hvar man behagar. Jag anser, att man nu icke bör gå tillbaka. Allting kan missbrukas, så äfven landthandel. Men om ock några landthandlande utpräglade dåliga varor, så är detta likväl icke förhållandet med de fleste. I min hemort har landthandeln visat goda resultat, och vid jernvägsstationerna har uppstått en särdeles liflig handel, som, om den ock sätter i omlopp åtskilliga öfverflödssaker, likväl förser allmoget med deras förnämsta lefnadsförnödenheter, såsom sill, salt och fisk.

Man vill nu drifva det derhän, att det på kommunalstämma skulle bestännas, hvilka personer skulle ega rättighet att drifva landthandel; men jag tror, att man blott behöfver tänka på de motiver, som i allmänhet förefinnas för de beslut, som fattas å kommunalstämma, för att man skall inse, att något verkligt godt genom en sådan åtgärd icke skulle åstadkommas. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Dickson, Charles: En föregående talare har ganska riktigt yttrat, att det ej finnes något godt, som icke kan missbrukas. Jag vill nu endast hemställa, huruvida Kammaren kan anse det välbetänkt, att man, derföre att personer i Norrland ej kunna hushålla och således behöfva förmyndare, skulle sätta hela det öfriga landets innevånare under förmynderskap; och om man, derföre att några få missbruka landthandeln, skulle inskränka densamma för alla öfriga. Jag anser, att ett sådant förmynderskap skulle vara opassande och bör lika litet som en inskränkning i landthandeln kunna komma i fråga under nuvarande förhållanden, då en tidsenlig förbättring göres i alla riktningar.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utlåtandet och dels återremiss deraf, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utlåtandet, och, då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs änyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 15 och 19 dennes bordlagda Utlåtande N:o 7, i anledning af väckt motion om ändring i Jagtstadgan.

Herr Falk: Utskottet har i behandling af Herr Munthes motion om ändring i 20 § af nu gällande Jagtstadga, i öfverensstämmelse med hvad motionären äsyftat. föreslagit den ändring i denna §, att ordföranden i kommunalstyrelsen ej skulle vidare hafva befattning med utfärdandet af sådana intyg, på hvilka rättighet att uppbära skottpenningar grundas, utan skulle dessa utfärdas af kronofogde, länsman eller vederbörligen examinerad jägeritjensteman. Jag erkänner villigt de goda skäl, motionären haft till ändring i denna §, ty mig är icke obekant de stora misstag, som egt rum vid utdelandet af skottpenningar, men detta oaktadt hyser jag betänkligheter mot den föreslagna förändringen. De ofrivilliga misstag, som, beroende af oerfarenhet, kunna göras, äro af beskaffenhet att med ären och en större erfarenhet försvinna, och hvad åter de frivilliga misstagen beträffar, vill jag hoppas, att de skola blifva alltmera sällsynta. Utskottet säger i sitt Betänkande, att, om det behöfliga intyget ej finge lemnas af ordföranden i kommunalstyrelsen, dess anskaffande väl kunde medföra någon större kostnad, för den händelse att de personer, som skulle ega att utfärda detsamma vore aflägsset boende, men att denna olägenhet, der den funnes, skulle öfvervägas af den säkerhet mot misstag förslaget innebär. Jag är i sednare fallet af annan tanke än Utskottet. I de nordliga länen, der länsmansdistrikten äro stora och afstånden således betydliga, synes det mig vara lämpligt, att ordföranden i kommunalstyrelsen, hvilken med allmogen har många beröringspunkter, och hvilken för dem är lätt att träffa, eger rättighet att utfärda betyg af ifrågavarande beskaffenhet. Skulle man åter ålägga de mera aflägsset boende att, för erhållande af betyg, besöka kronobetjeningen, tror jag, att många skulle afstå från besväret att resa den långa vägen, hvarförutom roffogel, som skall i sin helhet uppvisas, lätteligen kunde under den varma årstiden undergå förvandling. Då härtill kommer, att kronobetjeningen i allmänhet med stöd af expeditionstaxan låter personer, som anlitar dem, lösa bevis öfver uppvisandet, tror jag, att den föreslagna förändringen icke skulle medföra något godt. Jag erkänner villigt, att ordföranden i kommunalstyrelsen icke alltid är den lämpligaste person för utdelandet af betyg, men då det alltid finnes inom hvarje kommun några personer, som kunna bedöma, huruvida det djur, hvarför skottpenningar sökes, är sådant, som i Jagtstadgan omförmäles, synes mig, som om den föreslagna förändringen af 20 § skulle bäst vinnas derigenom, att kommunalstyrelsen utsäg någon inom kommunen boende, lämplig person, hvilken skulle utfärda dessa betyg. Om derjemte bestämdes, att betygen skulle attesteras af ordföranden, tror jag, att man kunde vara fullt säker på desammas rättighet. Jag vet emellertid icke, huruvida intagandet af en sådan bestämmelse i Jagtstadgan skulle verka någon ändring i kommunallagstiftningen, men jag förmodar att så icke kan vara fallet, då Jagtstadgan hittills ålagt ordföranden att utgifva betyg, utan att sådant varit i kommunalförfattningen omnämndt. Jag önskar att få en sådan ändring i

20 § jagt-

20 § Jagtstadgan, som jag nu haft äran påpeka, och anhåller för sådant ändamål om återremiss, men derest sådan icke kommer att af Kammar-
ren bifallas, yrkar jag afslag å Utskottets Betänkande.

Herr von Gegerfelt: Emot Utskottets Betänkande har jag tvän-
ne anmärkningar att framställa, hvilka, om de äfven kanske äro afmin-
dre vikt, jag likväl icke vill undanhålla. Den ena är, att Utskottet
förbisett den omständighet, att äfven städernas innevånare kunna utrota
rofdjur och således blifva berättigade till skottpenningar. Enligt nu
gällande stadganden är det stadsfullmäktiges ordförande, som i stad ut-
färdar sådana betyg. Enligt Utskottets förslag skulle stadsbefolkningen
för betygs erhållande nödgas resa till landet. Den andra anmärkningen
afser uttrycket »vederbörligen examinerad», hvilket i Utskottets Betän-
kande tillagts det af motionären framställda förslag. Såsom motiv för
detsamma har Utskottet anfört, att erforderlig sakkänmedom icke kunde
förutsättas hos »mera underordnade jägeritjenstemän, af hvilka icke alla
genomgått någon skogs-skola.» Detta motiv hade bort leda derhän, att
dessa underordnade utesluts från behörighet uti förevarande hänseende,
och så blefve äfven förhållandet, om motionärens förslag antoges. En-
ligt instruktionen för skogs- och jägeristaten i riket utgöres densamma
dels af en förvaltande, dels af en bevakande personal, och räknas till
den förra öfverjägmästare, jägmästare och öfverjägare samt till den sed-
nare underjägare, skogs- och planteringsvaktare. Endast de förra be-
nännas tjenstemän, de sednare kallas betjente. Denna skillnad finnes
uttryckligen bestämd bland annat i Jagtstadgans 2 §.

Slutligen vill jag anmärka, att benämningen skogs- och jägeri-
tjensteman synes vara mera öfverensstämmande med den i författning-
garne antagna benämning.

På grund af hvad jag sälunda yttrat, anhåller jag, att i förslaget
framför ordet kronofogde få infördt ordet borgmästare, äfvensom att or-
den »vederbörligen examinerad jägeritjensteman» måtte utbytas mot
»skogs- och jägeritjensteman».

Herr Munthe: Emot mitt förslag har anmärkts, att derigenom
skulle uppstå svårigheter för de personer, som vore aflägset boende
ifrån dem, hvilka, enligt förslaget, skulle berättigas att utfärda intyg
om dödade rofdjur, och att detta isynnerhet skulle blifva förhållandet
med dem, som bodde i de norra länen. Jag tror emellertid att denna
olägenhet icke är så synnerligen stor; ty då skottpenningar få lyftas hos
närmaste kronofogde eller Konungens Befallingshafvande, medför den
föreslagna förändringen så mycket mindre några olägenheter för dem,
hvilka för sådana penningars erhållande vända sig till kronofogden, som
i så fall endast en resa erfordras i stället för tvänne; och hvad åter
angår de personer, som vända sig till länsmännen eller jägeritjenste-
männen, tror jag, att icke heller för dessa någon ökad svårighet skall
uppkomma, då i de norra orterna, der afstånden äro längst, hvarje kom-
mun i allmänhet utgör ett länsmansdistrikt och de större kommunerna
äro fördelade i tvänne sådana.

Emot de af Herr von Gegerfelt föreslagna förändringar i Utskot-
Riksd. Prot. 1868. 1 Afd. 1 Band.

tets Betänkande. har jag ingenting att anmärka. Jag anser tvärtom, att det är lämpligt, att borgmästare sättes till de embetsmän, som äro behörige att utgifva betyg och att, hvad jägeritjenstemännen beträffar, orden »vederbörligen examinerad» utgå. Till grund för behovet af en ändring i det af mig föreslagna syfte, vill jag emellertid upplysa, att i det län, jag representerar, flera försök blifvit gjorda att med falska betyg åtkomma skottpenningar. Så t. ex. tillverkades af en ordförande i stor mängd sådana bevis, hvarpå lyftades, till dess bedrägeriet upptäcktes och åtalades, skottpenningar till ett belopp af 541 Riksdaler.

Jag anhåller om bifall till Utskottets Betänkande med de af Herr von Gegerfelt deruti gjorda förändringar.

Herr Hasselrot: Inom Utskottet vill man utsträcka rättigheten att utfärda betyg till alla vid skogs- och jägeristaten anställda tjenstemän, men då man befarade att de mera underordnade tjenstemännen icke skulle ega dertill erforderliga insigter, beslöts att i förslaget framför det af motionären föreslagna ordet »jägeritjensteman» insätta orden »vederbörligen examinerad». Emellertid har jag ingenting emot att uttrycket, på sätt Herr von Gegerfelt föreslagit, utgår; likasom jag anser det vara en förbättring i förslaget, att ordet borgmästare insättes framför ordet kronofogde.

Jag får således yrka bifall till Utskottets Betänkande med de deri af Herr von Gegerfelt föreslagna förändringar.

Herr Almqvist, Erik Viktor: Den näst siste talaren yttrade att, om man fråntager ordföranden i kommunalstyrelsen rättighet att meddela ifrågavarande betyg, några synnerligen stora svårigheter deraf icke skulle i de större länsmansdistrikten i de norra orterna uppstå, helst som flera socknar utgöra tvänne länsmansdistrikt. Men det är ej för att härom yttra mig, jag begärt ordet, utan för att förklara anledningen till uttrycket »vederbörligen examinerad jägeritjensteman». En talare har uppgifvit skälet, hvarföre detta uttryck inflöt i Betänkandet, och jag tror, att det långt ifrån att vara något ondt, tvärtom är en fördel, att detsamma står kvar. Då en person, förrän han fått en tjänst, icke gerna kan kallas tjensteman, fruktar jag, att om man borttager detta uttryck, tvekan skall uppstå, huruvida sådane från skogsinstitutet utexaminerade män, som egnat sig åt jägeristaten, men icke ännu erhållit någon anställning, skola kunna anses berättigade att utgifva ett sådant intyg. Om det deremot står »examinerad tjensteman», bör något hinder därför icke möta, hvilket, enligt min tanke, skulle i de norra orterna vara så mycket fördelaktigare, som det ofta händer, att sådana personer förordnas inom distriktet att biträda någon jägeritjensteman eller att i hans ställe förestå hans tjänst. Jag vill ej motsätta mig en återremiss, men anser, att det vore skäl att i förslaget inrymma ett sådant uttryck, hvarigenom tillfälle att utgifva sådana betyg skulle kunna lemnas äfven extra ordinarie tjenstemän, som vid skogsinstitutet aflagt examen.

Herr Ekman, Carl: Under den diskussion, som egt rum öfver denna fråga, synes som om den förändring, som motionären åsyftat, skulle komma att på åtskilliga orter föröka deras besvär, som sysselsätta sig

med dödandet af rofdjur. Det enda skälet för bifall till motionen är det förhållande, att åtskilliga underslef blifvit begångna vid utfärdandet af betyg, hvarpå skottpenningar lyftas. Det är beklagligt, att ordförande i kommunalstyrelsen beträdes dermed, men om man med anledning af dessa upptäckta underslef anser sig hafva skäl att vidtaga några förändrade föreskrifter i Jagstadsagan, synes mig, att man bör åstadkomma denna förändring på ett sådant sätt, att svårighet icke må förorsakas dem, som hafva rätt till skottpenningar. Kanske det lättast kunde hjälpas, derigenom att ordföranden i kommunalstyrelsen fortfarande såsom hittills utfärdade betyg, men att detta skedde i närvaro af ett vittne, i hvilket fall det icke skulle vara en persons, utan två personers intyg, som vore gällande. I denna syftning anhåller jag om återremiss till Utskottet, men om denna mening ej godkännes, yrkar jag så mycket mera afslag å Utskottets Betänkande, som jag icke kan inse att större garanti för de utfärdade betygen skulle erhållas, om man frantöge ordföranden i kommunalstyrelsen detta bestyr.

Herr Berg: Då jag en längre tid varit ordförande i kommunalstyrelsen i min hemort, har jag erfarenhet af de svårigheter, som äro förenade vid utförandet af ifrågavarande beslut, och jag kan därför icke annat än på det lifligaste tillstyrka bifall till Utskottets Betänkande, med de förändringar som blifvit af Herr von Gegerfelt föreslagna. Jag har funnit mig, såsom ordförande i kommunalstyrelsen, alldeles oduglig till utfärdande af ifrågavarande betyg, alldenstund jag hvarken är jagtvän eller kännare. Jag hoppas, att jag ej utgifvit några falska betyg, därför att jag haft en jagtvän hemma i mitt hus; men om denne verkligen känt förhållandet eller om de uppgifter, han lemnat mig, varit öfverensstämmande med sanningen, lemnar jag derhän. Jag tror således, att det för ordförande i kommunalstyrelsen är svårt att lemna sådana betyg och af detta skäl är det med största nöje jag tillstyrker bifall till motionen.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att i afseende å förevarande Utlåtande, om hvars antagande utan förändring något yrkande ej blifvit framställt, hade yrkats dels af Herr von Gegerfelt, att Utskottets förslag måtte bifallas med följande förändrade lydelse: »Vill någon erhålla sådan belöning, uppvisse roffogeln eller huden af rofdjuret för borgmästare, kronofogde, länsman eller skogs- och jägeritjensteman etc.» (lika med Utskottets förslag); och dels att Utlåtandet skulle till Utskottet återförvisas.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet oförändradt, hvarvid svarades nej; sedermera proposition på bifall dertill med den af Herr von Gegerfelt föreslagna förändrade lydelse, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja, och slutligen proposition på återremiss af Utlåtandet, hvilken proposition besvarades med många ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Herr Almquist, Erik Victor: Som Kammaren i dag beslutat att till dess Tillfälliga Utskott N:o 3 återremittera samma Utskotts Utlåtande N:o 3. får jag, då Herr Landshöfdingen Grefve Axel Wachtmeister, som på permission lemnat hufvudstaden, troligen icke återkommer förr än i mediet af nästkommande månad, härmed hemställa, huruvida icke Kammaren ville i hans ställe utse en suppleant i Utskottet och, i händelse af förfall för någon af Utskottets ledamöter, ytterligare en suppleant; hvarjemte jag, om Kammaren bifaller min framställning, får anhålla, att val af dessa suppleanter måtte ske i början af nästa plenum.

Efter förmälan, att Herr Almquist hade föreslagit, att Kammaren skulle utse två suppleanter i Kammarens Tillfälliga Utskott för behandling af Herr Storeckenfeldts motion N:o 8 m. fl., hemställde Herr Grefven och Talmannen, huruvida Kammaren bifölle detta förslag.

Ropades ja.

Sedermera hemställde Herr Grefven och Talmannen, att detta val skulle anställas vid början af det sammanträde, som komme att hållas nästa Lördag den 29 dennes; hvilket jemväl bifölls.

Anmälades och bordlades:

Bevillnings-Utskottets Betänkanden:

N:o 4, angående tullbevillningen;

N:o 5, i anledning af en inom Första Kammaren väckt motion om särskild beskattning af eigarrer;

N:o 6, angående stämpelpappersafgiften;

samt Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 9, i anledning af väckta motioner om upphörande af kyrkoherdes sjelfskrifvenhet till ordförandeskap i skolråd, m. fl. ändringar i Kongl. Förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd; och

N:o 10, i anledning af väckt motion angående skyldighet för dem inom kommunerna, som icke ega fastighet, att deltaga i kostnaderna för uppförande och underhåll af allmänna byggnader, m. m.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 26 Februari 1868.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades fyra protokollsutdrag för sammanträdet å f. m.

Föredrogs ånyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 15 och 19 dennes bordlagda Utlåtande N:o 8, rörande väckt förslag om sådan ändring i 12 § Läroverksstadgan, att Grekiska språket måtte blifva ett valfritt läroämne.

Herr Beckman: Hvad jag hufvudsakligen har att anmärka mot Utskottets förslag, har jag redan i min reservation uttalat. Jag önskar nu blott få anmärka, att Utskottets premisser ej lemna tillräckligt stöd för dess slutledning.

Utskottet säger sig befara, att den nuvarande anordningen, om den bibehålles, skall kunna verka, att flertalet lärjungar, som önska läsa Latin, men icke Grekiska, emedan de ännu mer behöfva insigt i andra ämnen, skola kasta sig öfver på reala linien. Att sluta af närvarande förhållanden är denna farhåga nog öfverflödig. Enligt den autentika uppgift, jag här håller i min hand, var lärjungarnes antal vid nästlidna läseårs slut på klassiska linien 5,525 emot 1,582 på den icke klassiska. Detta synes ej antyda någon skräck för den klassiska linien med Grekiska såsom tvångsämne. Men vore det så illa, om de ynglingar, som företrädesvis behöfva insigt i realia, öfverginge på den reala linien? Ja, tyckes Utskottet mena, de skulle då ej få del af de förmåner Latinstudiet medför, och hvilka Utskottet fullkomligen riktigt finner bland annat i en betydlig lättnad för inlärandet af främmande lefvande språk. Jag skulle tro, att den enda rigtiga utvägen att utan skada för dem sjelfva bereda dem denna förmån, vore att införa Latinet på reallinien, icke det att genom befrielse från Grekiska locka dem att stadna på den klassiska linien, der de icke erhålla den fullständiga realbildning, som de företrädesvis behöfva. Den Utskottets premisser motsvarande anordningen vore, att med Latinet till grundspråk låta linierna vara osöndrade till och med fjerde klassen och derefter låta Latin vara på reallinien ett s. k. valfritt ämne med ett par timmar i veckan, på samma sätt som Hebreiska och Engelska nu äro på klassiska linien. Detta skulle betydligt förenkla skolans arbete, tillfredsställa de fordringar Utskottet framställt och vara verkställbart utan all förökning af lärarepersonalen för detta ändamål.

Att Utskottet i sin slutmening icke velat binda Regeringen i fråga om sättet att tillämpa den uttalade grundsatsen, finner jag vara berömvärdt. Men icke anser jag det vara rätt att yrka tillämpande af en grundsats, utan att kunna uppgifva något sätt, på hvilket denna grundsats skall kunna tillämpas, utan att förorsaka svårare skada, än den man velat afhjelpa.

Jag yrkar afslag å Betänkandet.

Herr Sæve: Af den historik, som Utskottet uppdragit öfver elementarläroverkets utveckling och skolordningarne sedan 1820 visar sig, att samma valfrihet från Grekiskan, som nu yrkas, verkligen var införd i 1856 års skolstadga, men bortogs i den förnyade stadgan af 1859 på grund af Ständernas vid 1858 års riksdag högljudda klagan, att dispens-systemet nu gått alldeles för långt, att man fått fyra eller fem bildningslinier i stället för tvänne. Det dröjde likväl ej längre än till 1863 års riksdag, då samma valfrihet begärdes ånyo, utan att man vidare kom ihåg de olägenheter deraf, hvilka så nyss hade blifvit öfverklagade.

Redan häraf synes, huru oändligen svårt en regering har att tillfredsställa de stridiga önskingarne och att en gång komma till ordning och stadga med undervisningen, när hvad den ena Riksdagen begär, det önskar den andra upphäfdt, och snart derpå återkommer samma fordran ånyo.

Hvad kunde Regeringen i följd af sist anförda klagomål annat göra än att nu åter gifva efter och i Kungörelsen af den 12 Maj 1865 tillåta den önskade valfriheten, men göra den i viss mån beroende af lärarnes omdöme om lärjungens förmåga, på det att intet missbruk, ingen ny klagan i följd deraf skulle uppkomma.

Jag medgifver emellertid, att härigenom har i Läroverksstadgans 12 § uppstått en halfhet, som lika litet tillfredsställer mälsmännen som lärarne, när de förre helst skola önska sig ett obetingadt bifall till sin anhållan, och de sednare eller lärarne komma i det obehagliga dilemmat, att antingen nödgas afstyrka mälsmannens ansökan eller bifalla den vid äfventyr att underkänna en lärjunges förmåga att följa undervisningen, som kanske innan kort skall visa sig ganska väl kunna följa den. Det hör åtminstone till de högst sällsynta undantagen, att den, som kan läsa Latin, icke äfven kan läsa Grekiska. För min del skulle jag derföre helst önskat, att hela detta tillägg varit borta. Emellertid är det befarade hindret från detta tillägg icke så stort, som man föreställer sig; ty om en eller annan lärjunge verkligen ej kan följa undervisningen äfven i detta språk; så gifver läraren honom blott under fritimmen någon skriftlig öfning på lärorummet och läroverkskollegium har intet intresse att vilja framtinga honom på en bana, der både låg och kraft saknas honom. Och så mycket omdöme får man väl äfven tilltro skolans eforus, hvars rådfrågande tydligen tillkommit endast för att förekomma förhastade beslut.

Ett annat förhållande blefve naturligtvis, om af den klassiska linien lärjungar på en gång ett större antal skulle begära befrielse från Grekiskan; då fordras ovilkorligen en extra lärare att under tiden med något annat ämne sysselsätta de sålunda dispenserade. Men ett så allmänt öfvergifvande utaf det ena af forntidens skönaste och mest utbild-

dade språk vill jag hos den klassiska liniens lärjungar ingalunda uppmuntra eller förutsätta.

Utskottet anför såsom skäl för sitt tillstyrkande af motionen, att Svenska elementarläroverket ej är en *lärd* skola med uteslutande afseende på grundläggningen för en vetenskaplig uppfostran. att dess fleste lärjungar, äfven af dem som ingå på den klassiska linien, blott söka en allmänt medborgerlig bildning, d. v. s. en sådan som kan vinnas utan Grekiska, och att för dessa det måste blifva ganska betungande att lära ett fornklassiskt språk, som sedan åter måste glömmas. Men detsamma kan också sägas om Latinet; ty huru få äro de, som egentligen fortsätta dess studium. Ser man åter på den bildande kraften af dessa studier öfverhufvud, så blir resultatet helt annat. För hvarje vetenskapsstuderande, således också för juridikens, fordras från ungdomen någon vetenskaplig grundläggning. Hertil är spräkundervisningen särskildt egnad och derjemte matematiken, den förra för andens mang-idiga utveckling och för att inhemta ett passande och riktigt uttryck, den sednare åter såsom en öfning till skarpt och stringent tänkande. I afseende på spräkundervisningen anser jag, att, såsom nu sker, början bör ske med ett främmande språk, under fortsatt öfning med modersmålet till större åskädlighet. Det är en helt ny åsigt, att man borde börja med fornordiskan, jag vet ej om man menar den nordiska gudasagans Odins och Asarnes eller Ragnar Lodbroks språk. Menar man åter Isländskan, hvarföre säger man ej detta? Dock derom behöfver jag nu ej yttra mig. Men länge erkände man, att till grundläggning tjente ibland främmande språk isynnerhet de gamla klassiska såsom redan afslutade och företrädesvis Latinet såsom det lagmässigaste. Af denna gammalmodiga åsigt är jag ännu och tror att denna klassiska undervisning tjénar såsom det bästa grundlaget för all slags vetenskaplig uppfostran, ja för den högre intelligensen öfver hufvud. Ser man mera på den *praktiska* nyttan, så är ju det Latinska språket moder för de Romaniska och underlättar särdeles kändedomen af Fransyskan. Latinska och Grekiska ord finnas i alla riktningar af vetenskap och teknik. Engelsmännen äro ett praktiskt folk och de hafva ej gjort Grekiskan mer än Latinet till ett valfritt ämne i de lärda skolorna. Så är också förhållandet i Danmark, Tyskland och Österrike, och i alla Franska lyceers till och med fjerde klass har jag sett Grekiskan elementer läsas jemte Latinet, på det att ungdomen skulle lära sig förstå åtminstone en evangelist på grundspråket och få något begrepp om den vetenskapliga terminologien. Också behöfver man der ej fråga någon fjerde klass'skolgosse hvad orden: *theologi, geologi*, eller hvad orden *telegraf, semafor* betyda.

Jag nekar ej, att mycken bildning, till och med solid bildning, kan finnas utan Grekiska; men det påstår jag, den blir rikare och mer helgjutten, om man från yngre år gjort bekantskap med det språk, på hvilket Demosthenes framljungade sina Filippiska tal och Homerus sjöng sina odödliga sånger.

Det lärer således, om Utskottets förslag går igenom, för elementarläroverkets alumner ej gifvas annat val, än, såsom Biskop Beckman säger, mellan en systematisk realbildning och en stympad klassisk, och då undrar jag ej, om denna ungdom, sedan den afsagt sig gemenskapen med det gamla Hellas, Acropolis och Athen, äfven öfvergifver det gamla Rom,

som dessutom redan nu hos många ej står i så godt rykte. Jag skulle beklaga detta icke för samhällets skull, som väl ändå får sina idoga, praktiska medborgare, utan för den studerande ungdomens egen skull, som en gång skall sakna den bekantskap, den i skolan kunnat göra med de gamla klassikernas språk och snillealster.

Att härigenom skulle ske en väsendtlig rubbning i den hittills följda läroverksplanen, är uppenbart. Ty i stället för att syftningen här, såsom i andra länder, varit, att det högre, fullständiga elementarläroverket skulle utgöra den från folkskolans rot utgående och sig sjelfständigt utvecklande stam, som på ett visst stadium utsköt i tvänne kraftiga grenar eller s. k. bildningslinier, den ena, *realskolan* för allmänt medborgerlig bildning och tekniska studier, den andra, *humanitetslinien*, för blifvande lärdomsidkare och embetsmän, så vill förslaget häremellan inpassa en tredje gren, som, icke egentligen uppvuxen hvarken från den konsequent utförda moderna eller från den fullständiga gammalt-klassiska språkkunskapens grund, utan ett mellanting emellan båda, naturligtvis måste sakna begges fulla lifsaft och styrka. Som föräldrarné ej heller kunna vara nöjda med, att ett så stort antal af deras barn och myndlingar en lärotimme hvarje dag gå sysslolösa, under det några få läsa Grekiska, så måste under mellantiden annan lärare taga dem om hand, hvartill svårigen kunna undvaras nya eller förökade lärarekrafter.

Jag får på dessa och de vidare skäl, som i reservationen äro anförda, yrka afslag på Utskottets förslag.

Herr Bergstedt: Som Utskottets referent bär jag ansvaret för detta Betänkandes uppsättning. Jag gör en dålig början, då jag har att bedja om öfversende för dess dåliga redaktion. Redan på andra sidan fattas en eftersats, hvars försvinnande vid korrekturläsningen jag beklagligtvis sjelf förskyllat. Om Kammarens ledamöter behaga efter ordet »godkännas» i slutet af första stycket på andra sidan sätta ett semikolon och derpå draga ett långt tankstreck ända till början på följande stycke, kan dock saken hjälpas.

Då jag i Utskottet emottog förtroendet att föredraga Grefve Wachtmeisters motion, trodde jag först, att jag hade en helt liten pedagogisk fråga att handskas med. Detta misstag varade dock ej länge. När jag kastade en blick på riksdagshandlingarne under de sednaste tolf åren, endast rörande denna enkla fråga, fann jag med förskräckelse att jag hade för mig, som Kirkegaard yttrade: »En ganske litteratur». Ensamt vid sista ständriksdagen 1865—1866 talades för och emot i denna fråga 115 sidor protokollstryck, hvaraf Ridderskapet och Adeln behagade för sin del bidra med icke mindre än 44 sidor. Också hafva reservationerne till närvarande Betänkande och de båda föregående talarne icke försummat att sätta frågan på sin stora och vidsträckt ståndpunkt. Genast vid reservationens början talas om, att vi i detta afseende skola gå jemmsides med andra bildade nationer. — jag trodde ej att vi hade fullt så stora anspråk, och längre ned talas det om hvad vårt skolväsende genom Grekiskans valfrihet skulle förlora: en harmonisk och helgjuten bildning, en ostympad klassisk. Äfven under diskussionen har detta stora, detta ljudfulla ord, »den harmoniska bildningen» återkommit. Det må då tillåtas mig att för en stund söka undersöka, om litet Latin och

Grekiska verkligen är något så storartadt, samt om vi här i Sverige också ega detta storartade. Jag torde dermed komma att sätta Kammarrens tålmod på ett temligen hårdt prof, men det är min tröst att, då lyckligtvis ingen viktig fråga vidare här föreligger, de ärade ledamöter, som bli sömniga, utan betänkande kunna rådfråga sin beqvämlighet och gå till hvila, endast någon behagar stadna qvar här med mig, för att deltaga i voteringen.

Är nu verkligen bekantskapen med Rom och Grekland's forntid inbegreppet af hela forntidens bildning? Det har nog funnits en tid, då man så trodde. De moderna samhällenas odling, hette det, hvilade på den Romerska och den Romerska i sin ordning på den Grekiska: men hvarpå hvilade den Grekiska? Det erinrar mig om en fabel i den Hinduiska kosmogonien, der det heter: att jorden hvilar på berg, bergen på de åtta världspelarne, de åtta världspelarne på sköldpaddan: men hvad har sköldpaddan att hvila på? Ja, det får den väl se sig om efter. När allt kommer omkring, har väl den Grekiska bildningen också något att hvila på, och våra tiders archeologiska arbeten hafva i detta fall visat oss åtskilliga vackra och anmärkningsvärda saker, hvarom den närmast föregående generationen är okunnig. Om vi besöka vårt vackra nationalmuseum, finna vi i den ännu icke öppnade källarvåningen en mängd dyrbara Egyptiska fornlemningar. Det är en del af sköldpaddans underlag. Det är märkvärdigt hvad den Egyptiska konsten redan på direkt väg genom Bonapartes expedition till Egypten inverkat på den moderna konsten. Ännu finnas här och der på friserna af våra äldre kakelugnar ornament, som äro trogna kopior fran de Egyptiska minnesmärkena: men ännu långt starkare inverkade den Egyptiska bildningen på den Grekiska. Gå vi uppför till de Grekiska skulpturerna och genomvandra denna vackra sal, komma vi i ett rum, hvars ingång vaktas af två kolossala *finxer* båda med människohufvud och vingar, men den ena med kroppen af en oxe, den andra med kroppen af ett lejon. Dessa båda kreatur torde visserligen icke vinna priset vid en landtbruksexposition, men icke desto mindre innehålla de en god del klassisk bildning. De äro omgifna af en fin, nästan omärkbar skrift i spikformiga drag, som uppenbarar för oss en god del af den Assyriska historien. Gå vi litet längre, finna vi uppsatta några gipsaftryck af Nivitiska basreliefer, beskrifna af Hezekiel, då han såg på väggen i de Babyloniska Konungarnes palats skulpterade (ingrafna) bilder, öfverstrukna med ockra, de Chaldeers beläten, begördlade med långa hängande hufvudbindlar, till hållning och utseende såsom furstar o. s. v. Der hafva vi åter en del af sköldpaddans underlag, och förebilderna af den konst, som, öfverflyttad på den Grekiska jorden, utvecklade sig till en så öfverträfflig skönhet. Se vi längre bort åt orienten, åt Persien och Indien, upptäcka vi mer och mer de grunddrag, som sedermera förena sig till den s. k. klassiska odlingen. Med sådana utsigter för ögonen, kunna vi i sanning i afseende på den egentligen s. k. klassiska bildningen, d. v. s. det gamla Rom och det gamla Grekland, säga som Columbus om den då kända jordytan: "El mundo es poco", jorden är liten.

Jag är ingen fiende af den klassiska bildningen, långt derifrån. Jag erkänner den villigt och med nöje som en glänsande faktor ehuru långt

ifrån den enda, uti den moderna samhällsordningen, och jag tror att den verkligen är en lefvande ström, hvori den tröttkörda moderniteten gör ganska väl att vid tillfälle förfriska sig. Men detta uppfriskande vattnet hvarken kan eller behöfver i våra dagar af hvar och en sökas vid sjelfva källorna. Liksom här i vår hufvudstad en vattenledning är en gång för alla bygd, som förer strålar af det lifgifvande elementet in i våra boningar, utan att hvar och en behöfver leda sitt lilla sugrör ned till sjön och derigenom endast grumla dess flöde för sig och andra, så har också en välberäknad arbetsfördelning lättat för oss tillträdet till den klassiska ålderdomens skatter, utan att hvar och en, som vill veta något om dessa båda kulturländers forntid, behöfver mödosamt sammanöka sina notiser ur de rikhaltiga källskrifterna. Om någon af oss nu för tiden behöfver veta något om Athens myntväsende eller dess sjöförsvar eller Roms namnkunniga rättsinstitutioner, så går han sannolikt icke till mängden af Grekiska historieskrifvare eller pandecterna, utan uppslår helt beqvämt sin Boeckh, sin Herrmann och sin Puchta, der han finner allt sammanfördt och ordnadt vida bättre än han sjelf skulle kunna göra det. Vill han taga en allmän öfversigt af Greklands hela kulturlif, ställer han sannolikt icke framför sig hundratals volymer af Grekiska historieskrifvare, utan lyfter beqvämt från sin hylla de tolf verldsberömda banden af Grothes Grekiska historia, denna Brittiska köpman, som en gång för alla lagt den Grekiska odlingen fullständigt öppen för sin samtids älskädning. Denne mans exempel är en slående vederläggning på de hos oss gängse åsigtterna, att ingen kan lära Grekiska och Latin, som ej på skolans sätt börjat lära dem i barndomen. Han kom som en femton års yngling på sin faders handelskontor. Om han hade någon Grekisk skolkunskap, så var den förmodligen ganska ringa, men det vet jag med säkerhet, att någon universitet-bildning fick han icke åtnjuta, och hans ärade frände här i närheten kan lätt upplysa, om jag häri misstagit mig. Köpmansaffärer förde honom snart till Grekland och gjorde det nödigt eller önskvärdt för honom att inhemta landets språk. Bekantskapen dermed förde honom tillbaka på den äldre odlingen, och Grekiska studier blefvo hädanefter hans älsklingssysselsättning på den tid, som köpmansgöromålen lemnade honom öfrigt. När han tjugu år deretter drog sig tillbaka från affärerna och inträdde i det politiska lifvet, medförde han dit den grundliga bekantskap med den klassiska fornverlden, han på sina förströelsetimmar förvärfvat, och kort derpå utkom det berömda arbete, hvarpå jag nyss häntydt: men han stannade ej der, ty ännu för tre eller fyra år sedan öfverraskade den gamle affärsnannen den lärda världen med ett arbete öfver Plato och hans lärjungar, som hos sakförståndige domare lärer väckt allmän beundran.

Detta hvad angår det faktiska innehållet af den Grekiska litteraturen. Den litterära eller esthetiska sidan deraf förtjenar också att här tagas i betraktande, emedan den hos oss företrädesvis anföres såsom den klassiska bildningens blomma. Denna litteratur är också i sanning hänförande, och den, som en gång kommit derhän att utan svårighet läsa de Attiska skalderna, finner i deras läsning och omläsning en ständigt lika frisk källa till nöje och vederqvickelse. Också drives denna läsning i våra grannländer ganska långt. Ynglingar af vanlig fattning, som lemna de Preussiska gymnasierna, skulle i de flesta fall vid våra

universitetens examina för den filosofiska graden med sina skolkunskaper skörda de högsta betygen.

I England är bekantskapen med den Grekiska sköna litteraturen ej blott ett skolarbete, utan kännetecknet på en gentlemans uppfostran, och gamla statsmän, såsom lord Derby, roa sig på lediga stunder med att öfversätta Homerus. Ja, denna läsning har till och med ingått i den mera förfinade qvinliga bildningen. Under de sista åren af den lärde och högt aktade Bunsens vistande i London som Preussisk minister, hade han förskaffat från sin monark ett penningeunderstöd åt den kungliga professorn i Grekiskan, Doktor Blackie, till utgifvande af en Engelsk öfversättning af den svåraste bland de Attiske tragikerne, Æschylus. Denna öfversättning var komplett misslyckad både till form och innehåll. Då träffade Bunsen en afton i sin salong en ung litteratör, som nyligen på ett beundransvärdt sätt öfversatt Goethes Faust på Engelska och uppmuntrade varmt denna person att försöka sig på Æschylus. Förgäfvets undskyllde sig denna person med sin okunnighet i Grekiskan; det kan läras, mente Bunsen, och ett par år derefter utkom också en Engelsk öfversättning af en bland Æschyli dramer, som ej blott till formen var återgifven med ett mästernskap, påminnande om en präglad medalj, men äfven till innehållet på det skarpsinnigaste utredt de otaliga språksvårigheter, hvarpå de officiella lärde hittills nästan utan undantag strandat. Denna öfversättare var miss Anne Swanwick. Några år sednare följdes hennes exempel lika framgångsfullt af en annan af hennes kön, Mrs Augusta Webster, som medelst en lika förträfflig öfversättning af »den fjettrade Prometheus», ett annat drama af Æschylus, tydligen ådagalade, att den klassiska bildningen icke är fjettrad vid det lärda skolpedanteriet, utan rätt väl rymmes i bildade qvinnors bröst och hjerna, utan att ens låta sig förjagas af barnkammarens stöj eller hushållets omsorger. På detta sätt blir bekantskapen med den Grekiska vitterheten lifgifvande och förädlande och den, som har tid och medel att söka densamma, handlar visserligen högst illa i att ej göra det.

Jag vet icke, om vi kunna smickra oss med att i vårt land hafva något liknande den klassiska förfining, som jag nu sökt skildra; men jag glömmmer icke heller, att andra länder i materiel utrustning, hvad den klassiska språkbildningen angår, ingalunda kunna jämföras med vårt eget. Vi hafva icke här såsom i England med kunglig frikostighet doterade skolor ensamt för Grekiska och Latinska språken, ej heller såsom i Tyskland furstliga slott och domäner, upplåtna uteslutande för klassiskt pedagogiska ändamål. Dock har jag det hoppet, att, i den mån vårt land utvecklar sig i välstånd och odling, de enskilda läroverken skola kunna fylla en så beskaffad lucka. För närvarande tror jag vi göra bäst att ej tala allt för högt om vår jemnbördighet med andra nationer, hvad de klassiska kunskapsämnena beträffar.

Jag vet väl, att våra stora naturforskare icke hafva svårighet att för sina stora arbeten finna ett öra hos de öfriga Europeiska kulturfolket, men jag har ej hört, att någon af mina landmän, åtminstone på sednare tider, brukat åstadkomma några sekularverk på den klassiska bildningens område. Mycket nog, att då och då en aktningvärd lärobok i Grekiska grammatikan eller en selfri skolupplaga af någon lättare Grekisk författare kunnat af inhemska materialier åstadkommas. En lärd

talare här i Kammaren yttrade här förlidet år, vid diskussionen öfver nu förevarande fråga, om Plato och Aristoteles, att de äro ett säkert bergfäste mot den falska idealismen å ena sidan och den grofva materialismen å den andra. Detta yttrande är lika vackert som sannt, och jag skulle ingenting högre önska, än att dessa bergfästningar äfven i vårt land voro lifet talrikare. Jag väddar till de tre ärade ledamöterna af hvad som kallas Sveriges lärostånd, hvilka hafva sin plats inom denna Kamunare, huruvida många eller ens få af de ynglingar, som ärligen ingå i kyrkans tjänst, kunna nödtorftigt stafva sig igenom en af Platons lättare dialoger. Vore detta händelsen, skulle man säkert icke behöfva höra hvad som nyligen vederfors mig, då jag öfvervar en undervisningsstund af kristendoms-läraren i en af Statens skolor: det barnen, såsom det syntes, med mycken konst inlärdade svaret på frågan: "hurudana äro hedningarnes böner?" "Hedningarnes böner äro besvärjelser"; men jag förstår nog huru det är, någon bekantskap med de stora hedningarne hos våra fashionabla vältalare skulle kanske blifva alltför besvärlig och möjligen rubba den enes och den andres egen tvärsäkra och sjelfbehagliga lilla gudaktighets doktrin.

Jag vill nu bedja Eder, mine Herrar! få göra en personlig bekännelse. Äfven jag har i min ungdom varit en nitisk troende på den s. k. klassiska bildningens saliggörande kraft. Jag visste ingenting annat sjelf och hade ej lärt annat än lifet Grekiska och Latin, och jag lefde i en lycklig okunnighet om att det fanns något annat värdt att läras. Jag var då akademisk lärare i Grekiskan vid Upsala universitet, och jag innehade under ett par års tid uppdraget att i dåvarande studentexamen examinera dels i Grekiska språket, dels också i ett annat läroämne. De erfarenheter, jag under denna befattnings utöfning förvärfvade, voro icke smickrande för tron på de s. k. klassiska studiernas omätligt humaniserande kraft, och jag kunde omöjligen öfvertyga mig, att det lilla mått af klassiska elementärkunskaper, hvarpå flertalet af de examinerade afbode prof. verkligen i någon nämnvärd mån ökat deras vetande eller ens väsendtligen utvecklat deras intellektuella anlag. När jag nu genomgår mina anteckningar öfver de unga män, hvilkas klassiska bildning jag då hade ära underöka, återfinner jag män, hvilka i det praktiska lifvet intagit sina ganska aktningvärda platser såsom Statens embetsmän, som läkare, som jurister, som industriidkare o. s. v., men jag vågar tvifla, att många af dem efter den betan ens öppnade sin Xenophon eller sin Homeri Odyssé. Jag minnes dock ett undantag, der de Grekiska studierna gjort något mera och som därför lifligt fäst sig i mitt minne. En angenäm händelse lät mig vid sednare år förnya bekantskapen med denne högt begäfvade och med solid bildning utrustade yngling, som nu på ett hedrande sätt fyller sin plats såsom lärare i Grekiska språket vid samma universitet.

Jag bör dock säga, att äfven de, hvilka vidriga omständigheter förneka delaktighet i den klassiska bildningen, må kunna i nödfall trösta sig. Hvad som gör särskildt den Grekiska litteraturen så inbjudande är den stora och naiva enkelheten i de samhällstillstånd, den vanligen skildrar. Ingen som läst Homerus kan glömma konungadottern, som for med bykasset till hafvet för att der tvätta de höga föräldrarnes kläder. Denna stortartade enkelhet är uppfriskande att åskåda för oss, som lefva i en tid

af tryckande konventionstvång, men lyckligtvis är detta naturliga och menskliga ej inskränkt till den klassiska forntiden. Hvarje folk i sina primitiva och enkla samhällsformer har sin Nausikaa, och det var ej länge sedan jag af en framstående naturforskares mun hörde en berättelse om en hans resa i Lappland och den gästfrihet han åtnjutit i en förnäm lapps nomadiska hemvist. huru dottern, en sannfärdig Homerisk prinsessa, omplanterad i Nordländsk jordmån, med ädel värdighet och osökt behag uppfyllde en husmoders lika vördnadsbjudande som intagande kall. Ty i sjelfva verket gör sig kvinnans naturliga höghet öfverallt gällande, der hon träder i det nyttiga arbetets och de allvarsamma pligternas utföring. Och hvad angår den ljungande Demostheniska vältaligheten, som den föregående talaren sjelf så vältaligt skildrat, så inskränker den sig för ingen del till det gamla Grekland. Hvarje naturfolk har ett sådant, och man behöfver endast läsa de gamla historieskrifvarne om Europeernas äldsta beröringar med de Amerikanska infödingarnes samhällen för att återfinna en lika storartad och nästan lika statsmannarik naturlig vältalighet, som den af Demosthenes med så mycken konst förvärfvade. Man kunde tro, att det är de Europeiske författarnes fantasi, som inlagt detta hänförande pathos. denna bindande bevisning, dessa ljungande appeller till frihets- och fosterlandskänslan; men en noggrannare bekantskap med s. k. ociviliserade samhällen har noggrannt ådagalagt, att detta ej är händelsen, och det är ju också ganska naturligt. ty tanke-lagarne äro desamma för alla människor, svarta och hvita. Dessa vildar tappa i sanning ej bort sina eftersatser. såsom det skett i mitt stackars betänkande.

Men om beundran för den klassiska litteraturen, såsom inbegreppet af sublim och naiv enkelhet, är en fördom. så är tron på de klassiska språkelementernas par preference själsutbildande förmåga rent af en vidskepelse. Det är min fullkomliga tro, att hvilka elementer af mensklig kunskap som helst. hvilka väl och skickligt föredragas, hafva fullt ut samma formbildande förmåga, och jag ser icke hvarföre medvetandet, att man under elementaröfningarne inhemtar någon verklig för lifvet nyttigt kunskap, skulle göra något intrång på den mycket omordade formela utvecklingen. men man kan i våra skolor nu för tiden icke lära allt på en gång. En aldrig så liten bekantskap med de första grunderna af den nationalekonomiska vetenskapen, som nu börjar på att intaga första rangen bland politiska vetenskaper, skulle den ej kunna utöfva samma välgörande formbildande verkan, som paradigmen i den Grekiska grammatiken. Jag tror till och med, att litet öfning i den för lifvet nyttiga konst, som kallas bokföring, skulle med en väl utarbetad method och väl valda exempel göra ynglingarnes bildning samma formela tjenester som till och med den attiska deklinationen. Det är märkvärdigt hvad människor i alla tider svärmat för form utan innehåll. När man i London går förbi Middlesex fängelser, ser man högt i luften en ofantlig balans, liknande ett par horisontela qvarnvingar kringsvänga med en förvånande hastighet: det är mätaren på kraftutvecklingen af det ryktbara tramp-hjulet, denna genialiska uppfinning för att skaffa fångarne kroppsrörelse. Der utvecklas en kraft, mäktig att drifva det största qvarnverk; kroppsrörelsen är förträfflig. Efter en kvarts timmas rörelse flämta bröstet, darra musklerna, perla svett dropparne, men denna oerhörda

kraft drifver icke ens en liten symaskin. Någoting dylikt är det med tvångsläsningen af Grekiskan för dem, som utom skolan aldrig tänka att sysselsätta sig med detta studium. Äfven här flämta bröstet och perla svettddropparne från unga pannor, man somnar trött, men det ledsamma är, att man vaknar nästan lika trött till förnyadt klättrande i paradigmenas tramphjul; och om, såsom det blifvit sagdt, det är rikedomens på former, som beredt Grekiska språket den tvåtydiga äran att i den pedagogiska gymnastiken intaga tramphjulets ställe, så har sednare tidens utvidgade språkvetenskapliga vetande i detta afseende gjort ganska nyttiga upptäckter, som förtjena att blifva almännare kända. Sanskrit har ätta kasus, men finskan fjorton, och det lärers finnas vissa mongoliska språk, som bära sin förträfflighet i detta afseende ända upp till den aktningssvärda siffran fyratiotvå.

Då de värde reservanterne lagt så mycken vikt på slutorden i den af Utskottet föreslagna resolutionen, vill det synas mig, att de kanske alltför hastigt läst dessa slutord. Utskottet föreslår Riksdagen att besluta en underdänig anhällan att Kongl. Maj:t jemte en sådan anordning, som gör Grekiskan valfri, täcktes föreskrifva vi hvilket eller hvilka läroämnen sålunda dispenserade ynglingar skola i stället undervisas, i ändamål att erhålla ersättning för det mått af kunskap och förståndsutveckling, hvaraf de, genom försakande af det Grekiska språkstudiet, *må anses kunna hafva gått förlustige*. Jag hoppas att ingen må anse den mödosamt afvägda, conditionela ordställningen innebära någon ironi. Utskottet har helt enkelt velat fränsäga sig allt slags försök att på guldvägt uppväga den befarade förlusten. För egen del anser jag den ingalunda oersättlig; och skulle äfven Kongl. Maj:t finna att en verklig förlust eger rum, så betvivlar jag ingalunda att den verkställande Statsmagten, med den högre öfversigt och de obegränsade medel, som stå till dess disposition, lärers finna utvägar till förlustens ersättande. Om öfverhufvud detta lilla Betänkande skulle kunna tillmätas någon grad af förtjenst vid sidan af de redan förut i samma ämne afgifna, så skulle det ligga i den omständigheten att Utskottet icke tillförser sig att af Riksdagen göra ett lärareparlament, utan blygsamt tillstyrker Representationen att inskränka sig till uttalande af de allmänna grundsatser, åt hvilka den önskar att i de till den ekonomiska lagstiftningen hörande stadgar, som från Kongl. Maj:t utgå, bereda tillämpning.

För min del hoppas jag verkligen att Kongl. Maj:t, för hvars nådiga vilja och obetingade förmåga jag hyser oinskränkt tillit, skall i ifrågavarande fall verkligen finna svårigheterna så obetydliga att saken på dem icke behöfver stranda; men en blick på uret här midt emot säger mig att jag redan alltför länge missbrukat Kammarens tålmod och då jag dessutom förnummit att en af mina ärade kolleger i Utskottet, som i detalj är bekant med elementarläroverken och dess anordning, begärt ordet, för att, såsom jag hoppas och förmodar, på ett tillfredsställande sätt utreda, huru det förhåller sig med dessa förmenta svårigheter, vill jag ej längre uppehålla Kammarens ledamöter och inskränker mig att anhålla om bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Herr Hazelius: Sedan tre lärde män afhandlat principerna och uppehållit sig på den lärda sidan, må det mig tillåtas att hålla mig på

den praktiska och reala sidan af saken, hvilket jag vill göra genom att söka vederlägga den kritik af vårt Betänkande, som den aktade reservanten afgifvit. Reservanten har ganska rätt uti, att ej anse sig behöfva afhandla »Grekiska språkets betydelse för klassisk språkbildning och dess litteraturs höga vägt», men han har icke rätt på grund af det af honom föregifna skäl, att Utskottet skulle hafva erkänt, att de ynglingar, som icke läsa Grekiska, derigenom ginge förlustige af förståndsutveckling. Ett ännu mera afgörande skäl finnes att förbigå afhandlandet af Grekiska språkets förträfflighet och detta är, att under den nära fyratioåriga strid, som rörande undervisningsfrågorna egt rum, har jag aldrig hört eller läst någon, som dragit denna förträfflighet i tvifvei, hvarför också ett försvar i berörda syftning är alldeles obehöfligt. Det vore verkliga detsamma, som att, såsom ordspråket säger, vilja slå in en öppen dörr. Men derom gäller nu icke heller striden, utan denna är derom, huruvida läsningen af Grekiska språket skall för de ynglingar, som läsa Latin, vara tvungen, eller ock frivilligheten bunden vid det olämpliga vilkoret af att ega en svag läsförmåga.

Reservanten har icke väl vägt Utskottets ord, då han yttrar, att Utskottet skulle hafva erkänt, att de, som ej läsa Grekiska, gå miste om förståndsutveckling. Utskottets ord äro: »den förståndsutveckling, hvaraf de må anses kunna hafva gått förlustige.» Uttrycken innebära att man lemnar förlusten derhän, ty orden »må anses kunna hafva» är icke detsamma som »hafva.» Likaledes har reservanten icke rätt, då han säger, att Utskottet *afvisat* de framställda förslagen till ersättningsämnen för dem, som icke läsa Grekiska. Utskottet har tvärtom såsom ersättningsämne förordat Engelska språket, men dock icke infört detta förordande i sjelfva sitt formulerade förslag, naturligtvis af det skäl, att Utskottet ville förebygga all tvist om de särskilda ersättningssätten. Detta är något helt annat än att *afvisa* dem.

Jag kommer nu till de hinder, som reservanten påstår skulle möta för införandet af Engelska språket såsom läro- och ersättningsämne i stället för Grekiskan. Men först några ord om Engelska språkets lämplighet såsom ersättningsämne. Med undantag af dem, som egna sitt lif åt klassisk språkforskning eller åt Grekiskt lärarekall, måtte det vara högst få, hvilka, sedan de lemnat läroverken, slå upp en Grekisk bok för att njuta af litterär sysselsättning. Deremot, huru många äro icke de, hvilka erhålla en upptriskande och bildande läsning af ett språk sådant som det Engelska med dess rika litteratur i religiöst, historiskt, politiskt och veten-kapligt afseende och framför allt i den vår tid så egna romanen, der Engelska litteraturen framstår såsom ett hittills upphunnet mönster! Jag frågar då, om det kan finnas något tjenligare ersättningsämne än Engelska språket? Och om det icke är en stor brist att detta så nödvändiga språk endast är frivilligt på den så kallade klassiska linien, samt detta blott i sjunde eller högsta klassen?

Reservanten har icke valt den lättaste vägen, för att visa huru Engelska språket skulle läsas på klassiska linien. Han har nemligen ej sett annan utväg dertill, än att låta dem, som befrias från Grekiska, ifrån och med femte klassen, läsa Engelska tillsammans med dem, som nu hafva rättighet att frivilligt dertill anmäla sig i sjunde klassen, i följd hvaraf han banar sig väg till nödvändigheten af en ny aflönad lärares anställ-

ning. Men det finnes en enklare väg, som icke kostar ett öre. Denna är att låta dem, som från femte klassen på klassiska linien befrias från Grekiska, läsa Engelska tillsammans med dem, som läsa Engelska på reala linien från tredje klassen. Att desse sednare läst Engelska i tvååne är, men blott tre timmar i veckan, kan ej bilda något hinder för gemensam undervisning. Tvååne läslag kunna bildas och undervisningen ske på flera sätt. Antingen kan läraren läsa med en afdelning under det den andra sysselsättes med skriftliga öfningar, eller ock kan läraren låta de nykomne, sedan de inhemtat någon grammatikalisk kunskap, följa med såsom åhörare under det de andra mera försigkomna explicera, hvilken sednare method så mycket lättare bör med fördel kunna användas, som de, hvilka äro de nykomne, både äro äldre och hafva förut läst Latin, samt således förut hemtat icke blott en verklig hjälp, genom modersspråkets ordförråd, utan äfven den föregifna undergörande kraften af det förståndsbyggande Latinet. Användningen af två läslag är alldeles icke något ovanligt, och sådant kan således alldeles icke möta någon svårighet. Det har naturligtvis aldrig varit Utskottets mening, att, såsom reservanten tager för afgjort, man skulle använda lika mycken tid på läsningen af Engelska som af det Grekiska språket, ty det förra fordrar icke fjerdedelen af den tid som det sednare, och Utskottet har antagit, att den öfverskjutande tiden skulle kunna användas till de ganska lämpliga skriföfningar, som nu äro stadgade, exempelvis i det Franska språket, eller med något annat läroämne.

Reservanten yttrar, att genom bifall till Utskottets förslag skulle de från Grekiskan befriade, men som läsa Latin, icke komma att undfå en »harmonisk» och »helgjutens» bildning. På mig och många med mig verka icke dessa båda väl bekanta slagord. De äro »verba et præterea nihil.» På samma sätt förhåller det sig med uttrycket, att de från Grekiska frikallade icke få någon systematisk realbildning och blott en stympad klassisk. Men huru kan den reala bildningen blifva icke systematisk blott derigenom att man jemväl får läsa Latin? Jag hade trott, att något system icke derigenom skulle anses hafva blifvit brutet. Jag kan väl förstå att Latin kan vara öfverflödig för reala bildningen, men omöjligt att denna skulle blifva *sämré* derigenom. Äfven får jag fråga, hvilket ämne icke är stympadt? I den matematiska undervisningen i skolan fattas all kännedom om beskrifvande geometri, om analytisk geometri, och om hela den högre kalkylen. I geografin läser man en kort och knapphändig lärobok, men icke Ritters hela »Erdkunde». Likaså i historien och alla andra ämnen. De klassiska studierna måste dela alla de öfrigas lott, och kunna ej hafva rätt att ensamne vara fullständiga. Jag aktar högt den klassiska bildningen; och fastän den för mig icke är bildningens rot, utan dess krona, så går min vördnad icke så långt, att göra den till ett afgudabeläte.

Reservanten har äfven sagt, att de från Grekiskan befriade skulle komma att sakna ett väsendtligt element i den klassiska bildningen, hvilket menligt skulle inverka på Latinundervisningen, som i sitt högre studium skulle kunna draga mycken fördel af lärjungarnes kännedom af det Grekiska idiomet. Jag får dock dervid erinra, att för närvarande äro fordringarne till afgångsexamen, i afseende på de Latinska stilproffen och

och de muntliga förhören sådana, att hvar och en skolman måste medgifva, att ynglingarnes tid är fullt upptagen med att inhemta tillräckliga kunskapsmått i detta ämne, och att ingen eller föga tid blir öfrig för anställande af någon komparativ språkundervisning. Och om så också ej vore, kunde det väl ej blifva någon stor olägenhet att under Latinundervisningen somlige, som icke läst Grekiska, singe åhöra några minuters jämförelseutflygt till Grekiskan.

Jag kommer nu till det vilkor, som för närvarande är bestämdt för att åtnjuta befrielse från läsningen af Grekiska, nemligen »den svaga förmågan.» Reservanten säger, att, så vidt han kan se, icke någon annan fördel af den utaf Utskottet förordade anordningen skulle vara att vinna, än att de lärjungar, som icke kunna på klassiska linien fullständigt följa undervisningen, besparas den förmenta förödmjukelsen att erkänna denna sin oförmåga. Till en början får jag erinra, att Utskottet alldeles icke erkänt, att de svaga förmågorna böra gå på ena linien och de starka på den andra. Tvärtom hafva vi trott, att å båda linierna kunna finnas svaga och starka förmågor, men att ingen viss förmåga har uteslutande rätt till någondera linien. Deremot anser jag reservanten hafva fullkomligt rätt, då han säger, att det ingalunda är de mindre bemedlade och deras barn, som med begärlighet begagna den nu tillättna friheten att slippa Grekiskan. Men hvaraf kommer det, att de mindre bemedlade barnens föräldrar och målsmän äro mer än de mera bemedlades angelägna om att barnen skola få läsa Latin och Grekiska? Jo, mine Herrar, af det enkla skäl, att Latin och Grekiska i det afseende äro verkliga brödstudier, att man genom dessa språks lärande har lättast hopp om att, äfven med måttliga gåfvor, få ett någorlunda godt bröd snart, samt vid mognare är ett ganska godt, stundom de bästa, detta land har att erbjuda. Samma säkerhet vinner man icke genom realstudier, genom matematik och lefvande språk. Beviset är den stora mängd af ynglingar, hvilka, efter genomgåendet af Teknologiska institutet, sakna all anställning äfvensom alla brödlösa civilingenjörer. Se här det ganska naturliga skälet hvarföre mindre bemedlade barn företrädesvis äro angelägna att läsa de gamla språken. Dessa och deras föräldrar äro också mera tillgänglige för lärarnes afrådan att begagna den gifna läsfriheten, än mera bemedlade föräldrar äro. Att en sådan afrådan finnes, är allmänt känt, och är äfven i dag af den andra talaren medgifvet. Jag återkommer till det för befrielsen från läsningen af Grekiskan nu stadgade vilkor eller »den svaga förmågan.» Huru skall det, enligt skolstadgan, tillgå, för att utröna denna svaga förmågas tillvaro? Jo, fadern eller målsmannen skall för läraren i Grekiska språket anmäla sin gosses svaghet, läraren för rektorn, denne för läroverkskollegiet och kollegiet åter för skolans eforus, som slutligen i sista hand skall pröfva den svaga förmågas befintlighet. Huru många omvägar således och svårigheter för att uppnå en så enkel sak? Redan för ynglingen kan domen ej vara likgiltig, och mängen fader anser det vara en half skymf att hans son skulle hafva svårighet att läsa. Hvilka omvägar för bifall till en så enkel önskan som den att befrias från Grekiskan! Instanserna för att afgöra saken äro flera, än då Konungen skall utnämna en embetsman eller en universitetslärare. Men tiden är verkligan inne att utrota en grundfalsk föreställning ur vårt

skolväsende, den nemligen att de goda hufvudena böra gå den klassiska och de sämre hufvudena den reala vägen. Intet skäl finnes till denna besynnerliga men vanliga föreställning. Jag vill i detta hänseende icke uttala min hela tanke, den skulle måhända anses såsom paradox, men jag påstår, att de, som hafva de viktigare göromålen på ett handelskontor, der stora affärer skötas; hvarje godsegare, som har stor ekonomisk verksamhet, hafva mycket större behof af bildande kunskaper och insigter än tre fjerdedelar af våre embetsmän, civile och militäre. Ja, jag går till och med så långt att påstå, att hvarje bildad handtverkare, som utför ett godt och dugligt arbete, der förståndsberäkning, noggrannhet och smak ifrågakomma, måste i och för sitt arbete anstränga sina själskrafter mera än ganska många embetsmän. Detta anspråk af embets- och tjänstemän, att de hufvudsakligen skulle hafva behof af intelligensen, och hvilket icke är det enda af deras mindre behöriga anspråk, saknar all grund i verkliga förhållandet.

Reservanten säger, att genom bifall till Utskottets förslag läroverkets verksamhet skulle förryckas och invecklas samt ytterligare näring gifvas åt den oroande och förlamande känsla af osäkerhet, som uppkommer genom upprepade ändringar i läroverksordningen. Ja, äfven jag älskar ej täta förändringar i allmänhet, men så snart de äro nyttiga och nödiga, böra de utföras. Men besynnerligt är, att man, rörande denna frågan om Grekiska språkets frivillighet, yttrar sig, såsom om det vore något nytt som föreslås, och hemtar derifrån hindren för dess utförande. Frivilligheten finnes ju redan, men dervid är fästadt ett orimligt vilkor, som bör bortfalla. Och Utskottet har endast velat gifva en lämpligare form åt det redan medgifna. Då reservanten talar om förryckning i läroverksordningen, ifall Grekiskans läsning skulle frigöras, så får jag fästa uppmärksamheten derpå, att Grekiskan varit ett valfritt ämne alltifrån år 1849 och till år 1859, då den sammanfördes med Latinet, intill 1865, då ånyo befrielse egde rum för svaga förvägor. Således har valfrihet egt rum under loppet af nära 20 år, med undantag af tiden från 1859 till 1865. Har verkligen under denna tid en sådan förryckning och inveckling herrskat, som reservanten påstår? Huru hade det då varit möjligt att Svenska läroverket skulle under denna tid hafva gått så berömvärdt framåt? Och detta just från den tid, då de gamla språken blefvo frivilliga? Hvarföre vill man då icke erkänna frivillighetens grundsats och låta det bero af målsmannens önskan och ej af svag förmåga att vinna denna frihet? Jag upprepar ännu en gång: den klassiska bildningen har sitt stora ändamål; men man måste erinra sig hvilka medborgare det är, som lagligen och författningsenligt måste kunna Grekiska? Hvilka äro desse? Må man ihågkomma att man kan blifva filosofie doktor utan att kunna Grekiska; likaledes vinna den högsta juridiska graden och den högsta medicinska graden; man kan blifva universitetslärare i alla ämnen, utom theologi och Grekiska, lärare vid alla läroverk i alla ämnen utom Grekiska — allt utan att kunna ett enda ord Grekiska. Det är således endast för prester och för dem, som vid skolorna eller universiteten blifva lärare i Grekiska språket, som detta är ett nödvändigt läroämne. För dessa få skall således hela den på den klassiska linien studerande Svenska ungdomen tvingas att lära sig Grekiska! Är sådant rimligt?

Ett exempel huru man kan så fördjupa sig i kärleken till den klassiska forntiden, att man alldeles glömmet sitt eget, har lemnats oss i dag, då jag med förvåning hört en föregående lärd talare yttra, att han icke visste, hvad man menade med det fornnordiska språket, om dermed menades det språk, som talades af Odin och Asarne? Ja, mine Herrar, man har så lätt förblinda sig af Demosthenes' ljungande blixtar, att man glömt att det finnes ett fornnordiskt språk som med herrliga alster blomstrade i en del af vår nord, på Island, 1,000 år efter Odin och hans Asar. Man förälskar sig så i Latium och Hellas, att man förlorar känslan för och kunskapen om den egna fosterländska bildningens frukter.

Ett enda ord vill jag tillägga. Alla de skäl, som man anfört mot bifall till Utskottets förslag, äro, såsom jag tror, blott skenskäl. Men det finnes ett verkligt. Det är icke ett godt skäl, men ett starkt skäl, ett skäl för hvilket jag såsom protestant icke höjer mig, men hvars faktiska tillvaro jag ej kan neka. Det är det gamla, kända, för bevis ofillgängliga, ganska ärliga: »Non possumus».

Jag yrkar på bifall till Utskottets hemställan.

Grefve Sparre, Eric: Efter de värtaliga anföranden vi nyss hafva hört, är jag så mycket mer tveksam att uppträda, som jag väl känner, att de flesta af dem, för hvilka jag talar, icke äro stämda för den äsigt jag ämnar framställa. Jag fruktar, att de skäl jag kan anföra möjligen skola betraktas endast såsom »skenskäl»; men de äro åtminstone dikterade af en ren öfvertygelse.

Den värde talare, som uppträdde den tredje i ordningen, sade att vi icke borde konstituera oss till ett lärareparlament. Hvad har då han sjelf, äfvensom den ledamot, som sist yttrade sig, talat för? Regeringen har yttrat sig och Representationen framställt sin äsigt i ämnet, hvarefter Regeringen fattat sitt beslut, och fastän Regeringen funnit sig nödsakad att vidtaga en förändring i hvad som på grund af Representationens uttalade mening blifvit stadgad, skulle vi dock nu åter begära en förändring och låta påskina att vi äro de ende, som förstå saken. Är det parlamentarisk takt, så vet jag icke hvad dermed menas. Om Sverige vore en ö i oceanen, långt skiljd från den öfriga världen, så kunde vi organisera våra läroverk som vi ville, utan afseende på den allmänna civilisationen. Men det är icke så; vi äro i förening och sammanhang med andra länder och kunna icke söndra oss derifrån utan att blifva efter och stå tillbaka. Sverige är ett litet land, hvars språk icke är känt utom dess egna gränser. Vi kunna ej ens utgifva läroböcker på detta språk, åtminstone ej sådana som begagnas vid universitetet, och flera af våra vetenskapsmän, Berzelius och andra, hafva måst utgifva sina lärda arbeten på ett främmande språk. Man har talat om civilisationens kedja, och, mine Herrar! man kan icke ostraffadt utbryta en länk derutaf. Om Latinet hvilat på Grekiskan, hvarpå hvilat då denna sednare? Den är bryggan, hvarpå den rika österländska litteraturen öfvergick till Europa, och derföre är Grekiskan nödvändig, äfven om vi kunna undvara de österländska språken. Jag hyser all aktning för Utskottets Betänkande och de äsichter, som dikterat detsamma; men jag måste säga att, om skälen för Grekiskans bibe-

hållande äro skenskal. så äro en del af Utskottets argumenter minst sagdt besynnerliga. I Betänkandet förekommer på sid. 5: »För ett litet folk som vårt, hvars språk högst få utlänningar göra sig mödan att lära sig, är det en nödvändighet att studera flera främmande; och då ej blott alla de sydeuropeiska, nu lefvande språken, utan äfven till en högst betydlig del det Engelska, länat sitt ordförråd från Latinet, lärer någon insigt i detta språk, äfven i praktiskt afseende, erbjuda flera fördelar. Dertill kommer, att den Romerska odlingen utöfvat en genomgripande inverkan på de nyuropeiska samhällenas bildning och rättsväsende, under det den Grekiska bildningens inflytelse hufvudsakligen inskränker sig till den högre spekulationen, dikten och de sköna konsterna». Skulle vi bestämma oss för det sorgliga beslutet att icke följa med civilisationens framsteg, derföre att vi äro ett litet folk? Just detta synes mig vara ett skäl att vi måste försöka följa med andra länder, och kunna icke de utbryta denna länk ur civilisationens kedja, så kunna icke heller vi göra det. Det är förnedrande för vårt land att säga, att vi icke kunna ernå den högre lyftning, som spekulationen, dikten och de sköna konsterna medföra åt dem som idka och studera dessa ämnen. — En talare har sagt, att, då han examinerade vid universitetet, han kommit i erfarenhet deraf, att Grekiska språket vore ett ämne, hvori i allmänhet mindre väl undervisades. Skulle det vara ett skäl att utdöma hela denna branche af vetande, derför att en och annan lärare illa undervisar deruti? Det skulle i sanning vara att, såsom ordspråket säger, »utkasta barnet med badvattnet». — Man säger, att man icke sett något praktiskt resultat af Grekiskans läsning. Hvad menar man då dermed? Jag trodde att förståndets odling och utbildning vore det praktiska resultat, hvartill elementarläroverken sträfvade, och att, om språkstudierna dertill bidroge, de borde bibehållas. — »Man borde i stället studera national-ekonomi», säger den värde talaren. Jag har temligen länge studerat detta ämne, och det vore väl, enligt min åsigt, det minst lämpliga att i stället införa i våra skolor. — »Vi äro», sade samma talare, »icke jemnbördige med andra nationer i fråga om språk, och vi borde eftersträfva den kunskap, hvarigenom man kan läsa utländske författare, och icke blott uppklättra på paradigmernas stegen». Det är just det vi begära, och om det icke är så staldt, så låtom oss förändra det derhän. — Man talar om, att ynglingarne jägtas och öfveransträngas. Jag tror ej så är förhållandet, och att talet derom öfverdrifves. Jag har nu sjelf en son i skolan, som jag noga följer, och jag har ej funnit honom på något sätt öfveransträngd, fastän han äfven åtnjuter undervisning i Grekiska. — Jag har med förvåning hört en talare säga, att en person, som sitter på ett handelskontor, har mera arbete än tre fjerdedelar af våra embetsmän. Då vore deras antal i sanning alltför öfverflödigt. — Sjelfförgudningen skulle vara mindre, säger man, om man läste ett och annat stycke ur Plato. Men huru skulle det tillgå, då man icke kan läsa Plato. Man inhemtar icke dessa språk, då man blir äldre, och jag har hört många män beklaga att de icke i sin ungdom fått lära dem. För min del läser jag ännu med nöje de Grekiska författarne, och jag tror att det är många som göra det. Den, som läst Plato och framför allt Aristoteles, måste beundra visheten och de djupa kunskaperna hos dessa författare, som redan då anade

hvad som först under våra dagar kommit till klarhet. Och om man slutligen kunde komma så långt, att man kunde på grundspråket läsa den bok, som framför andra benämnes ensamt med detta namn, jag menar bibeln, så tror jag att detta väl kunde förtjena uppoffringen af några timmar i veckan utaf barnets undervisningstid. Hvad det skulle hafva för inflytande på vår bildning att studera Mongolernas och Lapparnes språk, det förstår jag icke. Icke kan väl deras litteratur ersätta eller på något sätt jemföras med den Grekiska eller Romerska. »Man skulle lära Engelska språket för den utmärkta romanlitteraturen». Men denna har nog retelse för att mana till detta spraks studium; och känner man till de gamla språken, så äro de moderna lätt lärda.

Jag skulle trötta Kammaren genom att anföra flera skäl. I tjuugu år har denna fråga varit föremål för Svenska Representationens behandling. Man har gått öfver än åt den ena sidan och än åt den andra. Jag vet icke om hela inrättningen att ställa våra elementarläroverk på två linier är lycklig. Jag betviflar det; man har åtminstone i andra länder gjort försök dermed, som man snart frångått och i stället inrättat särskilda läroverk för den klassiska, och särskilda för den reala bildningen. Att göra tre linier i våra läroverk tror jag vara omöjligt. Lärarne sjelfve äro emot en sådan förändring och säga, att många lärotimmar skulle komma att förspillas och ej kunna väl användas. Af Utskottets yttrande att »läroverket måste lämpas efter det största antalets behof», skulle man tro, att antalet af lärjungar på den reala linien vore öfvervägande. Men så är icke förhållandet; det är endast omkring en fjerdedel, som icke studera de klassiska språken, och desse lärjungar äro vanligen icke de mest beundransvärde. Om vi fortgå på denna bana och nu inrätta en tredje linie, fruktar jag att vi icke derigenom medverka till den läroverkens blomstring och utveckling, som vi alla önska, utan i stället påskynda upplösningen.

Jag instämmer med dem, som yrka afslag å Utskottets förslag.

Många ledamöter hördes nu ropa på proposition.

Herr Hasselrot: Jag vill se saken enkelt och från den praktiska sidan. Det fanns en tid, då lärjungarne i våra skoloringo läsa Latin utan att läsa Grekiska. Jag känner många af dem, som då gingo genom skolan. De inhemtade då, i stället för Grekiska, Engelska språket, som de lärde läsa och tala, och inhemtade i naturvetenskaperna så goda förkunskaper, att det blef dem kärt att fortsätta studiet deraf sedan de lemnat skolan. Jag har sjelf genomgått ett elementarläroverk, då Grekiskan lästes såsom obligatoriskt ämne. Då jag tänker efter, hvad nytta jag haft af min kunskap i detta språk, hvars läsande upptog en stor del af tiden, har den varit mycket ringa, om någon, och egentligen bestått deruti, att jag förstått några vetenskapliga termer, hvilka jag väl kunnat lära på annat sätt. Deremot uppkom en brist, som jag ganska djupt erfarit, nemligen den att jag icke fick läsa Engelska språket, och hvilken brist jag först då jag redan inträdt på tjenstemannabanan med stor ansträngning sökt afhjelpa, och naturens stora bok har för mig varit tillsluten ända intill min medelålder, då jag sökt kunskap äfven i detta rika ämne. Jag frågar nu: hvilket som kan vara bäst och vigtigast att känna till

detta gamla döda språk eller det språk, som läses och talas öfver hela världen? Just derföre att vi icke »bo på en ö i oceanen, afskiljda från den öfriga världen», är det för oss af vigt att känna detta språk, som är så allmänt utbreddt, som har så rik litteratur och hvarmed man reder sig hvart man kommer. Så enkel är saken för mig. Man hör talas om det stora nöjet af att läsa Plato och Aristoteles och till och med bibeln på urspråket. Men huru många kunna verkligen detta? Jag tror att man kan läsa dessa böcker med samma nöje i öfversättningar, åtminstone lärer det ej vara många, som komma så långt i Grekiskan att de kunna rätta dem, som hafva öfversatt bibeln. De, som skola bli embetsmän, böra icke tvingas att läsa ett ämne, som ej är för dem gagneligt. Man talar om svårigheten att tillämpa denna nya ordning. Men den är icke ny; den tillämpades år 1856. och kunde det då låta sig göra, må det väl äfven kunna ske nu. Jag instämmer med en föregående talare: detta »non possumus» är endast de obotfärdiges förhinder.

Ropen på proposition förnyades.

Herr Arrhenius: Jag har redan förut uttalat mina äsigtter om vår tids bildning, jemförd med den klassiska, och dervid haft tillfälle antyda, att jag icke kan förena mig med dem, som anse, att lärd bildning endast finnes hos dem, som läsa de klassiska språken, och på det af näst föregående talare fällda yttrandet, att vi icke skulle följa med vår tids civilisation, om Grekiska språkets studium skulle upphöra att vara obligatoriskt, får jag svara, att civilisationen har en helt annan och alltför hög betydelse för att den skulle kunna vara beroende af det ringa kunskapsmätt, som i detta ämne meddelas i våra elementarskolor.

Jag värderar Grekiskan högt och är öfvertygad, att studiet af detta språk icke skulle lida af den förändring, som här är föreslagen; och visst är, att en ganska hög bildning kan egas af personer, som hvarken läst Latin eller Grekiska. Derföre, då här icke är fråga om annat än att, ifrån ett obligatoriskt göra Grekiskan till ett fritt ämne, kan jag icke annat än instämma med Utskottet, öfvertygad att studiet af detta språk icke skall förlora derpå, ty finnas blott goda lärare, är jag viss på, att flertalet af de ynglingar, som läsa Latin, äfven skola egna sig åt Grekiskan.

Jag har af åtskillige mycket skicklige skollärare erhållit den upplysning, att, då Grekiskan var ett fritt läroämne, fanns ingen betydlig minskning i antalet af dem, som vid skolorna läste detta språk. Nu läsa många Grekiskan nödde och tvungne: blir den ett valfritt läroämne, så blir det ock en hederssak att läsa detta språk, och sannolikt skola i våra skolor de fleste lärjungar, som läsa Latinet, äfven hädanefter läsa Grekiskan.

Det är ett anmärkningsvärdt förhållande, att, då Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 9 Oktober 1863, angående embetsexamina vid universiteten i Riket, icke sätter Grekiskan som ett obligatoriskt ämne för någon embetsman, bestämmer skolstadgan af den 12 Maj 1865, att de lärjungar, som med svårighet kunna följa undervisningen, det vill säga de mindre begåfvade, kunna dispenserast från detta språk. Häraf skulle man kunna komma till den slutsats, att dessa skulle vara mest lämplige till embetsmän, eftersom det just för dessa är föreskrifvet att de ej behöfva ega någon kännedom om Grekiska språket! Detta kan

väl dock naturligtvis ej vara meningen, och lika visst som vi ega bildade embets- och tjänstemän, utan att dessa fått sin bildning genom Grekiskan, lika visst är det att personer utom embetsmannaståndet finnas, som äro prydnader för vår nation och mönster af den bildning som tillhör vår tid, utan att de idkat hvad man kallar klassiska studier.

Reservanten har anfört, att, om Utskottets förslag blefve antaget, skulle följden blifva »en fullständig systematisk realbildning och en stympad klassisk».

Jag fruktar ej, att följderna för den sednare linien skulle blifva de antydda, och har för min del ingen högre önskan, än att man på den reala linien hade lika många och lika dugliga ämnen som på den så kallade lärda linien, ty den förra är för samhället af aldru största vägt.

Under det jag således önskar, att den reala linien måtte blifva lika talrikt besökt som den så kallade lärda, kan jag icke annat än instämma i Utskottets framställning, att Grekiskan må blifva ett fritt ämne vid våra elementarläroverk, och jag gör detta så mycket heldre, som dispensen icke beror på ynglingen utan på föräldrarne, som härvid hafva att besluta hvad de för sina barn finna vara nyttigast.

Jag anhåller om bifall till Utskottets Utlatande.

Grefve Wachtmeister, II.: Ehuru jag ingalunda är en vän af långa tal, anser jag mig dock som motionär skyldig att yttra några ord i frågan.

Jag hade icke trott, att jag skulle behöfva beröra den klassiska sidan af saken, och jag tror, att utgången af denna fråga inverkar föga på den så kallade klassiska bildningen; men då diskussionen kommit in på detta fält, ber jag att med några ord få tillkännagifva min uppfattning af denna bildning.

Hvad som fordom kallades klassisk bildning, var icke något annat än vår nu så kallade humanistiska bildning. Skälet, hvarför de klassiska språken lägo till grund för denna bildning, var det, att allt, som den tiden fanns läsvärdt, var skrifvet på dessa språk, och att de andra språken voro så outvecklade, att de icke kunde tjena till föremål för andens utbildning.

Huru stora förändringar i detta afseende inträffat, behöfver jag icke påpeka, och följaktligen måste eftergifter ske från den gamla ståndpunktens sida. Den, som nu vill fasthålla den satsen, att de gamla språken utgöra grundvalen för vår bildning, han råkar i samma fara som en byggnästare, hvilken icke har medel till sjelfva huset, derföre att han kostat för mycket på grunden. Jag erkänner villigt, att Grekiskan är ett vackert språk, och de, som halva fallenhet derför, må egna sig deråt; men jag bestrider, att det är ett oeftergiftligt vilkor för den humanistiska bildningen.

Jag frågar, hvilket är nu ett vilkor för humanistisk bildning: att utantill lära sig explicera några sidor af Xenophon och rapsodier af Homerus — jag säger *utantill*, ty om man lägger för de flesta af dem, som genomgått våra elementarläroverk, en Grekisk bok, som de icke förut läst, hafva de ungefär samma lätthet att tyda den, som om det vore Syriska eller Arabiska — eller att lära sig ett språk, som talas af hela den civiliserade världen?

Svaret är icke tvifvelaktigt, om vi se saken som den bör ses och icke sådan, som den af klassicitetens förfäktare konstrueras.

Jag kan ej heller erkänna några oöfvervinneliga svårigheter för de förändringar i undervisningens ordnande, som skulle blifva en följd af förslaget antagande, men Utskottet har icke ansett tillståndigt att ingå i detaljer härom.

Reservanten har anført. att studiet af Latinet skulle tillfogas en svår stöt genom Grekiskans borttagande som obligatoriskt läroämne, enär den komparativa undervisningsmetoden då icke kunde tillämpas.

Jag bestrider detta argument, ty dels tillämpas, som jag vet. i allmänhet denna method icke hos oss; och skulle någon gång läraren vilja jemföra språken, så taga de, som icke läsa Grekiska, deraf icke någon skada.

Reservanten har slutligen yttrat, att det icke vore någon särdeles fördel, att Engelska språket lästes på de för Grekiskan anslagna timmar.

Jag är af en alldeles motsatt åsigt och stödjer denna på den erfarenhet, jag sjelf i mina skolar gjort och den jag vunnit under tillsynen af mina barns uppfostran.

Undervisningen i lefvande språk är i våra elementarläroverk långt ifrån tillfredsställande, och därför måste barnen utom skolan undervisas i dessa ämnen, hvilket för dem ökar ansträngningen. Kunde nu undervisningen ordnas på ett sätt, att detta ej längre vore behöfligt, anser jag dermed mycket vara vunnit.

Jag skulle ännu kunna hafva mycket att anföra för rigtigheten af min åsigt: men vill ej längre trötta Kammaren.

Jag vill blott säga, att den af Grefve Sparre anförda omständigheten, att vi äro ett litet folk, som icke kunna bryta oss en egen väg, utan äro beroende af de stora nationerna, utgör för mig ett skäl, att vi böra bortkasta klassicitetens lyx och i stället, genom inlärandet af något af de stora nationernas kulturspråk, lätta vår samfärdsel med dessa.

Jag yrkar bifall till Utskottets Utlåtande.

Talrika och häftiga rop på proposition hördes änyo.

Herr Nordenfelt, Leonard Magnus: Allt sedan jag i Skara nödgades mot min vilja läsa Grekiska, har jag med intresse följt denna fråga, och har jag icke sedan funnit något skäl anfördt, som förmått mig att frängå min öfvertygelse om nyttan att borttaga af detta tvång.

Valfrihet i undervisningsämnen inom skolan vore väl i allmänhet önskvärd, om tillräckliga lärarekrafter funnes att tillgå, och att medgifva den särskildt i detta fall synes mig medföra öfvervägande fördelar, hvar emot de olägenheter och de svårigheter, som häremot blifvit uppstaplade, icke, enligt min öfvertygelse, äro oöfverstigliga, om man går dem till mötes med aldrig så litet god vilja, men det synes vara denna som saknas. Engelska språket, skriföfningar i detta och andra språk, problemräkning, ritning med flera öfningar på lärorummet kunna påtagligen väl upptaga den tid, som blifver ledig, och äfven om vissa ynglingar skulle få några timmars frihet, finner jag ej dermed någon olägenhet.

Under den nuvarande öfveransträngningen i skolorna (hvilken eger rum, ehuru mycket man nekar, att så är förhållandet), lemnas icke till-

fälle för ynglingen att utveckla sin egen personlighet, en sysselsättning som jag anser vara af aldra största vikt.

Man har talat om de stora fördelar, som genom åtnjutande af undervisning i Grekiskan skulle tillskyndas de ynglingar, hvilka egna sig åt embetsmannabanan.

Jag vågar påstå, att dessa fördelar endast existera i inbillningen, och hvad särskildt beträffar den påpekade större lättheten, att efter åtnjuten dylik undervisning inlära en hop tekniska termer, så medför denna omväg ej någon tidsvinst, och dessutom är detta ett så obetydligt skäl, att det ej förtjenar läggas i vägskaalen.

Man vill påstå, att afsigten med Utskottets förslag vore att helt och hållet undertrycka den Grekiska bildningen. Detta har nu icke påyrkats, men jag befår mycket, att vi komma derhän, om den nu framställda billiga önskingen icke bifalles. I stället för att motverkas, befordras genom denna förändring den klassiska bildningen i landet, derigenom att flera ynglingar komma att läsa Latin än som nu kunna göra det, då de tillika nödgas att läsa Grekiska.

En talare har ordat om tidens ringa värde under skolären och om den hufvudsakliga vigten af förståndets utbildande. Jag erkänner riktigheten af denna sednare sats: men kan ej betrakta den förra ur samma synpunkt som den värde talaren. Jag anser nemligen, att gossens tid är af högt värde och användes bättre, i den mån detta användande besparar tid för mannen. Hvad mig personligen beträffar, hade jag vid mogna år vunnit betydligt i tid, om jag i stället för Grekiskan i skolan fått lära mig moderna språk, hvilkas kännedom jag sedan under manna-åldern nödgats tillägga mig under användande af ganska mycken tid, som måste tagas från angelägna göromål.

Hvad beträffar den komparativa språkundervisningen, hvilken af några talare så högt uppskattas, så kan jag för min del icke finna någon särdeles olägenhet ligga deri, om denna del af undervisningen blefve uppskjuten till universiteten.

Att man i allmänhet efter den undervisning i Grekiskan, som meddelas i skolorna, skulle komma derhän att kunna läsa våra religionsurkunder på originalspråket, anser jag vara ett något djerft påstående.

Det finnes ty värr många prester, som ej kunna detta, åtminstone ej med nödig kritisk förmåga.

Jag vill ej längre uppehålla, utan slutar med att förklara, att så länge det nuvarande förhållandet kvarstår, utom de rent praktiska olägenheterna, det, enligt min åsigt, ligger något moraliskt ondt deri, att de ynglingar, som önska befrielse från Grekiska (hvilket alltid vinnes af dem som med kraft vilja det), antingen måste säga en osanning eller underkasta sig en förödmjukelse och dessutom lärarnes godtycke.

Jag yrkar bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Beckman: Denna diskussion skulle ännu länge kunna fortsättas; men jag har talat nog och skall därför fatta mig kort, hvartill är så mycket större skäl, som jag tror mig hafva funnit, att man här vinner mera med korta än med långa tal.

De argumenter, som från den motsatta sidan blifvit framställda, äro

icke alla af den art, att de behöfva vederläggas. Jag har begärt ordet för att yttra mig endast om några faktiska förhållanden, dertill föranledd af frågan om hästa sättet att sysselsätta de dispenserade ynglingarne.

Utskottet har i detta afseende icke bestämdt yttrat sig, utan endast gifvit en fingervisning till Engelska språket; men denna häntydning har blifvit med stora sympathier omfattad af åtskillige talare.

Frågan är nu, om detta förslag verkligen är så lätt att verkställa, som i synnerhet en af talarne från motsidan sökt ådagalägga.

Jag vill icke säga, att Representationen bör föreskrifva, huru allt skall gå till; men den bör få veta, hur det *går till*, för att kunna bedöma möjligheten af en föreslagen förändring.

Läroverken äro, har en talare erinrat, redan förpligtade att på klassiska linien meddela lärjungar, som det ästunda, undervisning i Engelska språket under de två sista åren af skoltiden; det kan då, menar han, icke förefinnas någon synnerlig svårighet att åt de från Grekiskan dispenserade lärjungarne inom sjunde klassen finna åtminstone två timmars undervisning i Engelska, nemligen samtidigt med dem, hvilka frivilligt läsa detta språk. Häremot får jag anmärka att då de dispenserade redan från femte klassen, således under fyra föregående år, sysselsatt sig med Engelska språket och detta icke mindre än 6 timmar i hvarje vecka, så lära de icke nu kunna skörda mycken frukt af att sammanföras med idel nybegynnare. Vill man verklighet och icke sken, så nödgas man åt de dispenserade äfven i sjunde klassen anslå särskilda lärotimmar i Engelska språket, motsvarande de lärotimmar i det Grekiska, från hvilka de äro dispenserade, således enligt undervisningsplanen 10 timmar. I afseende på de dispenserade från femte och sjette klassen har samme talare från motsidan yrkat det vara ganska enkelt, att sammanföra desse dispenserade med motsvarande femte och sjette klassen på reallinien. Men oberäknadt det oändliga trassel och den kanske på många ställen oöfvervinneliga svårigheten att så afpassa schemat, att detta sammanförande kan ske, blir åtgärden föga ändamålsenlig i sig själf, då lärjungarne i femte realklassen redan under tvänne år läst Engelska och således stå på en helt annan punkt i detta språks studium, än de nybörjare hvilka inflyttas i deras klass. Icke bättre gestaltar sig denna åtgärd, om man föreskrifver, att de dispenserade lärjungarne från femte klassen skola sammanföras med realliniens tredje klass, ett sammanförande hvars olämplighet synes ligga i dagen. Dessutom återstår alltid att skaffa de dispenserade undervisning 2 å 3 timmar i veckan, hvarmed deras dispenstimmor öfverskjuta timmarne för Engelska i motsvarande realklasser. Afven för de dispenserade från femte och sjette klassen fordras således ovilkorligen särskilda lärotimmar, hvilka, enligt undervisningsplanen, belöpa sig till 24.

Jag måste således vidhålla, att den ifrågavarande dispensereringen med Engelska till tvångsämne fordrar åtminstone en ny lärare med undervisningsskyldighet utöfver nuvarande maximum.

Jag protesterar för öfrigt på det varmaste mot de yttranden om »de obotfärdiges förhinder», som här blifvit fälda. Det är sannt, att en stor del af lärarekorpsen — på hvars åsigt, enligt mitt förmenande,

väl något afseende borde fästas — anser den på det föreslagna sättet tillkommande tredje linien som skadlig, och jag tror visserligen icke, att denna uppfattning är egnad att underlätta verkställigheten; men ingalunda har oviiligheten frammanat de svårigheter, som här blifvit framställda. De ligga i sjelfva saken.

Jag skall icke längre upptaga tiden utan slutar med att upprepa mitt förut afgifna yrkande om afslag å Utskottets Utlåtande.

Herr Landgren: Ehuru stor otåligheten tyckes vara att komma till slutliga afgörandet af denna fråga, måste jag dock anhålla att dessförrinnan för några ögonblick få taga Kammararens uppmärksamhet i anspråk. Det är ett liberalt medgifvande af Grekiskans motståndare, att detta språk åtminstone kan vara af nytta för språkundervisningen. Jag vågar påstå, att i andra och långt betydelsefullare hänseenden det är af största vikt, att en Grekisk bildning förefinnes så allmän som möjligt, ehuru frågan på dess närvarande ståndpunkt synes af temligen obetydlig vikt, när det endast gäller huruvida en eller annan yngling mera skall få begagna sig af den redan gifna valfriheten.

En föregående talare har fäst sig vid ett uttryck, som jag haft, då denna fråga under förra riksdagen diskuterades, men deraf gjort helt andra konklusioner än jag.

Att för det rent praktiska hvardagslifvet kannedomen om Grekiska språket icke kan vara af någon särdeles stor nytta, medger jag gerna. Men står det nu så till med våra embetsmän, att de endast tänka på, huru de skola kunna uppfylla sina dagliga göromål? Har domaren icke annat att tänka på än att »knäcka casus» och klyfva rättsfrågor. Jag tror och hoppas, att icke så är förhållandet, utan att det finnes en hel mängd andra ämnen, som utgöra föremål för deras forskning och omsorger.

Jag går då först till religionen. Det kan icke vara någon obekant, att på detta område utkämpas för närvarande en strid på lif och död emellan orthodoxi och rationalism, hvarunder den Grekiska bibeltextens benigaste frågor diskuteras till och med i tidningsbladen. Och de män, som nu förkasta Grekisk språkkunskap som ett onyttigt ting, äro icke de sista att fälla utslag. I den stora striden mellan materialism och idealism, som går igenom hela den bildade världen, finnes ju ingen annan utväg att komma till reda än att återgå till den gamla spekulationens källor.

Är historiens kannedom af någon vikt för embetsmannen och hvarje bildad man; så hemställes huruvida en verklig intim bekantskap med forntidens folk är möjlig utan förtroligheten med dess litteratur. Jag skulle tro, att sysselsättningen med sådana saker är af lika mycken vikt som att egna sig åt botanik eller dylika ämnen, hvilkas studium jag för öfrigt ingalunda vill inskränka.

Underligt förefaller mig, att man anställer en sådan jagt mot Grekiskan och att, då alla andra ämnen äro obligatoriska, man vill göra ensamt detta till valfritt. Man säger, att, om studiet af Grekiskan blefve fritt, skulle det taga mera fart och man skulle täfla om att få läsa detta språk. Är detta sannt, vore ju skäl att göra alla ämnen fria!

En föregående talare har kallat de klassiska språken för brödstu-

dier, som drifvas hufvudsakligen af akademiernas inskränktaste hufvuden nämligen prestämnen. När frågan var om militärundervisningen, hörde jag dylika utfall mot militärerne. Jag tror att sådana saker ej väl kläda den offentliga diskussionen.

Hvad sjelfva saken beträffar, så är dess utgång af ringa vigt, såsom den nu föreligger, och lärer nog Grekiska språket sjelft bana sig väg genom sin egen inneboende halt till en värdigare ställning för framtiden.

Herr Hazelius: Det är en icke ringa beskyllning, att de, som kämpa för Grekiska språkets frivillighet i skolan, skulle vilja bryta en länk ur bildningens kedja. För att, hvad på mig beror, vederlägga detta, ber jag få anföra, att jag är medlem i styrelsen öfver ett fullständigt elementarläroverk här i hufvudstaden, i hvilket både Latin och Grekiska i 40 är varit valfria läroämnen; men det oaktadt hafva högst få, som läst Latin, begagnat sig af rättigheten att frikallas från Grekiskan, och har styrelsen med särdeles tillfredsställelse sett detta. Det är ett afgörande bevis på, att antalet af dem, som studera detta sköna och högbildade språk, icke minskas genom dess frivilliga läsning.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till förevarande Utlåtande och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utlåtandet, hvarvid svarades många ja, blandade med nej, och sedermera proposition på afslag derå. då svaren utföllo med många nej, blandade med ja; hvarefter och sedan proposition på bifall till Utlåtandet förnyats samt besvarats med talrika och starka ja, blandade med nej, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Första Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 8, rörande väckt förslag om sådan ändring i 12 § Läroverksstadgan, att Grekiska språket måtte blifva ett valfritt läroämne, röstar:

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren detta Utlåtande.

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 16.

Föredrogos men begärdes af flera ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 19 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 15, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående bestridande af kostnaderna för allmänt kyrkomöte;

N:o 16, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Skrifvelse, angående ungefärliga värdet af Statsverkets egendom;

N:o 17, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående ifrågasatt försäljning till Carlskrona stad af några Kronan tillhöriga tomter derstädes;

N:o 18, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition i fråga om upplåtelse till Westerås stad af Kronans dervarande spanmålmagasinstomt, jemte dertill hörande utmarksslott;

N:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående afstående till Umeå stad af en del utaf landshöfdingeresidens-tomten derstädes;

N:o 20, i anledning af väckt motion om lindring i den en del kronoskatte-gatuhus åliggande dagsverksskyldighet till kungsgården Hjelmshult; samt

N:o 21, i anledning af väckt motion angående inköp för Statens räkning af till skogskultur tjenlig jord m. m.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevillnings-Utskottets den 19 dennes bordlagda Betänkande, N:o 3, i anledning af väckt motion om nedsättning af portot för enkel brevigt till 10 öre.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 19 dennes bordlagda Memorial, N:o 2, angående verkställd undersökning och granskning af Riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 19 dennes bordlagda Utlåtande:

N:o 9, i anledning af väckt motion om insändande till Kongl. Maj:ten från General-tullstyrelsen af uppgifter å Svenska varor, som från utrikes ort till riket tullfritt återinföras.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 22 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 22, i anledning af väckta motioner angående sättet för utseende af deputerade för markegångstaxornas upprättande; och

N:o 23, i anledning af väckta motioner om eftergift af Kronans rätt till dana-arf efter tvänne personer.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 22 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 4, i anledning af väckta förslag, dels om dödsstraffets afskaffande, och dels om sådan ändring af 2 Kapitlet 2 § Strafflagen, att detta straff ej sinde offentligen verkställas;

N:o 5, i anledning af, dels Kongl. Maj:ts nädiga Proposition om antagande af en författning angående förändrade föreskrifter i fråga om bysättning, dels ock enskild motion i samma ämne;

N:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts nädiga Proposition om antagande af en författning angående bouppteckningars och arfskiftens upprättande i stad;

N:o 7, i anledning af väckta motioner om upphäfvande af Kongl. Brefvet den 22 Mars 1803 och sista momentet i 37 § af 17 Kapitlet Rättegångs-balken; samt

N:o 8, i anledning af väckt motion om upphäfvande af frälsemans forum privilegium.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m.

In fidem
O. Brakel.
